

Samenplaatsing van jongeren in justitiële inrichtingen

Drs. M. Goderie
Dr. M. Steketee
Drs. J. Mak
Drs. M. Wentink

Wetenschappelijk adviseur: prof. dr. M. de Winter

Mei 2004

Inhoud

1	De onderzoeksopzet	7
1.1	Inleiding	7
1.2	Probleemstelling	9
1.3	Stand van zaken met betrekking tot het samenplaatsen	10
1.4	Vraagstelling	11
1.5	Onderzoeksopzet	12
1.6	Leeswijzer	15
2	De achtergrond van de jongeren in de justitiële jeugdinrichtingen	17
2.1	Inleiding	17
2.2	De justitiële jeugdinrichtingen	18
2.3	Juridische status	20
2.4	Samenplaatsing van jongeren in de justitiële jeugdinrichtingen	24
2.5	Kenmerken van de geplaatste jongeren in de justitiële jeugdinrichtingen	28
2.6	Samenvatting	36
3	Beleving van de jongeren	39
3.1	Inleiding	39
3.2	De geïnterviewde jongeren	40
3.3	Kennis en beeldvorming over de justitiële jeugdinrichting	43
3.4	Rechtvaardiging	45
3.5	Groepsprocessen	51
3.6	Meningen over de samenplaatsing	55
3.7	Na het verblijf in de justitiële jeugdinrichting	59
3.8	Conclusie	61

4	De begeleiders	63
4.1	Inleiding	63
4.2	Onterechte plaatsing	63
4.3	Differentiatie	68
4.4	Besef van jongeren van de samenplaatsing en hun onderlinge communicatie hierover	73
4.5	Oordeel van ouders en kinderen over de samenplaatsing	74
4.6	Effect van samenplaatsing	75
4.7	Groepsdynamiek	77
4.8	Gedrag dat jongens en meisjes proberen af te schermen voor de groepsleiding	79
4.9	Samenvatting en conclusies	81
5	Ouders van civielrechtelijk geplaatste jongeren	83
5.1	Inleiding	83
5.2	De onderzoeksgroep	84
5.3	Situatie vóór de huidige plaatsing in de justitiële jeugdinstelling	86
5.4	Beslissing tot de plaatsing in de justitiële jeugdinstelling	91
5.5	Verwachtingen van en oordeel over het verblijf	98
5.6	Oordeel kind over de plaatsing; bij plaatsing en nu	104
5.7	Oordeel ouders over de samenplaatsing	107
5.8	Samenvatting en conclusie	109
6	Samenvatting en conclusies	113
6.1	Inleiding	113
6.2	Conclusies ten aanzien van de onderzoeksvragen	114
6.3	Conclusie centrale probleemstelling	123

7	Literatuur	127
Bijlage	De observaties	131
	Inleiding	131
	Achtergrond en opzet	132
	Globale gedragscategorieën	133
	Bronnen	134
	Steekproefkader	135
	Procedure voor het vastleggen van de gegevens	135
	Resultaten	135

1 De onderzoeksopzet

1.1 Inleiding

De laatste tijd is er in de media veel aandacht voor jongeren die op civielrechtelijke basis in een justitiële jeugdinrichting zijn geplaatst. In justitiële jeugdinrichtingen in Nederland wordt vrijheidsbeneming van jongeren ten uitvoer gelegd. Opvoeding en resocialisatie van de jongeren staan centraal; daarnaast is het aspect van beveiliging en bescherming van de maatschappij van belang, alsmede de bescherming van de jongere zelf.

In de inrichtingen verblijven zowel jongeren op strafrechtelijke titel als jongeren op civielrechtelijke titel. Zij worden bij elkaar geplaatst, verblijven in principe in één leefgroep en doorlopen eenzelfde programma. In de bejegening en de aanpak is de zorgbehoefte leidend en niet de juridische titel. Op onderdelen wordt wel onderscheid gemaakt, zoals ten aanzien van verlop. Voor beide groepen ligt een rechterlijke uitspraak ten grondslag aan de plaatsing.

Het plaatsen in justitiële jeugdinrichtingen vindt van oudsher plaats vanuit het perspectief van jeugdhulpverlening. De samenplaatsing wordt verder beïnvloed door het beleidsuitgangspunt van regionale spreiding van justitiële jeugdinrichtingen, die nodig is voor een meer vraaggestuurd aanbod, en doordat voor een goed

aanbod een minimale groeps grootte noodzakelijk wordt geacht. Er zijn 15 inrichtingen met meerdere locaties en circa 2300 plaatsen.

Bij de mondelinge behandeling van de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen (Bjj) in de Tweede Kamer in maart 2000 is de motie Duijkers aangenomen, die luidde: *“Overwegende dat het onwenselijk is als civielrechtelijk geplaatsten en strafrechtelijk geplaatsten in dezelfde inrichting onder hetzelfde strafregime vallen, verzoekt de regering een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden om aan deze situatie het hoofd te bieden en de Kamer hierover binnen een half jaar te rapporteren.”* (TK 1999/2000, 26 016, nr 13).

Op 18 oktober 2000 reageert de minister van Justitie in een brief aan de Kamer op deze motie, die met name ingegeven was door de vraag of het wenselijk is dat jongeren met opvoedingsproblemen in aanraking komen met jongeren met criminele antecedenten. Er bestaat vrees voor ‘besmetting’ als onder toezicht gestelde jongeren worden geconfronteerd met strafrechtelijk geplaatsten. Naar aanleiding van de motie Duijkers wordt er onderzoek uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Justitie (WODC en DPJS) door Van Dijk, Soomeren en Partners (DSP), waarbij onderzocht wordt wat de kenmerken van de jeugdigen zijn in de behandelinrichtingen.¹

In zijn brief gaat de Minister in op de overeenkomsten en verschillen tussen de civielrechtelijk en strafrechtelijk in de behandelinrichtingen geplaatste jongeren, hierbij opmerkende dat de onderzoeken waarop hij zich moet baseren hun beperkingen kennen. Het blijkt dat alle civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatsten een uitgebreide carrière in de (semi-) residentiële hulpverlening achter de rug hebben voordat zij in een justitiële behandelinrichting terecht komen. Allen hebben stoornissen in de emotionele en sociale ontwikkeling en hebben geleden onder pedagogische of affectieve verwaarlozing. De afgelopen jaren is deze problematiek erger geworden. Bij de civielrechtelijk geplaatste jongeren is vaker faalangst en aandacht vragend gedrag; de opname-indicatie is ‘problemen thuis en op school’. Bij strafrechtelijk geplaatsten is sprake van stoornissen in de cognitieve, gewetens- en agressie-ontwikkeling en stoornissen in het gevoelsleven en is de opname-indicatie ‘diefstal en agressie’. Civielrechtelijk geplaatsten zijn over het algemeen jonger, zijn vaker van Nederlandse afkomst en hebben voorafgaand aan de opname iets minder delicten gepleegd dan de jeugdigen met een strafmaatregel.

¹ Rietveld M, Hilhorst N, Dijk B van. Jeugdigen in justitiële behandelinrichtingen. Een analyse in het kader van de motie Duijkers. Amsterdam: Van Dijk, Van Soomeren & Partners, 2000

De verschillen wat betreft delictgedrag treden het meest pregnant op na het 16^e jaar.

Volgens de directeuren van de justitiële jeugdinstellingen wordt in geen van de instellingen een organisatorisch onderscheid gemaakt naar civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatsten. Het scheiden van deze groepen ervaren zij als kunstmatig. De behandelingsvraag en niet de verblijfstitel is leidend in de bejegening. Men biedt eenzelfde programma aan, zonder onderscheid naar juridische titel, omdat de behoefte van beide groepen aan een gestructureerd programma niet wezenlijk van elkaar verschilt. De geslotenheid van het regime wordt ook voor civielrechtelijk geplaatsten noodzakelijk geacht om de veiligheid van de jeugdige te waarborgen. Er valt in de inrichtingspraktijk nauwelijks onderscheid waar te nemen tussen civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatste jongeren in termen van gedrag en/of kwetsbaarheid, zo staat te lezen in de brief van de Minister. Sommige jeugdigen zijn wel kwetsbaarder dan anderen, zoals bijvoorbeeld zedendelinquenten, maar dat staat los van de plaatsingstitel (TK, 2000-2001, 26 016, nr. 18). Op grond van deze en andere informatie komt de Minister tot de conclusie dat er geen sprake is van een onwenselijke samenplaatsing. Toch heeft hij zich bereid verklaard een vervolgonderzoek te entameren. In diverse reacties op vragen van de Tweede Kamer is deze toezegging herhaald.

Doel van dit onderzoek is laten zien hoe de samenplaatsing van civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatste jongeren in opvang- en behandelinstellingen ervaren wordt door jongeren en ouders en wat dit voor hen betekent, zodat de Minister beter kan inschatten of samenplaatsing (on)wenselijk is en kan beslissen of er aanleiding is tot wijziging van de situatie ter zake van de justitiële jeugdinstellingen.

1.2 Probleemstelling

De probleemstelling van het onderzoek is: Wat zijn de ervaringen met het samenplaatsen van jongeren in de justitiële jeugdinstellingen? Hierbij gaat het om de ervaringen van de geplaatste jeugdigen zelf, van de ouders van deze jeugdigen en van hun begeleiders en eventuele behandelaars. Wat voor gevolgen ervaren deze betrokkenen van het samenplaatsen en welke factoren spelen hierbij een rol.

Deze probleemstelling dient mede beantwoord te worden in het licht van de vraag of civielrechtelijk geplaatste jongeren crimineel gedrag zouden kunnen overnemen door omgang met strafrechtelijk geplaatste jongeren.

1.3 Stand van zaken met betrekking tot het samenplaatsen

Jongeren kunnen via twee kanalen in de justitiële jeugdinrichtingen terecht komen: via een strafrechtelijke maatregel en via een civielrechtelijke maatregel. Beide vormen van plaatsing verlopen via de rechter.

Slechts een klein gedeelte van de totale groep jongeren die met politie en justitie in aanraking komt, wordt in voorlopige hechtenis genomen of krijgt een jeugddetentie of strafrechtelijke maatregel (PIJ) opgelegd. Doorgaans hebben zij veelvuldig en/of ernstige delicten gepleegd. 'Er is een belangrijk verschil tussen PIJ en jeugddetentie. Jeugddetentie wordt opgelegd als het gepleegde delict de jongere in kwestie aangerekend kan worden. "Jeugddetentie bevat een verwijt aan de jeugdige en de duur van de straf staat in verhouding tot de mate van het verwijt" (Koens & de Jonge, 1995, pag.48). "Bij jongeren die een PIJ opgelegd hebben gekregen is het uitgangspunt dat er méér nodig is om de heropvoeding en resocialisatie te bewerkstelligen, namelijk behandeling" (Boendermaker & van Yperen, 2003, pag. 10).

Een ondertoezichtstelling (OTS), een civielrechtelijke maatregel, wordt uitgesproken als een kind zodanig opgroeit dat zijn zedelijke of geestelijke belangen, of zijn gezondheid ernstig worden bedreigd. Zo'n 7 tot 8 % van de kinderen met een OTS komt in een justitiële jeugdinrichting terecht. Dit gebeurt meestal in het kader van een crisisplaatsing. "De gezinsvoogd vindt in die gevallen plaatsing in een beveiligde omgeving nodig, zodat jongeren niet weg kunnen lopen en beschermd worden tegen zwerven, prostitutie en omgang met delinquente vrienden. Een deel van hen stroomt daarna door naar een behandelinrichting." (Boendermaker & van Yperen, 2003, pag. 11).

De kern van de maatschappelijke rechtvaardiging voor plaatsing is dus respectievelijk:

- straffen;
- straffen en behandelen;
- beschermen en behandelen

De justitiële jeugdinrichtingen (JJI's) bestaan uit opvanginrichtingen en behandelinrichtingen. Er zijn 15 inrichtingen die soms meerdere locaties hebben en circa 2300 plaatsen.

De opvanginrichtingen zijn 'normaal beveiligde' inrichtingen met een hoge mate van beveiliging. Alle voorzieningen van de inrichting bevinden zich binnen één afgesloten en beveiligd gebouw.

In de opvanginrichtingen verblijven jongeren in het kader van een voorlopige hechtenis of jeugd detentie. Naast de tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen hebben de opvanginrichtingen ook de taak om jongeren die een PIJ-maatregel opgelegd hebben gekregen op te vangen tot er voor hen een plaats is in behandelingsinrichting. Verder is er sprake van crisisopvang voor jongeren met een civielrechtelijke maatregel (ondertoezichtstelling). Voor deze jongeren, die in een acute en zeer ernstig bedreigende situatie verkeren, is op zeer korte termijn uithuisplaatsing nodig, die niet buiten de JJI's gerealiseerd kan worden. Het gaat hierbij vaak om jongens en meisjes die het slachtoffer zijn of dreigen te worden van prostitutie of mishandeling. Ook worden er soms jongeren die in vreemdelingenbewaring zijn genomen geplaatst in een opvanginrichting. Op de peildatum 1 januari 2003 was het aantal niet strafrechtelijk jongeren in de opvanginrichtingen 37%².

De behandelinrichtingen bestaan uit 'normaal beveiligde' inrichtingen en 'beperkt beveiligde' inrichtingen. Bij beperkt beveiligde inrichtingen liggen de voorzieningen van de inrichting op één groot, veelal landelijk gelegen terrein. De behandelingsinrichtingen hebben naast beveiliging ook tot taak verzorging, opvoeding en behandeling. Een deel van de jeugdigen verblijft in deze inrichtingen op een civielrechtelijke titel (67%). Hen is wegens ernstige gedragsproblemen een maatregel van ondertoezichtstelling opgelegd en zij zijn op grond van een uitdrukkelijke daartoe strekkende machtiging van de kinderrechter in een justitiële inrichting geplaatst. Ook verblijven in deze inrichtingen jeugdigen die een strafrechtelijke maatregel opgelegd hebben gekregen, de zogeheten PIJ-maatregel (plaatsing in een inrichting voor jeugdigen).

1.4 Vraagstelling

De probleemstelling is uitgewerkt in de volgende onderzoeksvragen:

1. Hoe ziet de samenplaatsing in de justitiële jeugdinrichtingen in de dagelijkse praktijk er uit? Hoe ziet de samenstelling van leefgroepen er uit naar juridische titel?
2. Weten de jongeren op wat voor titel zij zelf geplaatst zijn?

² Deze cijfers zijn gebaseerd op de gegevens van de sector JJI van het ministerie van Justitie.

3. Ervaren jongeren en de ouders van civielrechtelijk geplaatste jongeren de plaatsing in principe als rechtvaardig?
4. Zijn er verschillen wat betreft programmaonderdelen, sanctiemaatregelen en/of bejegening?
5. Ervaren jongeren, ouders/opvoeders en begeleiders verschillen tussen strafrechtelijk en civielrechtelijk geplaatste jongeren wat betreft kenmerken van het verblijf of kenmerken van de jongeren (kennis, attitude, normen en waarden, gedrag)? Zo ja, welke?
6. Hoe beleven jongeren, ouders en begeleiders het samenplaatsen? Is er verschil in beleving van samenplaatsing tussen civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatsten Op welke gebieden ervaren ze de grootste invloed van samenplaatsing (bijvoorbeeld ten aanzien van de sfeer in de leefgroep, groepsprocessen, gedrag en denken van jongeren, gevoelens van welbevinden en eigenwaarde, aandacht en steun voor de jongere en zijn of haar problemen)?
7. Welke factoren zijn het meest bepalend voor de beleving? Hebben deze factoren te maken met de juridische titel en zo ja, hoe?
8. Hoe verhoudt de invloed van samenplaatsing zich tot de doelstelling van het verblijf (in het algemeen: de opvoeding van de jongere en zijn voorbereiding op terugkeer in de maatschappij)?
9. Worden knelpunten of problemen ervaren? Zijn veranderingen of alternatieven wenselijk, zo ja, welke?

Bij de beantwoording van de onderzoeksvragen is ook steeds, voor zover relevant, gekeken naar eventuele verschillen ten gevolge van sekse (jongens / meisjes).

1.5 Onderzoeksopzet

Ten eerste is een korte literatuurstudie verricht naar wat er bekend is over groepsdynamieken bij jongeren in gesloten instituties, naar pedagogische visie en het sociale competentiemodel in justitiële jeugdinstellingen en naar geschikte werkvormen voor onderzoek onder deze jongeren. Wat betreft het samenplaatsen en de eventuele 'criminele besmetting' is er geen literatuur bekend of beschikbaar. De literatuur is verwerkt in hoofdstuk 2.

De selectie van de inrichtingen

Het onderzoek is uitgevoerd in drie inrichtingen. In overleg met de begeleidingscommissie van het onderzoek zijn de criteria vastgesteld voor de selectie van deze inrichtingen. Dit betreft de volgende criteria:

- Het aantal samengeplaatsten: de verhouding civiel- en strafrechtelijk geplaatsten is de meest bepalende factor geweest voor de keuze van de inrichtingen. Op basis van de TULP-registratie is gekeken hoe de verhouding in alle justitiële inrichtingen was.
- Mainstream inrichtingen, dat wil zeggen geen inrichtingen die zich richten op bepaalde doelgroep (zoals seksueel delinquenten of zwakbegaafden) of met een specifieke werkwijze.
- Er moeten zowel meisjes als jongens verblijven, aangezien we beide groepen willen interviewen.
- De inrichtingen moeten zowel over een opvang- als een behandelafdeling beschikken.

Vanwege de anonimiteit van de respondenten is besloten om niet de namen van de inrichtingen te noemen.

Methoden van onderzoek

Methoden van onderzoek die gebruikt zijn: raadpleging van registratiegegevens, interviews met civiel- en strafrechtelijk geplaatste jongeren, met groepsleiding en een aantal andere personeelsleden en met ouders van civielrechtelijk geplaatste jongeren in opvang- en behandelgroepen plus documentenanalyse.

Voor de inrichtingen waar het onderzoek heeft plaatsgevonden zijn de beschikbare registratiegegevens betreffende samenplaatsing bekeken als bijdrage aan het beeld hoe de samenplaatsing er in de praktijk uit ziet, zowel op inrichtingsniveau als op groepsniveau.

Door middel van mondelinge interviews met de groepsleiding en behandelaars, de jongeren en ouders of opvoeders van de jongeren zijn de verschillende vraagstellingen onderzocht. Het gaat hierbij om de vraag wat de ervaringen zijn met het samenplaatsen van jongeren in justitiële jeugdinstellingen.

In totaal zijn er veertig jongeren geïnterviewd. De jongeren zijn aselect gekozen op basis van de registratiegegevens van de inrichting. Hierbij is wel gekeken naar de juridische status (zowel straf- als civielrechtelijk geplaatst), de leeftijd van de jongeren (kinderen en jongeren in alle leeftijdscategorieën) en hun verblijfsduur (jongeren die kortere en al langere tijd verblijven binnen de inrichting). Wat betreft de jongeren worden er vier verschillende groepen onderscheiden, te weten:

- jongeren met een civielrechtelijke plaatsing in een opvanginrichting;
- jongeren met een strafrechtelijke plaatsing in een opvanginrichting;
- jongeren met een civielrechtelijke plaatsing in een behandelinrichting;
- jongeren met een strafrechtelijke plaatsing in een behandelinrichting.

Wat betreft de begeleiders zijn er personeelsleden van de opvanginrichtingen en behandelinrichtingen geïnterviewd over hun ervaringen ten aanzien van de samenplaatsing (N=17). Daarnaast zijn er gesprekken gevoerd met de directie van de drie inrichtingen.

Tot slot zijn 19 ouders geïnterviewd van 16 civielrechtelijk geplaatste jongeren in opvang- en behandelgroepen. Alle interviews zijn mondelinge interviews geweest.

Getracht is inzichtelijk te maken wat voor gevolgen deze betrokkenen van samenplaatsing ervaren en welke factoren hierbij een rol spelen. De jongeren, ouders en begeleiders zijn elk vanuit hun eigen optiek bevraagd over de samenplaatsing. Het betreft een verkennend onderzoek waarbij het aantal respondenten niet representatief is voor alle jongeren die in een justitiële inrichting verblijven. Dit geldt ook voor de ouders van de civielrechtelijk geplaatste jongeren en de begeleiders van de inrichtingen die geïnterviewd zijn. Het betreft een impressie van ervaringen en meningen van betrokkenen.

Observaties

Als aanvulling op de informatie die verzameld is met de interviews zijn in de inrichtingen observaties verricht om antwoord te krijgen op de hoofdvraag van het onderzoek: hoe ervaren jongeren de samenplaatsing. Een subvraag is daarbij of er aanknopingspunten te vinden zijn in verband met de kwestie of civielrechtelijk geplaatste jongeren crimineel gedrag zouden kunnen overnemen door omgang met strafrechtelijk geplaatste jongeren (deel twee van de probleemstelling).

Via participerende observaties zijn verschillende groepen geobserveerd gedurende hun verblijf in een opvang- of behandelgroep. Uit eerdere ervaringen blijkt dat participerende observatie in deze setting een goed instrument is om additionele informatie te verkrijgen (zie De Winter, 2000). Hiertoe hebben de onderzoekers een aantal dagdelen deelgenomen aan het groepsleven van de jongeren. Van de aanpak en resultaten van deze observaties wordt verslag gedaan in de bijlage bij dit rapport.

1.6 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden de justitiële jeugdinstellingen beschreven en wat er relevant is in de literatuur voor de samenplaatsing van civiel- en strafrechtelijk jongeren. Tevens presenteren we hier de registratiegegevens van de instellingen. Een centraal thema in het onderzoek is hoe jongeren zelf hun samenplaatsing ervaren. We starten dan ook met het beschrijven van de resultaten van de interviews met de jongeren (hoofdstuk 3). In hoofdstuk 4 komen de begeleiders en andere functionarissen in de instelling aan het woord over hun ervaringen en mening ten aanzien van de samenplaatsing. Ten slotte zijn er interviews gehouden met de ouders van civielrechtelijk geplaatste jongeren (hoofdstuk 5). In het slot hoofdstuk worden de conclusies van het onderzoek gepresenteerd en enkele aanbevelingen om de situatie rondom de samenplaatsing te verbeteren. De resultaten van de observaties zijn te vinden in een bijlage.

2 De achtergrond van de jongeren in de justitiële jeugdinrichtingen

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijven we de stand van zaken met betrekking tot de samenplaatsing van jongeren in justitiële jeugdinrichtingen. In de eerste twee paragrafen worden de justitiële inrichtingen en de juridische gronden voor plaatsing beschreven. Daarna wordt een overzicht gegeven van wat er in de literatuur bekend is over groepsdynamieken bij jongeren in gesloten instituties en het mogelijk 'besmettingsgevaar' als onder toezicht gestelde jongeren worden geconfronteerd met strafrechtelijk geplaatsten. Tenslotte worden de gegevens met betrekking tot de geplaatste jongeren op landelijke niveau en specifiek voor de drie inrichtingen die in onderzoek betrokken zijn geanalyseerd.

2.2 De justitiële jeugdinrichtingen³

DJI heeft als kerntaak, in overleg met partners, zorg te dragen voor een veilige, doelmatige en menswaardige uitvoering van vrijheidsbenemende straffen en maatregelen. Justitiële jeugdinrichtingen bieden een kwalitatief en kwantitatief voldoende gedifferentieerd aanbod van detentie-, opvang- en behandelvormen. Nederland kent 15 justitiële jeugdinrichtingen. In de justitiële jeugdinrichtingen verblijven in beginsel jeugdigen van twaalf tot achttien jaar. Er zijn twee soorten van inrichtingen te onderscheiden: opvanginrichtingen en behandelinrichtingen. Deze inrichtingen kunnen gesloten of open zijn of een combinatie van beide bevatten. Naast het onderscheid in open en gesloten inrichtingen, zijn er enkele andere differentiaties. Zo zijn er inrichtingen voor jongens, meisjes of zwakbegaafden. Ook bestaat er een speciale afdeling voor seksuele delinquenten en een drugsvrije afdeling. Naast opvanginrichtingen en behandelinrichtingen –of een combinatie daarvan– zijn er de particuliere en rijksinrichtingen. De particuliere inrichtingen werken onder een stichting, maar worden volledig gesubsidieerd door het Ministerie van Justitie. De rijksinrichtingen staan volledig onder verantwoording van het Ministerie van Justitie. Particulier of een rijksinrichting maakt niet uit voor de onderzoeksvraag (de Bij maakt geen onderscheid), dus zullen verder niet apart behandeld worden.

Van oudsher maken de justitiële jeugdinrichtingen zowel deel uit van de jeugdstrafrechtketen als van de jeugdzorgketen. Voor de inwerkingtreding van de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen was dus ook al sprake van inrichtingen waarin jeugdigen met een civielrechtelijke maatregel zich in dezelfde inrichting konden bevinden als jeugdigen met een strafrechtelijke sanctie.

Opvanginrichtingen

Nederland telt elf opvanginrichtingen. De opvanginrichtingen zijn allen gesloten inrichtingen. De jeugdige verblijft in een leefeenheid met eigen keuken en sanitair. Standaard bestaat een leefeenheid uit twaalf personen. In de opvanginrichtingen verblijven:

- Jeugdigen in voorlopige hechtenis. Zij zijn nog niet door de kinderrechter veroordeeld.

³ De paragrafen zijn gebaseerd op het evaluatieonderzoek 'Met recht onder toezicht gesteld.' Dat uitgevoerd is door het Verwey-Jonker instituut, 2000; 'Jeugdpsychiatrie en recht', Bartels e.a. 1997; en de scriptie van Uarda Deerenberg (nog te verschijnen).

- Jeugdigen die de kinderrechter wel heeft veroordeeld. Zij zitten er hun straf uit.
- Jeugdige vreemdelingen die naar hun land van herkomst terug moeten, zitten er in vreemdelingenbewaring.
- Jeugdigen die moeten wachten totdat er een plaats vrijkomt in een vervolgvoorziening na het opleggen van een strafmaatregel.
- Jeugdigen met een OTS-maatregel, die in het kader van de crisisopvang tijdelijk verblijven totdat er een vervolgvoorziening is geregeld.

Behandelinrichtingen

De behandelinrichtingen hebben naast beveiliging ook tot taak verzorging, opvoeding en behandeling. Een deel van de jeugdigen verblijft in deze inrichtingen op een civielrechtelijke titel. Hen is wegens ernstige gedragsproblemen een maatregel van ondertoezichtstelling opgelegd en zij zijn op grond van een uitdrukkelijke daartoe strekkende machtiging van de kinderrechter in een justitiële inrichting geplaatst. Ook verblijven in deze inrichtingen jeugdigen die een strafrechtelijke maatregel opgelegd hebben gekregen, de zogeheten PIJ-maatregel (plaatsing in een inrichting voor jeugdigen).

Nederland telt dertien behandelinrichtingen. Alle inrichtingen hebben een gemeenschappelijk doel: de jeugdige te leren zelfstandig in de maatschappij te functioneren. Daartoe leren ze hem/haar basisvaardigheden aan, zoals omgangsvormen, persoonlijke hygiëne en werkethiek. Daarnaast wordt zijn specifieke ontwikkelingsstoornis behandeld.

In de behandelinrichting verblijven:

- jeugdigen met een strafrechtelijke maatregel (PIJ);
- jeugdigen met een OTS-maatregel;
- jeugdigen in het kader van een voogdijmaatregel;
- meerderjarigen die na beëindiging van de kinderbeschermingsmaatregel de hulpverlening willen voortzetten. Dit is alleen mogelijk op het verzoek van de jeugdige zelf.

De behandelinrichting neemt de behandeling en opvoeding van een jeugdige ter hand. Iedere jeugdige krijgt een behandelplan dat afgerond wordt met proefplaatsing in vrijheid thuis of elders. Hierin staat welke resultaten de behandeling moet hebben en hoe de inrichting die wil behalen.

Om de jeugdige te leren zelfstandig te functioneren, kent het leven in de behandelinrichting een zeer duidelijke structuur. De jeugdige volgt een vast dagprogramma dat deels bestaat uit scholing. Daarnaast zijn er therapeutische gesprekken

met een psycholoog of psychiater. Die gesprekken kunnen individueel zijn, maar ook met de hele groep: de zogenaamde groepstherapie.

Doel van de behandeling

Onder behandeling wordt verstaan een 'samenstel van handelingen gericht op het bij jeugdigen voorkomen, verminderen of opheffen van problemen of stoornissen van lichamelijke, geestelijke, sociale of psychologische aard die hun ontwikkeling naar volwassenheid ongunstig kunnen beïnvloeden' (artikel 10 Wet op de Jeugdhulpverlening).

De behandeling bestaat ten eerste uit het opstellen van een verblijfs- en behandelplan (artikel 20 jo artikel 21 Bjj). Voor de directeur van een opvanginrichting is het verplicht om een verblijfsplan op te stellen voor een geplaatste jeugdige met een strafrestance van drie maanden of meer, maar hieraan is geen termijn verbonden.

Voor de directeur van een behandelinrichting is het verplicht om binnen zes weken een behandelplan op te stellen voor een geplaatste jeugdige. Over de plannen wordt tevoren met de jeugdige overlegd (artikel 20, lid 1 jo artikel 21, lid 1 Bjj).

Voor civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatsten gelden dezelfde regels omtrent het vaststellen van een verblijfs- en behandelplan. Voor elk individu wordt een dergelijk 'plan' onafhankelijk van de plaatsingstitel opgesteld.

Nadat een verblijfs- of behandelplan is opgesteld, speelt voor de behandeling in de inrichting in beginsel de plaatsingstitel geen rol voor de wijze van behandelen. In beginsel, aangezien in een paar gevallen dit een kleine rol kan spelen.

In de Bjj wordt geen duidelijk onderscheid gemaakt tussen de plaatsing op grond van het BW en het Wetboek van Strafrecht, enkele uitzonderingen daar gelaten. De civielrechtelijk geplaatsten en de strafrechtelijk geplaatsten vallen onder hetzelfde regime, zeker als gekeken wordt naar het moment van het verblijf in de JJI's.

2.3 Juridische status

Civilrechtelijk

De Ondertoezichtstelling (OTS)

In 1990 was de meerderheid van de jeugdigen in de justitiële inrichtingen met een civilrechtelijke maatregel opgenomen (59%). Met het in werking treden van de

nieuwe OTS-wet vindt er een omslag plaats en neemt het aantal civielrechtelijke plaatsingen enorm af. Na 2001 is er een nieuwe kentering waar te nemen, waarbij het aantal ots-plaatsingen weer toeneemt (Ochtman, 1997).

Voor jeugdigen met een civielrechtelijke maatregel (OTS, voogdijmaatregel) kan slechts met een rechtelijke machtiging vanwege de ernst van de gedragsproblematiek of in verband met gevaar of overlast voor de samenleving besloten worden tot vrijheidsbeneming. Een kinderrechter kan op verzoek van de Gezinsvoogdijinstellingen, de Raad voor de Kinderbescherming of het Openbaar Ministerie een machtiging Uithuisplaatsing (MUHP) afgeven, waarbij vermeld wordt voor welk soort voorziening of andere verblijfsplaats de machtiging geldt. In de OTS-wetgeving van 1995 kan een minderjarige in een gesloten inrichting worden geplaatst op een uitdrukkelijk daartoe strekkend verzoek indien de plaatsing nodig is wegens ernstige gedragsproblemen van de minderjarige (artikel 1: 261 lid 3BW). Zodra het verzoek bij de kinderrechter binnenkomt, krijgt de minderjarige een raadsman toegewezen vanwege het vrijheidsbenemende karakter van de maatregel. Op grond van art. 5 EVRM is de vrijheidsbeneming toegestaan indien dit nodig is voor zijn opvoeding (art 5 lid 1 EVRM). De vrijheidsbeneming moet dan wel bij de wet zijn geregeld en aan bepaalde rechtswaarborgen voldoen.

De gesloten inrichtingen waarin de jeugdigen worden geplaatst worden door de Minister van Justitie aangewezen, een bevoegdheid die hij echter delegeert aan de door hemzelf aangewezen selectiefunctionaris (artikel 1:261, lid 4 BW). De duur van de MUHP wordt op ten hoogste een jaar bepaald door de kinderrechter. De machtiging heeft geldigheid voor de duur van de OTS. De machtiging kan korter zijn dan OTS. De duur van de machtiging kan op verzoek van GVI of de Raad voor de Kinderbescherming telkens met een jaar worden verlegd. Een machtiging vervalt, indien deze gedurende drie maanden niet ten uitvoer is gelegd (art 1:262 BW). De GVI kan elk moment de uithuisplaatsing beëindigen ook als het om een gesloten jeugdinrichting gaat. De met het gezag belaste ouder, de pleegouder en de minderjarige van 12 jaar of ouder kunnen wegens gewijzigde omstandigheden de gezinsvoogdij-instelling (GVI) verzoeken om de uithuisplaatsing te beëindigen of de duur ervan te bekorten of ervan af te zien (artikel 1:263, lid 2 BW). Ten slotte houdt de OTS van rechtswege en daarmee de geldigheid van de machtiging, op als de jongere 18 jaar wordt en dus meerderjarig.

De Voogdij

Net als de ondertoezicht gestelde jongeren kan de jongere, die onder voogdij van een voogdij-instelling staat, geplaatst worden in een gesloten justitiële jeugdin-

richting, als de jongere vanwege ernstige gedragsproblemen niet elders geplaatst c.q. niet gehandhaafd kan worden. In dergelijke gevallen gelden dezelfde regels als die voor een plaatsing in het kader van een OTS (artikel 1: 305, lid 3 BW).

Strafrechtelijk

Voorlopige hechtenis

Als de officier van justitie de voorlopige hechtenis van de jeugdige verdachte nodig acht zal hij een vordering tot bewaring indienen bij de rechter-commissaris (artikel 63 Sv). De officier van justitie kan dit doen in die gevallen waarin sprake is van verdenking van een misdrijf waarop een gevangenisstraf van vier jaren of meer is gesteld, dan wel met name genoemde misdrijven en overtredingen. Indien gegrondheid van de vordering volgt, wordt de jeugdige gehoord. Bij de aanvang van de vordering wordt aan de jeugdige ambtshalve een raadsman toegevoegd (artikel 489 Sv). De duur van de bewaring is maximaal 10 dagen en is niet voor verlenging vatbaar (artikel 64 Sv). Als de rechter-commissaris van oordeel is dat de grond voor het verlenen van het bevel is vervallen beveelt hij de invrijheidstelling van de verdachte. Als de voorlopige hechtenis na tien dagen bewaring moet worden voortgezet, wordt dit gedaan in de vorm van gevangenhouding. De officier van justitie dient hiervoor een vordering in bij de rechtbank. De gevangenhouding kan tweemaal dertig dagen worden verlengd voor de aanvang van het onderzoek ter terechtzitting (artikel 66, lid 3 Sv). De gevangenhouding kan ten uitvoer worden gelegd in een gesloten opvanginrichting.

Jongeren beneden de twaalf jaar kunnen niet strafrechtelijk vervolgd worden (artikel 486 Sv). Voor de lichte gevallen waarin een beneden-twaalfjarige een strafbaar feit pleegt is de Stopreactie ontwikkeld, die een korte opvoedkundige taak biedt. Op ernstig delinquent gedrag van beneden-twaalfjarigen kan alleen langs civielrechtelijke weg een zware interventie volgen. Voor opname van een beneden-twaalfjarige, is vóóraf toestemming van de minister van Justitie vereist.

Jeugddetentie

Voorwaarde voor het opleggen van deze straf is dat de jeugdige in elk geval voor een misdrijf veroordeeld wordt. Jeugddetentie kan bovendien worden opgelegd ter vervanging van de geldboete, als deze (gedeeltelijk) niet betaald is (artikel 771 Sr), of de taakstraf, als deze niet naar behoren is uitgevoerd (artikel 77n jo artikel

77p Sr). Er kan een maximale detentie worden opgelegd voor jongeren onder de 16 jaar van 12 maanden, ouder dan 16 jaar is de maximale straf 24 maanden.

De tenuitvoerlegging van de straf geschiedt in een rijksinrichting of in een daartoe door de minister van Justitie gesubsidieerde voorziening als bedoeld in artikel 65 van de wet op de jeugdhulpverlening (artikel 77i, lid 4 Sr). In de meeste gevallen vindt deze tenuitvoerlegging plaats in opvanginrichtingen (artikel 9, lid 2 sub b Bjj).

De plaatsing in deze inrichtingen geschiedt onder verantwoordelijkheid van de minister van Justitie, die hij delegeert aan de door hemzelf aangewezen selectiefunctionaris.

Jeugddetentie is de enige straf die in een jeugdinrichting ten uitvoer kan worden gelegd. Als de jeugdige zijn jeugddetentie heeft uitgezeten, wordt hij in vrijheid gesteld en eindigt daarmee zijn detentie. Sommige jeugdigen hebben echter een *'combinatievonnis'* gekregen: zij gaan na afloop van hun jeugddetentie naar een behandelinrichting.

De PIJ-maatregel

PIJ-maatregel wordt opgelegd voor misdrijven waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten. De PIJ-maatregel kan worden opgelegd aan geheel, verminderd of gedeeltelijk toerekeningsvatbare, alsmede geheel ontoerekeningsvatbare jongeren. Voor het opleggen van een PIJ is van belang dat de maatregel uit behandel- en opvoedkundig oogpunt noodzakelijk is, en dat de maatregel de recidivegevaar vermindert.

De gronden waarop een PIJ-maatregel mag worden gegeven zijn:

- misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan;
- veiligheid van anderen danwel de algemene veiligheid van personen of goederen vereist het opleggen van een maatregel;
- de maatregel dient in belang te zijn van een zo gunstig mogelijke ontwikkeling van de verdachten.

Voor een PIJ-maatregel is het advies van twee gedragsdeskundigen van verschillende disciplines nodig. Het advies mag niet ouder dan een jaar zijn. De maatregel geldt voor twee jaar en kan eenmaal met twee jaar verlengd worden indien sprake is geweest van een gewelds- of zedendelict. Indien daarnaast tevens sprake is van een gebrekkige ontwikkeling mag de maatregel nog eenmaal met twee jaar worden verlengd, tot ten hoogste zes jaren.

- 1 maximaal twee jaar: bij louter vermogensdelicten of voorwaardelijke PIJ;
- 2 maximaal vier jaar: bij geweld-, zedenmisdrijven, normale jeugdige;

2.4 Samenplaatsing van jongeren in de justitiële jeugdinrichtingen

Het uitgangspunt van de Bij is, dat op civielrechtelijke en strafrechtelijk geplaatste jongeren in beginsel dezelfde regels kunnen worden toegepast. In beginsel, want daar waar dit bijvoorbeeld in verband met de positie van de (gezins)voogdij-instelling aangewezen is, zijn specifieke bepalingen opgenomen voor de civielrechtelijk geplaatste jeugdigen. De civielrechtelijk geplaatsten en de strafrechtelijk geplaatsten vallen onder hetzelfde regime in de justitiële jeugdinrichtingen. Volgens de directeurs van de justitiële jeugdinrichtingen wordt in geen van de inrichtingen een organisatorisch onderscheid gemaakt naar civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatsten. Het scheiden van deze groepen ervaren zij als kunstmatig. Uit het onderzoek van Boendermaker (1993) blijkt dat voor de behandelinrichtingen geen wezenlijk verschil van behandelen nodig is voor civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatste jongeren. Vanuit de inrichtingen wordt namelijk, door de mensen die dagelijks met deze beide groepen jongeren te maken hebben, gesteld dat de problematiek van deze jongeren niet wezenlijk verschilt, waardoor behandelingsinhoudelijk geen onderscheid gemaakt hoeft te worden. De behandelingsvraag en niet de verblijfstitel is leidend in de bejegening. Men biedt eenzelfde programma aan, zonder onderscheid naar juridische titel, omdat de behoefte van beide groepen aan een gestructureerd programma niet wezenlijk met elkaar verschilt. De geslotenheid van het regime wordt ook voor civielrechtelijk geplaatsten noodzakelijk geacht om de veiligheid van de jeugdige te waarborgen. Er valt in de inrichtingspraktijk nauwelijks onderscheid waar te nemen tussen civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatste jongeren in termen van gedrag en/of kwetsbaarheid, zo staat te lezen in de brief van de Minister. Alle civielrechtelijke en strafrechtelijk geplaatsten hebben een uitgebreide carrière in de residentiële en semi-residentiële hulpverlening achter de rug voordat zij in de justitiële behandelinrichtingen zijn geplaatst. De jongeren hebben allen emotionele en sociale ontwikkelingsstoornissen en hebben vaak geleden onder pedagogische en affectieve verwaarlozing. De duidelijk meest voorkomende stoornissen zijn de gedragsstoornis, gevolgd door ADHD, de persoonlijkheidsstoornis en de borderline stoornis. Bij de civielrechtelijk geplaatste jongeren is vaker sprake van faalangst en aandacht vragend gedrag; de opname-indicatie is problemen thuis en op school. Bij strafrechtelijk geplaatsten is vaker sprake van stoornissen in de cognitieve,

gewetens- en agressie-ontwikkeling en stoornissen in het gevoelsleven en is de opname-indicatie diefstal en agressie. In vergelijking met het onderzoek Boendermakers is de problematiek van de jongeren in de behandelinrichtingen op een aantal punten zwaarder geworden (Rietveld, e.a., 2000). In het persoonlijkheidsonderzoek komen meer stoornissen in de cognitieve, emotionele, sociale en gewetensontwikkeling voor. Hiernaast vallen de hogere percentages psychiatrische klachten en hyperactiviteit bij de jongeren op.

De civielrechtelijk geplaatsen zijn over het algemeen jonger, hebben vaker een Nederlandse afkomst, en hebben voorafgaande aan de opname iets minder delicten gepleegd dan strafrechtelijk geplaatsen.

Een ander verschil is dat bij jongeren met een civielrechtelijke plaatsingstitel de problematiek vooral tot uiting komt in recalcitrantie en problemen thuis en op school of werk. In de strafrechtelijke groep uit zich de problematiek voornamelijk in het plegen van delicten.

Als het om delictgedrag gaat plegen de strafrechtelijk geplaatsen niet alleen meer maar ook zwaardere delicten. Dit verschil is echter voor een groot deel te verklaren door het feit dat de strafrechtelijk geplaatste jeugdigen gemiddeld ouder zijn dan de civielrechtelijk geplaatsen: het delictgedrag neemt met de leeftijd toe, vooral bij strafrechtelijk geplaatsen. De verschillen in delictgedrag tussen de twee groepen worden pas aanzienlijk na het 16^e levensjaar. In de leeftijd van 12 tot 16 jaar zijn de verschillen in delictgedrag tussen de twee groepen veel minder.

Vraagtekens bij de wenselijkheid van samenplaatsing

Ondanks de overeenkomsten in problematiek en achtergrond tussen de jongeren die strafrechtelijk en civielrechtelijk geplaats zijn, worden vanuit verschillende invalshoeken vraagtekens gesteld bij het plaatsingsbeleid. De vraag is of het wenselijk is dat jongeren met opvoedingsproblemen in aanraking komen met jongeren met criminele antecedenten. Met name ouders van civielrechtelijk geplaatste jongeren hebben de media gezocht, waarin veelal schrijnende voorbeelden worden gepresenteerd. Maar ook de kinderrechters hebben onlangs de noodklok geluid⁴. Zij constateren dat uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat 80% van de jongeren die verblijven in justitiële jeugdinrichtingen intensieve en gespecialiseerde vormen van behandeling nodig hebben, willen zij in de toekomst enige kans hebben in de samenleving. Door gebrek aan behandelplaatsen in de justitiële jeugdinrichtingen verblijven deze jongeren te lang in de opvanginrichtin-

⁴ Raad voor de rechtspraak, 's-Gravenhage, 4/03/2004.

gen. Uit de open inrichting lopen deze jongeren vaak weg. Maar de psychiatrische inrichtingen, waar de deur wel op slot kan, staan echter niet te trappelen om agressieve of drukke kinderen op te nemen. Daarnaast zijn in de jeugdzorg nog wachtlijsten. Ook zeer intensieve vormen van hulp in de eigen omgeving, die mogelijk een alternatief kunnen zijn voor gesloten plaatsing, komen niet van de grond. Volgens de kinderrechtvaarders komen jongeren door het falen van de jeugdzorg nu in de justitiële jeugdinstellingen terecht. Dit is voor civielrechtelijk geplaatste jongeren en hun ouders veelal onverteerbaar. Ouders zijn vooral bezorgd dat de civielrechtelijk geplaatste jongeren, die ter bescherming geplaatst zijn, in negatieve zin beïnvloed worden door de omgang met strafrechtelijk geplaatsten, de zogenaamde 'criminele besmetting'. Tot nu toe is naar de 'criminele besmetting' geen onderzoek gedaan.

Factoren die een rol spelen bij delinquent gedrag

Er zijn verschillende uiteenlopende factoren die het ontstaan van asociaal gedrag (kunnen) bevorderen. Uit criminologisch onderzoek naar het ontstaan van agressief en ongewenst sociaal gedrag bij jongeren blijkt dat opvoeding en gezinsleven en in het bijzonder de gezinscultuur van groot belang te zijn (Van Den Brink, 2001). Daarnaast worden intrinsieke factoren zoals emotionele problemen genoemd bij het ontstaan van delinquent gedrag evenals het gebruik van alcohol en drugs (SCP; 2003). Gebrek aan sociale *binding en normbesef* spelen bij criminele jongeren eveneens een rol. De gehechtheid, de kwaliteit van de sociale relatie met de ouders, leerkrachten en vrienden, wordt in de sociale controle theorie gezien als het meest belangrijke element in de binding met de samenleving (Hirschi, 1969). In het kader van het onderzoek zijn we vooral geïnteresseerd in de binding met groepsgenoten en de relatie daarvan op delinquent gedrag. De jongeren die tot de harde kern van de criminaliteit behoren hebben een minder sterke binding met ouders en leerkrachten en een sterkere binding met leeftijdgenoten in vergelijking met jongeren die alleen lichte criminele activiteiten plegen (Beke & Kleiman, 1993). De harde kern betreft jongeren die zich over het algemeen in een minder florissante thuis- en schoolsituatie bevinden en sterk gericht zijn op de (criminele) vriendengroep die zich kenmerkt door een stabiele samenstelling en hechte structuur. Andersom zijn niet delinquenten vrienden een rem op jeugdcriminaliteit (Bol e.a., 1988).

Bij de jongeren die in de justitiële jeugdinstellingen komen is er veelal sprake van een pedagogische en affectieve verwaarlozing. Doordat de jongeren in een gesloten of besloten institutie verblijven, zijn beschermende factoren zoals de binding met

de ouders of met school veel minder bepalend dan de band en de groepsdruk van de andere geplaatste jongeren. Volgens Lyman & Campbell (1996) zijn in een institutionele omgeving de invloeden van leeftijdsgenoten significant sterker dan de therapeutische interventie van de stafleden. Ongeacht de theoretische oriëntatie van het residentiële programma wordt veel van wat er met het kind gebeurt bepaald door groepsinteracties en groepsinvloeden. De 'peer subculture' die zich in een residentiële omgeving ontwikkelt, heeft buitengewoon veel invloed en leeftijdsgenoten versterken zeer frequent het onwenselijke gedrag. Voor jongeren speelt de peergroep een belangrijke rol in hun ontwikkeling. De invloed van leeftijdsgenoten is een belangrijke component als het gaat om jongeren in de puberteit. Jongeren spiegelen zich aan elkaar en aan elkaars gedragingen (Van den Brink, 2001). Zij onderscheiden zich door een eigen stijl wat betreft uiterlijk, omgangsvormen, taalgebruik, muziek en dergelijke. Zij zetten zich af tegen de wereld van de volwassenen en trekken bij voorkeur op met jongeren die dezelfde stijl of smaak hebben. Het is voor jongeren belangrijk om bij een bepaalde groep jongeren te horen en zij imiteren elkaars gedrag en uiterlijk (Angenent, 1991). Op scholen is te zien dat populaire leerlingen een grote invloed op de anderen hebben. Volgens Angenent zijn er twee zaken die in het modale zelfbeeld van jongeren een centrale rol spelen. Ten eerste: niet afgaan of indruk maken en ten tweede: niet verstoten, maar geaccepteerd worden. Met name jongens vertonen een sterke drang om een eigen gerespecteerde positie te verwerven binnen de groepshiërarchie. Dit doen zij vaak door stoer of riskant gedrag te etaleren. In hoeverre dit gedrag escaleert hangt in hoge mate af van de peergroep waarin zij verkeren. Een groot deel van het gedrag in verband met problematisch druggebruik wordt bijvoorbeeld veroorzaakt door 'peer pressure', druk uitgeoefend door leeftijdsgenoten (Lyman & Campbell, 1996). Asociale of delinquente vrienden versterken de kans op crimineel gedrag. Loeber en Farrington zijn er zelfs in geslaagd om de grootte van die invloed te berekenen. Wie als 14 jarige is aangesloten bij een jeugdbende, heeft drie keer zoveel kans om een geweldsdelict te begaan enz. Ook crimineel gedrag wordt versterkt door asociale of delinquente vrienden (Loeber en Farrington, 1998; Junger-Tas, 1996). De invloed van vrienden moet niet onderschat worden met name als het gaat om zware criminaliteit (Junger-Tas, 1996). Weerman (1998) heeft onderzoek gedaan naar delinquente jongeren uit justitiële jeugdinrichtingen. Uit dit onderzoek bleek onder meer dat vriendschap voor alle jongeren van groot belang is maar los staat van de vraag of zij delicten plegen. Wat echter wel telt is de hoeveelheid tijd die in de vrienden-

kring wordt doorgebracht. Van belang is bovendien of die vriendenkring een delinquent karakter heeft.

Onder jonge delinquenten zijn stoer doen en je door niets af laten schrikken manieren om het respect van de andere jongeren af te dwingen. De jongens zijn op zoek naar een gevoel van macht en willen indruk maken op elkaar. Het gaat om een gevoel van zelfredzaamheid en zelfredzaam, om zelf te kunnen uitmaken –zo nodig met geweld- wat er gebeurt.

Veel jongeren sluiten zich aan bij een groep om ergens bij te horen en aanzien te verwerven. Een groep biedt jongeren de mogelijkheid om status en respect te verkrijgen, zowel naar de buitenwereld toe alsook binnen de eigen groep. Om aanzien en respect te verkrijgen, is het belangrijk stoer gedrag te vertonen en worden in sommige groepen delicten gepleegd of vechtpartijen aangegaan met andere groepen. De jongeren binnen een groep hebben een sterke invloed op elkaar en de groepsdruk is groot. Zowel deze groepsdruk als het streven om aanzien en respect te verkrijgen, lijken niet te verwaarlozen aspecten te zijn bij het plegen van (gewelds)delicten” (Tyesser, 1999).

Hoe dit werkt bij meisjes is voor zover wij weten nog niet onderzocht. Uit bovenstaande studies is te concluderen dat voor dit onderzoek de vraag van belang is in hoeverre criminaliteit en crimineel gedrag een statusverhogende factor vormen in het groepsproces in een justitiële jeugdinrichting.

2.5 Kenmerken van de geplaatste jongeren in de justitiële jeugdinrichtingen

De formele capaciteit van de justitiële jeugdinrichtingen is 2399 plaatsen, het gaat om 1091 opvangplaatsen en 1308 behandelplaatsen⁵. Op 1 januari 2003 was hiervan 47% strafrechtelijk geplaatst en 53% niet strafrechtelijk. Het merendeel van de civielrechtelijk geplaatsten zit in de behandelinrichtingen (67%), in de opvanginrichtingen was op 1 januari 2003 37% van de jongeren civielrechtelijk geplaatst. De gemiddelde verblijfsduur in een behandelinrichting is 355 dagen. In een opvanginrichting verbleven de jeugdigen gemiddeld 75 dagen.

⁵ Deze cijfers zijn gebaseerd op de gegevens van dienst JJI van het ministerie van Justitie.

Juridische status en andere kenmerken in de opvanginrichtingen

Het merendeel van de jongeren in een opvanginrichting verblijft er in het kader van preventieve hechtenis (45%), 10% heeft jeugddetentie opgelegd gekregen, 9% is PIJ-passant en 36% van de jongeren verblijft er in het kader van een civielrechtelijke plaatsing (OTS, voogdij, vreemdelingenbewaring). Het aantal civielrechtelijke plaatsingen is de afgelopen jaren enorm toegenomen: van 75 in 1999 tot 364 in 2003.

Het merendeel van de jeugdigen in opvanginrichtingen betreft jongens (79%), de meisjes zijn in duidelijk in de minderheid (21%). Van de jongens (77%) is het merendeel er geplaatst in het kader van een vrijheidsstraf, van de meisjes is dat een minderheid (34%).

De meeste jongeren hebben de Nederlandse Nationaliteit (86%), als men echter kijkt naar geboorteland dan is dat voor 73% van de jongeren Nederland. Als men naar de herkomst kijkt dan is minder dan de helft Nederlands (41%). De middels nationaliteit en geboorteland beschreven groepen omvatten echter nog niet alle jongeren met een buitenlandse komaf. Volgens de definitie van het CBS is een allochtoon een persoon die woonachtig is in Nederland en van wie tenminste één ouder is geboren in het buitenland. De vermelde percentages jeugdigen met een niet-Nederlandse achtergrond liggen vermoedelijk hoger.

De leeftijd van de jeugdigen in de opvanginrichtingen varieert: een klein deel van de jongeren is 13 jaar of jonger (8%), ongeveer een kwart van de jongeren is 14 of 15 jaar (27%), en de helft van de jongeren is 16 en 17 (49%) en 18 jaar en ouder is 16%.

Juridische status en andere kenmerken in de behandelinrichtingen

Het merendeel van de jongeren in de behandelinrichtingen verblijft daar op een civielrechtelijke titel (68%) een derde van de jongeren in de behandelinrichtingen verblijft daar in het kader van een PIJ. Het aantal civielrechtelijk plaatsingen in de behandelinrichtingen is altijd al hoog geweest in 1999 was het percentage 60%. Het aantal plaatsingen is wel toegenomen van 550 in 1999 zijn er nu 790 civielrechtelijke jongeren in de behandelinrichtingen.

Evenals in de opvanginrichting zitten er ongeveer driemaal zoveel jongens (73%) als meiden (27%) in de behandelinrichting. Voor de jongens ligt de verhouding civielrechtelijk en PIJ-maatregel ongeveer gelijk. Bij de meisjes ligt die verhouding heel anders: daar heeft zo'n 9% een PIJ en ongeveer 91% een civielrechtelijke maatregel.

Wat betreft de nationaliteit van de jeugdigen in de behandelinrichting was 91% van Nederlandse nationaliteit, ook hier is de definitie niet helder. Als men kijkt naar geboorteland is 78% in Nederland geboren en 54% is van Nederlandse afkomst.

De leeftijd is op de behandelafdelingen is gemiddeld iets ouder dan op de opvang. Er zijn iets minder jongeren tot 13 jaar (3%) en 14 en 15 jaar (23%), en iets meer jongeren van 18 jaar of ouder (25%), de leeftijdscategorie 16 en 17 jaar is vergelijkbaar namelijk 50%.

De duur van de plaatsing in een gesloten justitiële jeugdinrichting verschilt per plaatsingstitel. Jeugdigen met een strafrechtelijke titel verblijven gemiddeld langer in een inrichting dan jeugdigen met een civielrechtelijke titel. Het verschil loopt op van bijna drie maanden bij jeugdigen die alleen in een open behandelinrichting hebben gezeten, tot ruim negen maanden bij jeugdigen die vanuit de gesloten behandeling zijn overgeplaatst naar een open behandelinrichting. Bij laatst genoemde situatie zitten de jeugdigen met een strafrechtelijke titel zelfs bijna twee keer zo lang gesloten als de jeugdigen met een civielrechtelijke titel, namelijk 14 maanden versus 7,3 maanden.⁶

Wat betreft de gegevens van de drie inrichtingen die in het onderzoek betrokken zijn, blijkt dat deze inrichtingen overeenkomen met de landelijk gegevens.

2.5.1 De samenplaatsing in cijfers in de drie onderzochte inrichtingen

Voor de drie inrichtingen die in onderzoek zijn betrokken zijn de registratiecijfers geanalyseerd. Gekeken is naar de juridische status, leeftijd en verblijfsduur. Deze staan in deze paragraaf beschreven per inrichting. Moment van registratie was eind januari 2004. Vanwege de anonimiteit van de respondenten is er besloten om de namen van de inrichtingen niet bekend te maken.

⁶ *Kamerstukken II 2000/01, 26 016, nr. 18.*

Inrichting A

Juridische status

In inrichting A zitten in totaal 86 jongens. Ongeveer een kwart van deze groep, 19 jongens, is civielrechtelijk geplaatst. Bij de inrichting zijn 4 opvanggroepen waarin in totaal 46 jongens zitten, en 4 behandelgroepen van in totaal 40 jongens.

Tabel 2.1 Verdeling jongens wat betreft hun juridische status in inrichting A

	Jongens		Totaal
	Sr	Cr	
Opvang	38	8	46
Behandeling	27	13	40
Totaal	65	21	86

De civielrechtelijk geplaatste jongens zitten vooral op de behandelgroepen. In de behandelgroepen zitten ongeveer 10 jongens bij elkaar. In 2 behandelgroepen is de verdeling civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatsten ongeveer half om half (in 1 groep zijn 6 van de 9 jongens cr geplaatst, in de andere 5 van de 10). In de andere 2 behandelgroepen zit slechts 1 civielrechtelijk geplaatste jongen tussen 9 strafrechtelijk geplaatsten. Binnen de opvanggroepen is de verdeling anders. In elke opvanggroep zitten ongeveer 12 jongens. Er is 1 opvanggroep waarin verhoudingsgewijs wat meer civielrechtelijk geplaatste jongens zitten, in deze groep van 12 jongens zijn 4 jongens civielrechtelijk geplaatst. Bij de andere opvanggroepen zitten 1 of 2 civielrechtelijken tussen de strafrechtelijk geplaatsten.

Leeftijd en duur verblijf

In de inrichting A bevinden zich eind januari 2004 2 jongens van 11 jaar; beiden zijn civielrechtelijk geplaatst. Eén van beiden verblijft bijna 18 maanden in de inrichting (hij zit op een behandelafdeling); de ander verblijft net een maand op de opvangafdeling. De jongen van 11 jaar op de behandelafdeling is in een groep geplaatst tussen voornamelijk civielrechtelijk geplaatste en jongere jongens. De leeftijden in deze groep variëren tussen de 11 en de 16 jaar. Op de behandelafdeling is nog een andere groep met wat jongere jongens; ook in deze groep verblijven verhoudingsgewijs wat meer civielrechtelijk geplaatste jongens. Daarnaast bevinden zich één 12-jarige en drie dertienjarigen in de inrichting. Twee van hen zijn strafrechtelijk geplaatst.

De oudere jongens van de behandelafdeling verblijven in groepen met 9 strafrechtelijk geplaatsten en een civielrechtelijk geplaatste. De oudste jongens op de behandelafdeling zijn twee jongens van respectievelijk 21 en 22 jaar; zij zijn strafrechtelijk geplaatst en bevinden zich in de groep met de oudste jongens, met leeftijden tussen de 16 en 21 jaar.

Op de opvangafdelingen bestaat in de groepen meer variatie in leeftijden; in 2 groepen zitten jongens tussen de 15 en de 22 jaar; in een groep zitten jongens tussen de 13 en 20 jaar en in een andere groep verblijven jongens met leeftijden tussen de 11 en de 19 jaar.

Het maximale aantal maanden dat een jongere in inrichting A verblijft is 42 maanden. Zeven jongeren verblijven langer dan 20 maanden op een behandelafdeling in de inrichting. Van deze jongeren is 1 jongen civielrechtelijk geplaatst. Het gemiddelde aantal maanden op een behandelafdeling is 12.

Op het moment van het onderzoek bevinden jongeren zich maximaal 11 maanden (2 jongens) in de opvang; het gemiddeld aantal maanden op een opvangafdeling is 3 maanden.

Inrichting B

Juridische status

Eind januari, bij de start van het onderzoek, verbleven in totaal 129 jongeren in inrichting B. Naast de 126 in de tabel vermelde jongeren, zaten op de opvangafdeling nog 2 meisjes en 1 jongen in het kader van vreemdelingenbewaring. Van de totale populatie jongeren, zijn 72 jongeren civielrechtelijk geplaatst en 54 strafrechtelijk.

Tabel 2.2 Verdeling jongens en meisjes wat betreft hun juridische status, in inrichting B

	Meisjes		Jongens		Totaal
	Sr	Cr	Sr	Cr	
Opvang	14	43	23	10	90
Behandeling	1	9	16	10	36
Totaal	15	52	39	20	126

Vooral onder de meisjes bevinden zich veel civielrechtelijk geplaatsten; 52 van de 76 meisjes zijn civielrechtelijk geplaatst. Onder de jongens zijn 20 van de 59 civielrechtelijk geplaatst. Bij inrichting B zijn meer opvanggroepen (8) dan behandelgroepen (4). In de opvanggroepen worden doorgaans 11 tot 12 jongeren

opgevangen, in de behandelgroepen 7 tot 10. Voor jongens zijn er 3 opvanggroepen en 3 behandelgroepen, voor meisjes 1 behandelgroep en 5 opvanggroepen. In alle meisjesgroepen zitten civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatste meisjes samengeplaatst. Er is 1 groep waar maar 1 strafrechtelijk geplaatst meisje in zit (de behandelgroep). Het maximale aantal strafrechtelijk geplaatste meisjes in een opvanggroep is 5, het minimum is 2.

Ook in alle jongensgroepen zitten civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatste jongeren door elkaar. In deze groepen zitten doorgaans meer strafrechtelijk geplaatsten dan civielrechtelijk geplaatsten. Er is 1 uitzondering; in 1 behandelgroep zitten 6 civielrechtelijk geplaatste jongens met 4 strafrechtelijk geplaatsten. Het maximale aantal strafrechtelijken in een jongensgroep is 10; in deze groep zitten 2 civielrechtelijk geplaatste jongens.

Leeftijd en duur verblijf

De jongsten (10) zijn geboren in 1990; op het moment van het onderzoek waren allen nog 13 jaar oud. Acht van de jongsten zijn civielrechtelijk geplaatst. Twee jongeren bevinden zich op een behandelafdeling; de rest zit in de opvang. Zes van deze jongsten verblijven op het moment van het onderzoek (eind januari 2004) minder dan twee maanden in de inrichting. De overige 4 jongeren verblijven er 5 tot 9 maanden. De drie oudste jongeren zijn geboren in 1984; ze waren op het moment van het onderzoek 19 jaar, ze hebben allen een PIJ-maatregel; en zitten in een behandelgroep, waar meer jongens van 17-18 jaar met een PIJ-maatregel zitten. Een van de drie is ten tijde van het onderzoek recent in de inrichting gekomen, de andere twee verblijven er al respectievelijk 7 en 10 maanden.

Inrichting C

Inrichting C heeft zowel een opvangafdeling als een behandelafdeling. Eind januari 2004, ten tijde van de start van het onderzoek, vonden er veel veranderingen (in personele bezetting en indeling van de groepen) plaats op de behandelafdeling. Dit maakte de situatie voor de jongeren in de groepen op deze afdeling, onrustig. Daarom is besloten op deze afdeling geen jongeren te interviewen; een onderzoek zou mogelijk meer instabiliteit opleveren. In de inrichting zijn daarom interviews gehouden met jongens en meisjes van de opvangafdeling. Hieronder beschrijven we hoeveel civielrechtelijke dan wel strafrechtelijke jongens en meisjes zich eind januari 2004 op de opvang- en op de behandelafdeling bevonden.

Juridische status

Bij de start van het onderzoek, verbleven in totaal 168 jongeren in inrichting B. Op de opvangafdeling verblijven 84 jongeren en op de behandelafdeling ook. Naast de 167 in de tabel vermelde jongeren, verbleef 1 jongen in het kader van vreemdelingenbewaring in de inrichting. Van de 167 jongeren, zijn 98 jongeren civielrechtelijk geplaatst en 69 strafrechtelijk. In totaal verblijven er 8 strafrechtelijk geplaatste meisjes en 50 civielrechtelijk geplaatste meisjes, en 61 strafrechtelijk geplaatste jongens en 48 civielrechtelijk geplaatste jongens.

Tabel 2.3 Verdeling jongens en meisjes wat betreft hun juridische status in inrichting C.

	Meisjes		Jongens		Totaal
	Sr	Cr	Sr	Cr	
Opvang	4	32	27	20	83
Behandeling	4	18	34	28	84
Totaal	8	50	61	48	167

Opvang

Op de opvangafdeling bevinden zich onder de meisjes de meeste civielrechtelijk geplaatsten, namelijk 32, tegen 4 strafrechtelijk geplaatsten. Onder de jongens bevinden zich in verhouding wat meer strafrechtelijken: 27 naast 20 civielrechtelijk geplaatsten. Op de opvangafdeling bevinden zich 3 meisjesgroepen van ieder 12 meisjes, en 4 jongensgroepen van 12 jongens per groep.

Er zijn 2 meisjesgroepen met alleen civielrechtelijk geplaatste meisjes. De vier op strafrechtelijke grond geplaatste meisjes vinden zich in de derde groep, samen met 8 civielrechtelijk geplaatste meisjes. In deze meisjesgroep zit ook een meisje dat een stuk ouder is dan de anderen; op het moment van het onderzoek was ze bijna 22 jaar. Ze zat er op grond van een PIJ-maatregel. De jongste in deze groep is 13 jaar, daarnaast zijn er een aantal 14, 15- en 16 jarigen, een 17-jarige en een 18-jarige. De leeftijdsverdeling in de andere twee meisjesgroepen is wat evenwichtiger; de meisjes in deze groepen hebben een leeftijd van 14 tot 17 jaar.

Van de vijf jongensgroepen in de opvang is er één groep waar enkel strafrechtelijk geplaatste jongens in verblijven. Daarnaast is er een groep waarin 9 strafrechtelijken samen met 3 civielrechtelijk geplaatste jongens verblijven, en zijn er 2 groepen waarin 3 strafrechtelijk geplaatste jongens tezamen met 9 of 8 civielrechtelijke jongens zijn geplaatst. In één groep bevinden zich relatief veel jonge jongens. De jongste in deze groep is 9 jaar; hij bevindt zich op het moment van het onderzoek 2 maanden in de inrichting. Daarnaast zitten in de groep twee twaalfjarigen en een

13-jarige. De leeftijden in deze groep variëren overigens sterk; de oudste jongen is 17 jaar. In een andere jongensgroep verblijven jongens met leeftijden tussen de 14 en 19 jaar. In de twee groepen waarin enkel of voornamelijk strafrechtelijk geplaatste jongens verblijven, verblijven wat oudere jongens, met leeftijden ouder dan 16 jaar.

Behandeling

Op de behandelafdeling bevinden zich onder de meisjes wederom de meeste civielrechtelijk geplaasten, 18 tegen 4 strafrechtelijk geplaasten. Onder de jongens bevinden zich op de behandelafdeling iets meer strafrechtelijk geplaasten dan civielrechtelijk geplaasten: 34 tegenover 28 civielrechtelijk geplaasten. Op de behandelafdeling bevinden zich 6 jongensgroepen (met in totaal 62 jongens) en 2 meisjesgroepen (met in totaal 22 meisjes). In elke groep zitten 10 tot 12 jongeren. Op de behandelafdeling is 1 meisjesgroep met alleen civielrechtelijk geplaatste meisjes. In de andere groep zitten 4 strafrechtelijk geplaasten tussen 8 civielrechtelijk geplaasten. De leeftijden van de meisjes in de beide groepen variëren tussen de 15 en de 18 jaar. Er is 1 meisje van 18 jaar (civielrechtelijk geplaast) dat al 275 dagen, of wel 9 maanden in de inrichting verblijft. De overigen verblijven.

Alle behandelgroepen voor jongens zijn gemengd qua samenstelling; In 2 jongensgroepen zitten maar 2 strafrechtelijk geplaatste jongens tussen 7 of 8 OTS'ers. Ook is er een groep waarin 1 civielrechtelijke geplaatste jongen verblijft tussen 9 strafrechtelijk geplaasten (in dit geval alleen jongens met een PIJ-maatregel). In de overige 3 groepen verblijven 6-8 strafrechtelijk geplaatste jongens samen met 3-5 civielrechtelijk geplaasten.

De jongste jongens op de behandelafdeling zijn 14 jaar, de oudste is 21 jaar. In de meeste jongensgroepen verblijven jongens met leeftijden tussen de 15 en de 17/18 jaar. Er is één jongensgroep waarin veel oudere jongens verblijven. In deze groep variëren de leeftijden tussen de 15 en 21 jaar. Vier van de tien jongens in deze groep zijn 19 jaar oud. Dit is tevens de groep waarin 1 civielrechtelijk geplaatste jongen tussen 9 strafrechtelijk geplaatste jongens met een PIJ-maatregel verblijft. De civielrechtelijk geplaatste jongens is ook de jongste van de groep: hij zal een maand na het moment waarop het onderzoek is uitgevoerd, 16 jaar worden. De meeste jongens in deze groep verblijven al langer in de inrichting dan de jongens in de andere groepen. De jongen die het langst in de inrichting verblijft, verblijft er op het moment van het onderzoek iets meer dan 15 maanden.

Conclusie

In de drie inrichtingen die onderzocht zijn is de verhouding tussen civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatste jongeren ongeveer hetzelfde als op landelijk niveau. In de meeste groepen zijn zowel civielrechtelijk en strafrechtelijk jongeren geplaatst. Omdat vooral de meisjes op civielrechtelijke titel geplaatst zijn, is er in één inrichting twee opvanggroepen waar alleen meisjes zitten op civielrechtelijke status, dit geldt ook voor één behandelgroep. Omdat op de behandelafdelingen voornamelijk civielrechtelijke geplaatste meiden zitten (82%), en maar enkele meisjes op grond van een PIJ-maatregel in de behandelinrichting geplaatst worden, zijn op alle behandelgroepen de civielrechtelijk geplaatste meisjes in de meerderheid.

Bij jongens ligt het accent vooral op strafrechtelijk geplaatsten (65%). Daardoor is er in een inrichting één opvanggroep die alleen uit strafrechtelijk geplaatste jongeren bestaat. Alle behandelgroepen zijn gemengd wat betreft de juridische status van de jongens.

Qua leeftijd zijn de groepen met jongere kinderen en groepen met oudere jongeren een uitzondering. Verder zijn er aparte meisjes en jongens groepen. Daarnaast zijn er sowieso meer jongens (67%) dan meiden in de inrichtingen aanwezig (33%). Een van de onderzochte inrichtingen streeft er bewust naar om een zo gelijk mogelijke verhouding tussen de meiden en jongens te realiseren. Hierdoor zijn er verhoudingsgewijs meer meisjes in deze inrichtingen ten opzichte van de landelijke gegevens.

2.6 Samenvatting

Van oudsher maken de justitiële jeugdinstellingen deel uit van de jeugdstrafrecht-keten als van de jeugdzorgketen, daardoor is er al voor de inwerkingtreding van de Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen al sprake van samenplaatsing. In 1990 was de meerderheid van de jeugdigen in de justitiële instellingen met een civielrechtelijke maatregel opgenomen (59%). Met het in werking treden van zowel de nieuwe OTS-wet én de aanpassing van het jeugdstrafrecht in 1995 vindt er een omslag plaats en neemt het aantal civielrechtelijke plaatsingen enorm af (Ochtman, 1997). Na 2001 is er een nieuwe kentering waar te nemen, waarbij het aantal otplaatsingen weer toeneemt. Met name binnen de behandelinstellingen vormt het aantal niet-strafrechtelijk geplaatsten de meerderheid (67%), in de opvanginstelling is dat aantal lager (37%).

Vanuit de Bjj vallen de civielrechtelijk geplaatsten en de strafrechtelijk geplaatsten onder hetzelfde regime in de justitiële jeugdinrichtingen. De legitimatie voor dezelfde behandeling van civiel en strafrechtelijk geplaatsten in de justitiële jeugdinrichtingen wordt gelegitimeerd doordat tussen deze jongeren nauwelijks onderscheid is waar te nemen in termen van kwetsbaarheid of gedrag. Beide categorieën jongeren hebben een zelfde achtergrond wat betreft pedagogisch en affectieve verwaarlozing en beide groepen hebben emotionele of sociale stoornissen. De scheidslijn tussen of een jongere een slachtoffer of een dader wordt lijkt een zeer dunne lijn. Toch worden er vanuit steeds meer kanten vraagtekens gezet bij de wenselijkheid van de samenplaatsing. Een deel van de kritiek richt zich op de steeds zwaardere problematiek van de jongeren die om een intensieve behandeling vraagt en waar onvoldoende mogelijkheden toe zijn. Een ander kritisch geluid richt zich op het gevaar dat civielrechtelijk geplaatste jongeren in aanraking komen met criminele jongeren. Vanuit de criminologische literatuur blijkt een aantal factoren van invloed te zijn op het ontstaan en bevorderen van crimineel gedrag. Een van die factoren is het omgaan met 'verkeerde' vrienden of de peergroep waarin jongeren zitten. Doordat jongeren in een gesloten institutie verblijven en daadwerkelijk door elkaar geplaatst worden is de veronderstelling dat de groepsdruk van de andere geplaatste jongeren groot zal zijn, aangezien beschermende factoren zoals binding met de ouders of anderen minder bepalend zullen zijn. In het onderzoek zal gekeken worden of er indicaties zijn of civielrechtelijk geplaatste jongeren crimineel gedrag overnemen door omgang met strafrechtelijk geplaatste jongeren.

3

Beleving van de jongeren

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staan de jongeren zelf centraal: wat zijn de ervaringen van de in justitiële jeugdinrichtingen geplaatste jeugdigen zelf. Wat voor gevolgen ervaren de jongeren van het samenplaatsen en welke factoren spelen hierbij een rol?

Alvorens iets te weten te komen over hoe de geplaatste jeugdigen het samenplaatsen ervaren, is het van belang om te achterhalen hoe jongeren zelf het feit op zich dat zij in een justitiële jeugdinrichting geplaatst zijn beoordelen. Hoe zien zij een justitiële jeugdinrichting? Weten jongeren van zichzelf en van hun groepsgenoten op basis van welke maatregel zij in de justitiële jeugdinrichting geplaatst zijn?

Wanneer zij weten op grond van welke maatregel zij daar geplaatst zijn, en wat de maatschappelijke rechtvaardiging daarvoor is, is de vraag relevant of hun eigen oordeel daar in grote lijnen mee overeenstemt. Verder zijn we nagegaan of strafrechtelijk en civielrechtelijk geplaatste jongeren verschillen in de beleving van het geplaatst worden in een justitiële jeugdinrichting. Vinden civielrechtelijk geplaatste jongeren hun plaatsing terecht en hoe denken de strafrechtelijk geplaatste jongeren hier over? Weten jongeren op grond waarvan je in een justitiële jeugdinrichting geplaatst kunt worden? Wat noemen zij zoal?

Verder zijn we nagegaan hoe de jongeren de specifieke leeftijdsgebonden groepsprocessen in de inrichting ervaren en wat het effect daarvan is op henzelf. Wordt door de sociale druk van de groep het gedrag van jongeren negatief beïnvloed en voelen de jongeren zich veilig in de inrichting? Tot slot gaan we in op de vraag of de jongeren de kwestie van samenplaatsing zelf als problematisch ervaren.

3.2 De geïnterviewde jongeren

Met 40 jongeren uit drie justitiële jeugdinstellingen zijn gesprekken gevoerd over hoe zij de (samen)plaatsing ervaren en beleven. In de interviews is gebruik gemaakt van zowel directe als indirecte vraagtechnieken. Het gaat niet zozeer om fact-finding als wel om de verhalen van jongeren. De jongeren zijn aselekt gekozen op grond van hun juridische status, leeftijd en verblijfsduur en op basis van registratiegegevens van de instellingen. De jongeren hebben op vrijwillige basis aan het onderzoek deelgenomen. In verband met de onherkenbaarheid zijn de gegevens op een geaggregeerd niveau en in de rapportage dus niet herleidbaar tot individuen verwerkt. Om de anonimiteit te garanderen worden de instellingen waar de jongeren verblijven niet vermeld. In de casusbeschrijvingen is een aantal gegevens veranderd om herkenning te voorkomen. De namen die in de tekst gebruikt worden zijn gefingeerde namen.

In totaal zijn 16 meisjes en 24 jongens geïnterviewd, waarvan er 16 strafrechtelijk en 24 civielrechtelijk geplaatst zijn in de instelling (zie tabel 3.1). Op de behandelafdelingen zitten meer jongeren met een civielrechtelijke plaatsing dan met een Pijmaatregel. Er zijn 4 jongeren die nu een OTS hebben (waarvan 2 op een behandelafdeling) die oorspronkelijk strafrechtelijk geplaatst zijn. Deze hebben we ingedeeld bij de strafrechtelijk geplaatsten jongeren, aangezien zij zichzelf ondanks de huidige civielrechtelijke status definiëren als iemand die daar zit vanwege een strafbaar feit.

Tabel 3.1 Verdeling jongens en meisjes wat betreft hun juridische status (n=40)

Inrichtingen	Meisjes		Jongens	
	Strafrechtelijk	Civielrechtelijk	Strafrechtelijk	Civielrechtelijk
A	3	4	5	2
B	5	4	2	4
C			5	6
Totaal	8	8	12	12

De leeftijd varieert van negen jaar tot en met tweeëntwintig jaar. De meeste jongeren zijn 15 of 17 jaar oud. De gemiddelde leeftijd is veertien en een half jaar.

In twee inrichtingen zijn zowel jongeren van de opvangafdelingen als van de behandelafdeling geïnterviewd. In een inrichting zijn alleen jongeren van de opvangafdeling geïnterviewd. In totaal zijn er 26 jongeren van opvangafdelingen en 14 jongeren van behandelafdelingen geïnterviewd (zie tabel 3.2).

Tabel 3.2 Aantal meisjes en jongens naar type groep in de justitiële inrichting (n=40)

	Meisjes		Jongens	
	Sr	Cr	Sr	Cr
Opvang	6	5	8	7
Behandel	2	3	4	5
Totaal	8	8	12	12

De interviews zijn geanalyseerd aan de hand van een aantal factoren als juridische status, inrichting waar de jongeren verblijven, behandel- of opvanggroep, sekse en etniciteit. Alleen waar er verschillen zijn gevonden worden deze expliciet in de tekst aangegeven, waar er niets vermeld wordt kan men aannemen dat er geen verschillen zijn geconstateerd. Opvallend is dat er tussen de inrichtingen geen onderlinge verschillen zijn gevonden als het gaat om de algemene gegevens van de jongeren.

De meeste jongeren woonden voorafgaand aan de plaatsing nog thuis (17), alhoewel sommigen aangeven dat ze veel bij vrienden logeren en weinig meer thuiskwamen. Acht jongeren zeggen dat ze helemaal niet meer thuis woonden en

vooral een zwervend bestaan leidden, waarbij ze wisselend bij allerlei vrienden en kennissen sliepen. Elf jongeren komen vanuit een andere inrichting.

Het merendeel van de jongeren is van Nederlandse afkomst en 13 jongeren zijn van allochtone afkomst. Hierbij hebben we de definitie van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gehanteerd waarbij een jongere als allochtoon geregistreerd wordt als iemand zelf in het buitenland is geboren of één van beide ouders. (zie tabel 3.3). Er is geen verschil bij de geïnterviewde jongeren tussen civielrechtelijke of strafrechtelijke geplaatsten wat betreft hun etnische achtergrond.

Tabel 3.3. De etnische achtergrond van de geïnterviewde jongeren (n=40)

Etniciteit	
Nederland	27
Turkije	3
Marokko	1
Suriname of Antillen	7
Anders	2

De verblijfsduur van de jongeren op de opvang ten tijde van het interview varieert van minder dan een maand (6 jongeren) tot 10 maanden (1 jongere). De meeste jongeren zitten er twee of drie maanden (11 jongeren). Acht jongeren zitten tot tussen de vier en acht maanden op de opvang. De jongeren op de behandelafdeling verblijven allen langer binnen de inrichting. Meestal zijn zij eerst op de opvang geweest of komen rechtstreeks van een andere inrichting op de behandelgroep terecht. De kortste periode dat een jongere in de inrichting verblijft ten tijde van het interview is 6 maanden en de langste is 4 jaar.

Vergelijking algemene gegevens van de inrichtingen

De jongeren die geïnterviewd zijn geselecteerd op grond van hun sekse, juridische status en de afdeling waar zij verblijven, opvang of behandel. Voor deze factoren zijn de geïnterviewde jongeren niet representatief voor de jongeren die in een justitiële inrichting verblijven. Zo zijn er verhoudingsgewijs meer meisjes geïnterviewd (40%) dan er in de inrichtingen verblijven (24%). Hetzelfde geldt voor de juridische status, nu is de helft civielrechtelijk (50%) terwijl dit voor de behandelafdelingen (67%) is en voor de opvang (36%). Dit heeft een aantal

kenmerken beïnvloedt zoals de etnische afkomst. Deze is hoger onder de jongeren die strafrechtelijk geplaatst zijn en op de opvanggroepen. Omdat er verhoudingsgewijs meer jongeren met een civielrechtelijke maatregel van de opvang en meer jongeren van de behandelgroepen zijn geïnterviewd geeft dit een vertekening ten aanzien van de kenmerken zoals etnisch achtergrond.

3.3 Kennis en beeldvorming over de justitiële jeugdinstelling

In het onderzoek willen we nagaan hoe de jongeren het ervaren dat zij in een justitiële jeugdinstelling samen zijn geplaatst. Daartoe is het van belang om te weten wat de kennis van de jongere is ten aanzien van de juridische status waarop de jongeren geplaatst kunnen worden. Tevens is het van belang om na te gaan wat de kennis en beeldvorming is van de instelling waar zij verblijven. Omdat we willen weten welke kennis de jongeren hebben zijn de vragen open gesteld. Duidelijk is dat de jongeren bekend zijn met het verschil tussen civiele en strafrechtelijke plaatsingen in een justitiële instelling. Op de vraag 'wat voor soort instelling het is', zeggen vijftien jongeren dat het een jeugdgevangenis is *"Als je naar buiten kijkt is het toch duidelijk dat het een gevangenis is. Je ziet alleen maar muren en prikkeldraad. En je zit hier voor straf. Om kwart over negen moet je naar je kamer. Ik ervaar het ook als een straf."* Verder zeggen acht jongeren spontaan: een instelling waarin zowel jongeren zijn geplaatst vanwege een strafrechtelijke reden als vanwege een OTS-plaatsing. Andere termen die gebruikt worden zijn: een gesloten instelling (9), of een instelling voor jongeren (met problemen) (6). Anderen beschrijven het als 'een plek waar je met iemand kan praten', of als 'een huis met muren er omheen waar veel regels zijn'.

Op de vraag 'wat voor soort jongeren' hier zitten benoemen de jongeren vooral de verschillen tussen de jongeren. Het meest genoemde verschil is de juridische basis waarop de jongeren zijn geplaatst (29). Dit verschil tussen civielrechtelijke en strafrechtelijke plaatsing komt spontaan naar voren. *"In de instelling komen heel veel verschillende jongens terecht. Je hebt moordenaars, niet zoveel hoor, en verkrachters, jongens die iemand mishandeld hebben, maar ook OTS'ers die voor niets zitten."* *"In de jeugdinstelling verblijven jongeren die een misstap hebben begaan. Maar dat geldt niet voor allemaal. Een aantal is onschuldig. Ze hebben een OTS en zijn hier omdat er ergens anders geen plek is."* Een ander verschil wat genoemd is, is dat er jongeren komen

die opvang nodig hebben en jongeren die behandeling nodig hebben (3). Daarnaast worden het leeftijdsverschil en etnische verschillen genoemd (4). *“Er zitten hier ook hele kleintjes. Ik vind dat die hier niet horen. Het is toch niet normaal dat hier ook kinderen van 9 jaar zitten. Elke jongere is misschien wel eens verwoelend. Maar je kan ze toch niet zomaar in de gevangenis zetten tussen strafrechtelijken die zitten voor verkrachting of inbraak. Voor de groten is het misschien goed, maar de kleintjes weten nog niet wat ze doen. Ze doen hier wat de groten zeggen en leren zo slechte dingen van ze.”*

De reden waarom jongeren in de justitiële inrichting zitten koppelen de jongeren aan de juridische status. Civielrechtelijk geplaatsten, of zoals de jongeren zeggen de OTS'ers, zitten in de inrichting omdat zij thuis problemen hebben of met hun omgeving. De strafrechtelijk geplaatsten zitten er omdat ze een delict gepleegd hebben en opgepakt zijn. OTS'ers moeten beschermd worden tegen verkeerde vrienden, of tegen zichzelf. Omdat ze telkens weglopen hebben ze een gesloten setting nodig. Voor de strafrechtelijk geplaatsten is de reden volgens de jongeren gewoon straf.

Op de vraag wat de bedoeling is van de plaatsing in de justitiële inrichting zijn de antwoorden zeer divers: de rode draad is dat het allemaal aspecten van leren betreft. Leren om op het goede pad te blijven en geen verkeerde dingen te doen. Leren om met anderen om te gaan. Structuur en discipline leren, leren van de drugs af te komen, leren om zelf je problemen op te lossen, leren grenzen te stellen en een opleiding krijgen. De meeste jongeren zijn sceptisch of dat daadwerkelijk geleerd wordt. Je moet het wel doen en willen. *“Veel jongeren zijn al vaker in aanraking geweest met justitie. Die veranderen niet zo gemakkelijk, de anderen wel.” “Je moet er voor open staan om wat te leren, anders werkt het natuurlijk niet.” “Ik ben een van de weinigen die echt iets wil leren.”*

Samenvattende conclusie

De jongeren blijken goed op de hoogte te zijn van het verschil tussen civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatsten. Zij noemen dit spontaan. De jongeren benoemen uit zichzelf dat er in de inrichting jongeren zitten op basis van de ondertoezichtstelling of een strafrechtelijke maatregel. De civielrechtelijke jongeren zijn vooral geplaatst om hen te beschermen en 'zitten voor niets', de strafrechtelijke jongeren omdat ze gestraft zijn voor een delict.

Ondanks het feit dat toch een derde van de jongeren de inrichting als een gevangenis benoemt, geven jongeren aan dat zij vooral in de inrichting zijn om te leren,

niet alleen om beter gedrag aan te leren, maar ook om allerlei sociale competenties te verwerven.

3.4 Rechtvaardiging

In het onderzoek is nagegaan of de jongeren de plaatsing in de justitiële inrichting als rechtvaardig beleven. De veronderstelling is dat de jongeren die met een civielrechtelijke maatregel geplaatst zijn (die in principe tijdelijk in de inrichting verblijven totdat er een vervolgvoorziening is geregeld) dit een oneerlijke maatregel vinden ten opzichte van jongeren die vanwege een voorlopige hechtenis of een veroordeling hun straf moeten uitzitten.

Daarom is nagegaan wat de reden was voor de plaatsing. Daarnaast is begrip van de maatregel belangrijk voor het gevoel van rechtvaardigheid. Ten slotte is aan de jongere gevraagd of zij het eens zijn met de maatregel.

Reden van plaatsing

De jongeren die civielrechtelijk geplaatst zijn (20) geven als voornaamste reden op dat het thuis niet meer ging (8). De ruzies liepen hoog op, de jongeren zwierven op straat en uiteindelijk werd besloten dat het thuis niet meer gaat. Zes jongeren zijn daadwerkelijk van huis weggelopen en gebruiken drugs. Zes jongeren zijn vanuit een andere inrichting overgeplaatst waar zij vanwege hun agressieve gedrag niet meer te handhaven waren. Op de vraag wie besloten heeft dat de jongere in een gesloten justitiële jeugdinstelling geplaatst moest worden noemt het merendeel van de civielrechtelijk geplaatste jongeren (12) de gezinsvoogd. Alhoewel het de rechter is die het besluit neemt tot een machtiging uithuisplaatsing is het de gezinsvoogdij-instelling die het verzoek aan de rechter voorlegt. In de beleving van de jongeren heeft de gezinsvoogd besloten dat zij in deze gesloten setting geplaatst moesten.

De jongeren die strafrechtelijk geplaatst zijn (20) hebben allen een delict gepleegd waarvoor zij opgepakt zijn. Het betreft een grote variëteit aan strafbaar gedrag zoals diefstal, drugs- of zedenmisdrijven, gewelddadig gedrag (mishandeling, poging tot doodslag of moord), brandstichting en joyriding. Volgens deze jongeren is het besluit tot plaatsing dan ook door de rechter genomen. Opvallend is dat in een aantal gevallen de ouders zelf aangifte gedaan hebben op aanraden van de

politie (zie ook het hoofdstuk over de ouders). Ouders hadden geen greep meer op hun kinderen, de ruzies liepen steeds hoger op en op een gegeven moment als de jongere een strafbaar feit pleegt (joyrijden, diefstal), is dit een reden voor ouders om zelf naar de politie te stappen. *“Op een keer ben ik met zijn auto [van vader] gaan rijden. Er is helemaal niets gebeurd hoor, er zat nog niet eens een krasje op de auto, maar je mag op mijn leeftijd natuurlijk nog niet autorijden. Toen is hij naar de politie gestapt. Op aanraden van de politie heeft hij aangifte gedaan van diefstal van die auto. Bij de rechtszaak gaf hij aan dat hij me voorlopig niet meer thuis wilde hebben.”*

Begrip van de maatregel

De jongeren geven aan dat zij niet goed (meer) weten of het uitgelegd is waarom de maatregel is opgelegd. Dit geldt zowel voor civielrechtelijk geplaatsen als strafrechtelijk geplaatsen met een PIJ. Sommigen vonden het terecht en zeiden dat verdere uitleg niet nodig was geweest. Andere jongeren geven aan dat zij de uitleg niet begrepen. *“Ik heb een jeugd-tbs. Ik weet niet waarom ik het gekregen heb. Ze zeggen heel vlug dat je PIJ moet krijgen. Die woorden van de rechter snap je toch niet.” “Gisteren ben ik bij de rechter geweest, die zei dat hij besloten had dat ik uit huis geplaatst wordt. Maar dat snap ik niet. Ik ben toch al uit huis geplaatst. Ik zit toch al in de Ze gebruikten allemaal hele moeilijke woorden. Het duurde allemaal zo lang.”* Jongen met een PIJ-maatregel: *“Ik weet de reden niet, dat heb ik pas later gehoord. Toen heb ik mijn advocaat gebeld en het er met hem over gehad. Hij zei dat ik hier zat omdat ik vervelend was.”*

Rechtvaardigheid

Op individueel niveau vindt een deel van de civielrechtelijk geplaatste jongeren dat de plaatsing een rechtvaardige beslissing was. Zij vinden ook dat er iets moest gebeuren en zijn het volledig eens met een gesloten plaatsing (7). Het biedt bescherming en veiligheid. Bescherming zowel tegen andere mensen als voor zichzelf omdat ze niet meer weg kunnen lopen. *“Ze hebben gelijk dat ze me op een gesloten setting plaatsen. Op het moment dat de deur open kan, loop ik weg. Het is hard, maar ik heb het nodig.” “Mee eens, ik word beschermd tegen de verkeerde mensen.”* Een aantal jongeren maakt bij gesloten plaatsing wel een kanttekening (5). Ze vinden ook dat het zo niet langer door kon gaan, maar vinden een plaatsing in juist deze gesloten inrichting onterecht. *“Een gesloten setting is op zich terecht, omdat ik telkens wegloop. Maar dit vind ik niet eerlijk. Ik wist niet dat ik in een jeugdgevangenis terecht*

kwam." De grootste groep (8) kan er helemaal geen positieve kant aan ontdekken en vindt het volledig onterecht dat zij in deze inrichting zijn geplaatst omdat het in hun beleving een jeugdgevangenis is. *"Ik ben het er niet mee eens. Je laat je toch niet opsluiten voor niets. Als je niets verkeerd hebt gedaan. Het is terecht als je hier strafrechtelijk bent. Maar nu wordt een OTS'er hetzelfde gestraft als een strafrechtelijke."* En een andere jongen zegt: *"Ik zit hier tussen jongens die iemand dood hebben geslagen. Dat is raar. Ik heb zelf nog maar 2 keer in mijn leven gevochten. Ik doe niemand kwaad. Ik had liever in een open inrichting gezeten of apart met andere OTS'ers. Er bestaat geen gesloten inrichting speciaal voor OTS'ers. Dat was voor mezelf wel beter geweest."*

De meeste jongeren (13) die strafrechtelijk geplaatst zijn vinden het terecht dat ze in een justitiële jeugdinstelling zitten. Ze hebben immers een delict gepleegd en dus straf verdiend. Wel worden er kanttekeningen geplaatst bij de duur van de maatregel. Sommigen willen meer variatie tussen gesloten en open afdelingen. Ze willen graag een inrichting waarin ze na een periode van gesloten setting naar een half open afdeling kunnen om uiteindelijk ambulante begeleiding te worden. *"Er moet een soort overgang mogelijk zijn van gesloten naar ambulant of een soort reclasseringscontract."* Bijna alle jongeren die een PIJ-maatregel hebben gekregen vinden de periode te lang (7). De aard van het delict staat niet meer in verhouding tot de periode die ze al in de inrichting verblijven. *"Ik moet zeker nog een half jaar zitten terwijl de hoofddader al vrij is."* Niet alleen de te lange duur van het verblijf begrijpen ze niet, maar de onzekerheid over wanneer ze weg mogen, vinden de jongeren met een PIJ-maatregel, schept onduidelijkheid over het doel van hun verblijf en vinden zij zeer vervelend.

Ongevraagd doen de jongeren allerlei uitspraken waaruit blijkt dat de rechtvaardiging dat jongeren in de inrichting zitten vooral bepaald wordt door de beleving dat zij in een 'jeugdgevangenis' zitten. De strafrechtelijke geplaatsten zitten er vanwege een delict en hebben daarom deze straf verdiend, terwijl civielrechtelijk geplaatsten in die zin 'voor niets zitten'. In de instellingen is het beleid dat alle jongeren hetzelfde behandeld en bejegend worden. Niet de juridische status, maar de problemen van de jongeren zijn daarin leidend. Dit beleid wordt als oneerlijk ervaren omdat zowel civiel- als strafrechtelijk geplaatsten dezelfde behandeling krijgen, hierin eveneens geen onderscheid naar opvang of behandelgroepen. Een strafrechtelijk geplaatst meisje zegt hierover: *"Ik zit hier voor straf, anderen voor bescherming omdat ze in de drugs of de prostitutie zaten. Ik snap best dat het niet eerlijk is. Hier gelden de regels voor iedereen, terwijl zij niets strafbaars hebben gedaan."* En een

strafrechtelijk geplaatste jongere: *"Ik ben de enige strafrechtelijke op de groep. En ik mag sinds december op verlof naar huis. Anderen mogen dat niet. De meiden zeggen dan tegen de leiding: 'hoe kan het dat zij een delict heeft gepleegd en ik niet, maar zij mag wel naar huis'. Dat is heel begrijpelijk. Ik snap wel dat ze dat niet eerlijk vinden. Het is niet persoonlijk naar mij. Maar voor hen is het frustrerend om een jaar binnen te zitten en dan hebben ze niets gedaan."* Door sommigen wordt een onderscheid gemaakt tussen de jongeren die civielrechtelijk geplaast zijn vanwege hun drugsgebruik, omdat zij veelal ook kleine criminaliteit hebben gepleegd en de jongeren die hier zitten vanwege de problemen thuis. Het is maar waarmee jezelf vergelijkt zegt een van de meisjes. *"Ik vind het niet terecht dat ik met strafrechtelijken geplaast ben, maar als ik me vergelijk met die ook een OTS-maatregel hebben, klopt het weer wel dat ik hier zit."*

Verwachtingen

Voor het merendeel van de strafrechtelijke jongeren is het de eerste keer dat ze in een residentiële of justitiële inrichting zijn (11). De civielrechtelijke jongeren hebben veelal al eerder in een inrichting gezeten (13). De verwachtingen van de jongeren zijn niet gekoppeld aan hun eerdere ervaringen met residentiële of justitiële inrichtingen.

We hebben de jongeren gevraagd wat ze van te voren verwachtten van de inrichting. Opvallend is vooral dat de strafrechtelijke jongeren dachten dat ze in een gevangenis terecht zouden komen. De helft van de strafrechtelijk geplaatste jongeren vindt het uiteindelijk meevallen. *"Ik dacht dat ik in een gevangenis terecht zou komen, zoals je die beelden op de tv ziet van Amerika. Dat ze elkaar verkrachten en zo. Maar dat viel erg mee. Je hebt een woongroep. Je hoeft niet de hele tijd op je kamer te zitten."* Van de civielrechtelijke jongeren had het merendeel geen idee waar ze terecht zouden komen. Als ze al iets verwachtten is het een soort gevangenis. Maar in tegenstelling tot de strafrechtelijk geplaatste jongeren valt het uiteindelijk niet mee, maar valt het behoorlijk tegen. *"Toen ik aankwam met het transportbusje en al die muren zag, dat was moeilijk. Ze zeggen dat er stroom staat op de hekken, maar ik weet niet of dat waar is."* *"Het is meer gevangenisachtig. Ik schrok. Ik werd met het busje gebracht. Er zaten ook volwassenen in de bus voor de gevangenis. Toen de bus stopte bij de inrichting dacht ik dat het de inrichting voor volwassen was en dat zij eruit moesten. Maar ik moest de bus uit!"* *"Toen ik het zag, schrok ik me rot. Ik dacht het is een gevangenis! Er waren van die zwaailichten. Maar binnen valt het wel mee."*

De meeste jongeren (33) weten niet hoe lang ze nog in de inrichting moeten blijven. De jongeren die het wel weten vertrekken op korte termijn en hebben al een einddatum te horen gekregen waardoor ze weten dat ze binnen een maand zullen vertrekken.

Houding van het gezin ten opzichte van de plaatsing

Uit andere onderzoeken in de jeugdbescherming blijkt dat de houding van de ouders of andere familieleden zoals broers of zussen heel bepalend is voor de houding van de jongere ten aanzien van de maatregel (Schuytvlot, 1999). Als ouders de maatregel sterk afkeuren, zal de jongere de plaatsing eveneens eerder een verkeerde en onrechtvaardige beslissing vinden. Overigens zijn er uit de rechtspraak zaken bekend waarin de jongere in beroep gaat tegen een uithuisplaatsing, terwijl ouders het wel eens met de maatregel zijn (Steketee, e.a., 2002). Daarom is in het onderzoek nagegaan hoe het contact met de ouders/familie is en hoe deze tegen de plaatsing aankijken.

De meeste jongeren (31) hebben regelmatig contact met hun familie. Het zijn niet altijd hun ouders die op bezoek komen, soms is het een oom of tante, of de grootouders. Maar vier jongeren zeggen alleen telefonisch contact te hebben met hun familie (allen OTS), vijf jongeren zeggen dat hun familie of ouders te weinig komen vanwege de verre reisafstand.

De ouders van de strafrechtelijk geplaatsten zijn het volgens de jongeren eens met de plaatsing, ook al vinden ze het niet leuk (15). *"Mijn vader zegt: Als je het niet gedaan had, was je nu lekker thuis."* Maar enkele ouders zijn het er niet mee eens (3). *"Mijn ouders zijn het er niet mee eens, je kunt er alleen maar slechter van worden."* Twee jongeren weten niet wat hun ouders ervan vinden.

De mening van de ouders van de civielrechtelijk geplaatste jongeren verschilt met die van de strafrechtelijke geplaatsten. Maar acht jongeren zeggen dat hun ouders het ermee eens zijn, veelal omdat ze willen dat hun kind geholpen wordt. *"Mijn ouders zijn het ermee eens. Ze waren ten einde raad, dan maar liever zo'n plaatsing. Ze hebben me liever thuis. Maar ze vinden het wel beter voor me dat ik hier zit. Ze hopen echt dat ze me hier kunnen helpen."* En een ander: *"Nu weten ze tenminste waar ik zit!"*

Volgens twaalf jongeren zijn hun ouders het niet eens met de plaatsing, maar kunnen hun ouders er niets aan doen omdat de jongere onder toezicht is geplaatst en het de bevoegdheid van de gezinsvoogdij-instelling is om de uithuisplaatsing op te heffen (art. 263 BW). Uit de antwoorden van de jongeren blijkt dat de ouders

met name bezwaar hebben tegen het gevangeniskarakter van de inrichting. *“Ze zijn bang dat ik hier de verkeerde dingen leer.” “Ze schrokken enorm toen ze hier de eerste keer kwamen.”*

Samenvattende conclusie

De conclusie is dat de jongeren, zowel civielrechtelijk als strafrechtelijk, het niet rechtvaardig vinden dat OTS-jongeren in de justitiële jeugdinstelling worden geplaatst. Hierin is eveneens geen verschil naar sekse of andere factoren zoals behandel- of opvanggroepen. Dit gevoel van onrechtvaardigheid is gekoppeld aan de beleving van jongeren dat de justitiële jeugdinstelling een jeugdgevangenis is, waar jongeren zitten die gestraft worden voor hun criminele daden. Jongeren die civielrechtelijk geplaatst zijn hebben een plek nodig om beschermd te worden of omdat er persoonlijk problemen zijn thuis of in hun omgeving. Met andere woorden zij zitten voor ‘niets’, dat wil zeggen zij hebben geen misdrijf gepleegd. Het pedagogisch perspectief van de justitiële jeugdinstelling is opvoeding en resocialisatie van jongeren met ernstige persoonlijke problemen, naast beveiliging en bescherming van de maatschappij en van de jongere zelf. De instellingen maken in principe geen onderscheid naar juridische status, omdat dit als kunstmatig wordt ervaren. Het pedagogisch perspectief wordt in de dagelijkse praktijk uitgewerkt aan de hand van het principe van gelijke monniken, gelijke kappen: we behandelen alle jongeren, strafrechtelijk of civielrechtelijk geplaatst hetzelfde. Deze visie wordt door de jongeren zelf als zeer onrechtvaardig beschouwd omdat de reden waarom jongeren in de instelling verblijven sterk verschilt. Iemand die voor ‘niets’ zit, dus buiten zijn schuld om, mag niet hetzelfde behandeld worden als een jeugdige crimineel.

Op individueel niveau vinden de strafrechtelijk geplaatste jongeren het terecht dat zij binnen deze instelling zijn geplaatst. Alleen de jongeren met een PIJ-maatregel zijn het niet eens met de duur van de maatregel in relatie tot het gepleegde delict. De civielrechtelijke jongeren vinden gezien hun individuele situatie het wel terecht dat zij op een gesloten setting zijn geplaatst, maar niet dat ze tussen strafrechtelijke jongeren zitten.

3.5 Groepsprocessen

Wanneer jongeren in een institutionele omgeving met leeftijdsgenoten in groepsverband leven, spelen specifieke leeftijdsgebonden groepsprocessen altijd een bijzonder belangrijke rol. Om zicht te krijgen op de uitwerking van samenplaatsing en de factoren die daarbij van belang zijn, is het cruciaal die groepsprocessen en van het effect daarvan op het individu te onderzoeken.

Voor dit onderzoek is verder de vraag van belang in hoeverre criminaliteit en crimineel gedrag een statusverhogende factor is in het groepsproces in een justitiële jeugdinstelling. Wordt door de sociale druk van de groep het gedrag van jongeren beïnvloed?

Aard van de relaties met groepsleden

Jongeren die in een justitiële instelling verblijven hebben er niet voor gekozen om met de daar geplaatsten in een groep te zitten. *“Het zijn mensen met wie ik vastzit en daar moet ik het mee doen.”* Dit komt ook tot uiting in de wijze waarop jongeren met elkaar omgaan. In het onderzoek is aan de jongeren gevraagd in hoeverre zij vrienden hebben binnen de instelling en of dat de civielrechtelijk geplaatste jongeren of de strafrechtelijke jongeren betreft. De meeste jongeren (23) zeggen geen vriend of specifieke vriendschappen te hebben binnen de instelling. Zij kunnen met iedereen opschieten, maar er is geen sprake van echte vriendschap. Acht jongeren verwoordden expliciet dat het niet mogelijk is om binnen een gesloten instelling vrienden te maken. *“Je maakt niet echt vrienden op de groep, dan kan ook niet hier. Je weet niet hoe hij echt is. Je ziet hem alleen hierbinnen en hoe hij buiten is dat weet je niet. Je hebt hier alleen zogenaamde vrienden.”* Toch hebben vijftien jongens en meisjes een soort van vriend of vriendin binnen in de instellingen weten te vinden. Het betreft dan iemand waarmee ze goed kunnen opschieten. Iemand die je een beetje kan vertrouwen, maar echte vrienden worden het niet. *“In mijn groep zit een oud klasgenootje van mijn oude school. Met hem ga ik wel om, maar hij is niet mijn vriend. We leven gewoon in een groep.”* Vier jongeren zeggen dat ze echt een vriend hadden, maar inmiddels is hij of zij al weer uit de instelling vertrokken. Ze blijven wel contact houden.

Opvallend is dat de jongeren zeggen dat de (criminele) achtergrond van de jongeren niet van invloed is op de (vriendschappelijke) relaties die zij aangaan binnen de instellingen. De meeste jongeren zeggen dat het geen verschil uitmaakt

waarom jongeren hier zitten, ze gaan met iedereen om. Of jongeren wel of niet met elkaar omgaan wordt vooral door het gedrag van de jongere bepaald en niet door hun juridische status. Dit komt overeen met de bevindingen van Weerman (in Van den Brink, 2001). Uit zijn onderzoek naar delinquente jongeren uit justitiële jeugdinstellingen bleek onder meer dat vriendschap voor alle jongeren van groot belang is en los staat van de vraag of zij delicten plegen.

Maar drie jongeren zeggen heel expliciet dat de juridisch status bepalend is voor met wie je omgaat. *“Wel een probleem strafrechtelijke en OTS'ers. De criminelen zoeken elkaar op. Ik trek zelf ook op met jongeren die vanwege een straf hier zitten. Misschien omdat ik ook uit zo'n familie kom. Je trekt naar elkaar toe. OTS'ers zijn rustiger, niet zo opschepperig.”*

De sfeer in de groep, de peergroep en de strijd om een eigen plek.

Doordat de jongeren in een gesloten of besloten institutie verblijven, zijn beschermende factoren zoals de binding met de ouders, vrienden of met school veel minder bepalend dan de band en de groepsdruk van de andere geplaatste jongeren. De 'peer subculture' die zich in een residentiële omgeving ontwikkelt, heeft buitengewoon veel invloed en leeftijdgenoten versterken zeer frequent het onwenselijke gedrag.

In het onderzoek is nagegaan hoe het staat met de sociale druk wat betreft het gedrag van de jongeren. Gevraagd is naar de sfeer in de groep, doen jongeren veel samen, is er sprake van specifieke peergroeps, wanneer worden jongeren geaccepteerd binnen de groep en wanneer worden ze buitengesloten.

De meeste jongeren (31) geven aan dat ze veel dingen samen doen op de groep, zoals tv-kijken, muziek luisteren, sporten of koken. Dat wordt als heel positief ervaren. Maar zes jongeren vinden dat ze niet veel samen doen. *“Ik doe mijn eigen dingen en ga mijn eigen gang. We doen niet veel samen.”* 's Ochtends is de sfeer veelal anders, dan zijn de jongeren chagrijnig, gehaast en niet aanspreekbaar. Maar vooral 's avonds of in de weekenden - als het rustiger op de groep is omdat een aantal jongeren met verlof is - is er tijd om iets met elkaar te doen. Vijftien jongeren vinden de sfeer goed of rustig. De meeste jongeren (17) geven aan dat de sfeer op de groep heel wisselend kan zijn. Er is veel ruzie, maar het kan ook heel gezellig zijn. Anderen vinden het juist saai op de groep. Maar zeven jongeren vinden dat er een vervelende sfeer is op de groep, veel ruzie, dreigen en vooral heel druk gedrag.

De opvanggroepen zijn veelal drukker dan de behandelgroepen, waar jongeren langer verblijven.

Volgens de meeste jongeren zijn er duidelijk subgroepen (29). *“Een groep waar je bij hoort is heel belangrijk, anders red je het niet.”* Ook hier zeggen de jongeren dat zij vooral elkaar kiezen op basis van gelijkgestemdheid wat betreft muziek, manier van gedragen, humor, uiterlijk en dergelijke. De etnische achtergrond wordt eveneens genoemd als een reden om met elkaar op te trekken.

Het is voor jongeren belangrijk om door de (sub)groep geaccepteerd en niet uitgestoten te worden, daarom is het belangrijk om niet af te gaan en indruk te maken. Binnen de justitiële jeugdinstellingen komen de jongeren in een bestaande groep terecht en kunnen ze niet kiezen. Als nieuweling moet je echt nog een plek veroveren in de groep. *“Sommige nieuwelingen worden een beetje afgestoten. In het begin gaan ze je heel erg gebruiken. Bijvoorbeeld met tafeldekken, dan zeggen ze ‘je moet dit doen en dat doen’, en dan laten ze hun taak gewoon aan jou over.”*

Uit de uitspraken blijkt dat stoer doen en je door niets af laten schrikken manieren zijn om het respect van de andere jongeren af te dwingen. *“Je hebt wel twee groepen, een met een hoge status en een met een lagere status. In de groep met de lagere status zitten de meiden die niet snel iets terug doen. De meelopers, sommigen zijn bang. Als ik zou zeggen ‘He trut, zet jij even thee.’ Dan doen ze dat. Niet dat ik het zou doen. Het is meer een voorbeeld. In het andere groepje zitten meisjes met meer uitstraling. Als die naar anderen kijken worden ze al bang. Je weet als ik ruzie met die krijg, krijg ik met de hele groep ruzie. Dan laat je het wel om iets te zeggen.”*

“Er zijn twee groepen. Groepen van meisjes die dezelfde muziek leuk vinden en dezelfde mening hebben. Dat zijn de stoere meiden, daar hoor ik bij. Die zeggen gewoon wat ze vinden die geven hun mening. De andere groep meisjes zijn meer meisjes die achter je rug om roddelen over je.” Sommigen benadrukken dat er subgroepen zijn, maar dat dat een normale zaak is. *“Meestal wel kleine groepen. Maar dat is logisch, je kan nu eenmaal beter opschieten met de een, dan met de ander.”*

Het lukt niet iedereen om een plekje te veroveren binnen de groep. Het merendeel van de jongeren (25) geven aan dat er bepaalde jongens of meisjes zijn die niet goed in de groep liggen. Dit wordt vooral bepaald door het gedrag van de jongeren. Hun houding, gedrag wordt door de anderen als storend of vreemd ervaren waardoor ze het buitenbeentje in de groep worden. *“Als je je normaal gedraagt word je wel geaccepteerd.”* Jongeren met gedragsproblemen worden door de medegroepsleden moeilijk geaccepteerd. De jongeren met ADHD zijn met hun

drukke gedrag erg storend en roepen veel irritatie op. "Er is een jongen van negen jaar in de groep. Hij is heel druk. Hij heeft ADHD. Door hem moest ik net op mijn kamer blijven. Hij was op me aan het schelden. Ik schopte hem. Ik raakte hem niet. Maar de leiding dacht van wel, dus moest ik op mijn kamer blijven. Op de groep stoort iedereen zich aan hem. Ze pesten hem. We noemen hem plukhoofd, want hij heeft zo'n plukje haar op zijn hoofd. We geven hem wel eens een klap. Maar hij schopt je ook." "De meeste zeuren heel veel op mij, omdat ze me druk vinden en een beetje agressief." "Er zijn twee adhd-kindjes, de een slikt 2 pillen en de ander wel 4 pillen. Maar ze blijven maar stuiteren over de groep. Als ze nog een keer stuiteren ga ik ze zo hard slaan en schoppen totdat ze dood neer vallen. Ze zijn altijd druk dag en nacht." Juridische status speelt hierin wel degelijk een rol, omdat deze jongeren met gedragsproblematiek vooral de civielrechtelijk geplaatsten betreft.

Verder worden zedendelinquenten absoluut niet geaccepteerd. "Ik vertel niet waarom ik hier zit. Ik wacht nu op een plaatsing in Harreveld, dat is speciaal voor jongeren met hetzelfde delict als ik. Ik zeg dat ik eerst strafrechtelijk zat vanwege een inbraak en nu OTS zit."

De helft van de jongeren (20) geeft aan dat er een informele leider is binnen de groep. Deze status wordt vooral verkregen door leeftijd, de periode dat men op de groep zit en ten slotte het overwicht dat men heeft op de anderen. "Ik zit ook het langste op de groep. Dat geeft een bepaalde status. In het begin werd ik niet zo geaccepteerd, maar nu heb ik iets bereikt. Ze probeerden me uit te testen. Nu is het goed." "Ik weet dat er een paar meisjes bang voor mij zijn vanwege mijn delict. Ze weten natuurlijk ook dat ik niet snel bang wordt. Meestal als iemand anders iets zegt, luisteren ze niet naar die persoon. Wel als ik iets zeg. Ik zeg het ook op een normale manier en dan luisteren ze naar me." "De leider is degene die er het langste zit en hij heeft altijd een grotere bek. Dat is niet perse degene die het crimineelst is."

Samenvattende conclusie

Jongeren hebben niet vrijwillig gekozen voor degenen waarmee ze wonen en leven. Dit betekent dat het merendeel van de jongeren geen echte vriendschappen aangaat. Van belang is wel dat je met iedereen kan opschieten en een plek hebt binnen de groepshierarchie. De juridische status is niet bepalend voor de wijze waarop jongeren met elkaar omgaan. Subgroepen worden vooral gevormd door gelijkgestemden wat betreft uiterlijk, muziekvoorkeur en wijze van gedragen. Doordat jongeren altijd in een bestaande groep in de inrichting komen moeten zij

nog een plek veroveren. Stoer doen, je door niemand laten afschrikken, zijn medebepalend voor de acceptatie door de groep. Status wordt verkregen door leeftijd, de periode die men op de groep zit en het overwicht dat men op anderen heeft. Juridische status blijkt hierbij geen rol te spelen. Gedragsproblemen of afwijkend gedrag is belangrijke reden voor sociale uitsluiting in de groep. Vooral de jongere jongens met ADHD problematiek worden in de praktijk buitengesloten. Alhoewel hun juridische status niet een bepalende factor is, zijn deze jongeren veelal civielrechtelijk geplaatst, en hebben ze in meerdere inrichtingen gezeten vanwege hun gedragsproblematiek. Daarnaast wordt afwijkend gedrag zoals zich dat uit in het plegen van zedendelicten niet geaccepteerd in de groep.

3.6 Meningen over de samenplaatsing

Aan de jongeren is aanvankelijk niet alleen indirect maar ook later in het interview rechtstreeks gevraagd wat zij vinden van de samenplaatsing. Aan de jongeren is gevraagd of ze van elkaar weten waarom ze in de inrichting zitten en wat ze daarvan vinden. De meeste jongeren (32) zeggen precies van elkaar te weten waarom ze in deze inrichtingen geplaatst zijn. *“Je weet wel van elkaar wat ze gedaan hebben. Dat vraag je altijd aan iemand. Als je iemand kent, wil je ook weten wat voor persoon die iemand is. Ik ben helemaal niet bang. Ook al heeft iemand een moord gepleegd dat maakt mij niets uit.”* Maar acht jongeren zeggen dat ze er niet met de anderen over praten. Sommige jongeren vertellen niet de waarheid wat betreft hun delict. Als jongeren vanwege een zedendelict of zware mishandeling (doodslag of moord) zitten dan wordt door de leiding aangeraden om dit niet expliciet in de groep te vertellen.

De meeste jongeren (30) vinden het een probleem dat civielrechtelijke en strafrechtelijke jongeren bij elkaar geplaatst worden. Hierin is eveneens geen verschil wat betreft de juridische status van jongeren. Naast onrechtvaardig, wordt als belangrijkste reden de ‘besmetting’ (11) genoemd: jongeren nemen het criminele gedrag van elkaar over. Door verschillende onderzoekers wordt benadrukt dat het crimineel gedrag een belangrijke factor is bij het verwerven van een eigen positie binnen de groepshierarchie (Loeber & Farrington, 1998; Junger-Tas, 1996, Bol, e.a., 1988). Van belang hierbij is het crimineel karakter van de groep. Doordat er in de justitiële inrichting een hoge concentratie is van jongeren die te maken hebben

gehad met criminaliteit zou dit dus een belangrijke factor kunnen zijn. Door een aantal jongeren (11) in dit onderzoek wordt expliciet gezegd dat het verblijf leidt tot verkeerd gedrag met name als het gaat om drugs en agressie. *“Je moet als OTS'er wel meedoen, anders gaan ze je treiteren.” “Je krijgt de verkeerde vrienden hier. Hierbinnen worden weed en pillen gebruikt. Thuis kwam ik daar nooit mee in aanraking.” “Hier leer ik meer criminele dingen dan ergens anders.” “Hier ben ik snel agressief. Eigenlijk ben ik geen vechtersbaas. Maar hier bedreigen ze je, dan word je uitgelokt om terug te vechten. Ik ben hier de jongste op de groep. Ik heb hier geen goede dingen geleerd.”* Ook hier is er geen verschil tussen strafrechtelijke en civielrechtelijk jongeren, beide groepen noemen het gevaar dat jongeren alleen maar de verkeerde dingen leren.

Een andere reden waarom jongeren de samenplaatsing een probleem vinden is dat met name de civielrechtelijk geplaatste jongeren (9) bang zijn als het gaat om jongeren die zware delicten hebben gepleegd zoals poging tot doodslag, moord of zedendelicten. *“Er is hier een meisje in mijn groep die strafrechtelijk geplaatst is. De meeste meiden deinzen voor haar terug. Ik niet omdat ik weet dat het om mishandeling gaat en niet om moord. Maar als hier iemand zou zitten voor moord, dan zou ik daar niet mee onder de douche willen staan.” “Ik heb van een meisje haar justitiële rapport gelezen. Ik zorg er nu wel extra goed voor dat ik geen mot haar krijg.”*

Tenslotte vindt men het niet terecht dat slachtoffers en daders bij elkaar geplaatst worden. *“Het is niet goed dat een meisje wat verkracht is hier met verkrachters zit.” “Er zijn grote verschillen tussen OTS- en strafrechtelijk. Zo kan het gebeuren dat een verkracht meisje en jongen die vanwege verkrachting hier zit, in dezelfde klas zitten. Dat is onveilig.”* Een meisje, dat nog voor moet komen voor een delict, vindt het een probleem dat ze met OTS-meisjes zit omdat die problemen hebben waar ze rekening mee moet houden. *“Die meiden bedreigen me, maar ik kan niets terug doen anders wordt dat in de rechtszaak tegen me gebruikt. Ik ben bang dat ze me iets aandoen. Maar waarom moet ik rekening houden met hun problemen?”*

Evenals bij de eerdere vragen over rechtvaardiging komt ook hier naar voren dat de jongeren een plaatsing terecht vinden als er een delict is gepleegd.

Veiligheid

Wat betreft de angst van jongeren voor een strafrechtelijk geplaatste jongere met een ernstig delict: aan alle jongeren is de vraag gesteld of zij zich veilig voelen op de groep. De meeste jongeren voelen zich veilig (25). Toch voelt een behoorlijk aantal jongeren (13) zich soms onveilig. *“Er word veel bedreigd. Ze zeggen dat ze je*

neer gaan steken, dat soort dingen." "Je moet de hele tijd om je heen kijken om iedereen in de gaten te houden. Soms gaan ze zomaar met dingen gooien. De leiding durft daar niets aan te doen." Tevens worden sommige met name jonge civielrechtelijk geplaatsten vanwege hun gedragsproblemen ook daadwerkelijk het slachtoffer van geweld. "Er wordt veel geslagen. Omdat ik druk ben gaan ze slaan. Ik heb ADHD dan word ik druk. Soms heb ik mijn pillen niet gehad dan ben ik dus druk en gaan ze slaan." Met name op de momenten dat de groepsleiding even uit het zicht is, bestaat er gevaar voor de 'zwakkeren' om te grazen te worden genomen door de 'sterkeren'. Ook de strafrechtelijk geplaatste jongeren merken dat de medegroepsleden soms bang voor hen zijn veelal vanwege hun delict, maar tevens vanwege hun verbale gedrag. "Op de andere afdeling waren er meisjes die bang voor me waren. Dat vertelde de leiding me. Vanwege wat ik gedaan heb. Maar ik was in het begin ook heel agressief en had een dreigende houding. Dat roept ook angst op. Ik scheld nu veel minder. Op deze afdeling heb ik niet gemerkt dat de meiden er moeite mee hebben, maar er zitten hier ook geen gemakkelijke kinderen."

De rol van de groepsleiding

De jongeren hebben duidelijk kritiek als het gaat om de leiding wat betreft het waarborgen van de veiligheid. Volgens de jongeren kan de groepsleiding niet veel doen om de veiligheid te verbeteren. "De groepsleiding ziet heel veel niet. Die jongen van 9 jaar wordt in het magazijn neergeslagen. Zomaar terwijl hij niets gedaan heeft." "Er gebeurt hier veel. Als ik de moeder was van de meiden die hier ter bescherming zijn opgenomen, dan zou ik woedend zijn. Het is hier echt een zootje. Meisje zwanger, meisje zelfmoordpoging, laatst heeft iemand zijn kamer nog in de fik gestoken." .. "De leiding heeft weinig in de gaten. Laatst zaten ze een film te kijken. Ondertussen zaten een paar jongens een joint te roken. De leiding zat erbij. Ben je dan dom of dom? Zo iets heeft toch iedereen in de gaten."

De jongeren vinden dat de leiding de dreiging niet goed aanpakt. "Ze zeggen er wel wat van, maar daarmee stopt het niet." Het is ook niet verstandig om naar de leiding te stappen omdat er de mogelijkheid is dat je later teruggepakt wordt. "Het is niet slim om met de leiding te praten, want dan weet hij dat jij het gezegd hebt. Daar moet je een tijd mee wachten."

Aan de jongeren is gevraagd wat de invloed van de leiding is op de groep en de sfeer. De jongeren zijn hierover verdeeld. Het is afhankelijk van de individuele begeleiding die aanwezig is. Sommigen groepsleiders hebben een positieve

invloed, terwijl anderen een negatieve invloed hebben. *“De groepsleiding heeft wel invloed op de sfeer. Een groepsleidster die in het weekend eieren bij het ontbijt maakt, brengt een prettiger sfeer teweeg, dan iemand die gelijk 's ochtends (als iedereen een ochtendhumeur heeft) begin te drammen over taken en plichten.”* Volgens sommige jongeren is de leiding veel te veel gefocust op de regels, het zijn volgens hen echte controlefreaks. Maar tegelijkertijd zeggen de jongeren dat het nodig is dat de leiding de jongeren aanspreekt en de regels handhaaft. *“Op de groep was het eerst een puinhoop. Het was onwijs druk op de groep. Je kon bijna om alles ruzie maken. Nu worden we erop aan gesproken. We mogen niet stoeien omdat er altijd ruzie van kwam. De sfeer is nu beter.”*

Alle jongeren geven aan dat natuurlijk de huisregels overschreden worden. Het is een soort spel om de regels die er zijn te overschrijden. Het is spannend. Een beetje uitdagen is leuk. *“Een aantal is wel heel extreem, maar het is een spel. Je aansteker meenemen naar je kamer is net een kat en muis spel. Dat zal altijd wel gebeuren Ik heb het record van mijn aansteker acht maanden op mijn kamer zonder gepakt te worden.”*

Een ander punt van kritiek is dat de leiding niet in staat is om de toevoer van drugs te stoppen. In alle drie de inrichtingen is het mogelijk om aan drugs te komen volgens de jongeren. *“Voor vier telefoonkaarten kan je een halve gram cocaïne krijgen. Alles is er weed, hasj, coke. Ik heb er zelf niets mee, maar als je verslaafd bent is de verleiding groot.”* *“Ik had het heel moeilijk met die drugs hier. Ik zal niet zeggen dat ik niet gebruikt heb. Als je hier zit en je hebt zin in een joint en die is er niet en wel een lijntje coke, dan neem je die coke. Maar het hoeft niet meer voor mij die harddrugs. “Ik kom hier gemakkelijker aan drugs dan daarbuiten.”* Volgens de jongeren komen de drugs binnen via het bezoek. Of worden degenen die buiten komen in verband met werkstage, nachtdetentie of verlof onder druk gezet om drugs mee naar binnen te nemen. *“De niet- of lichtcriminelen zijn gemakkelijk onder druk te zetten. Ze zoeken jongeren uit die niet zo sterk in hun schoenen staan.”* *“Toen ik nachtdetentie had, werd ik onder druk gezet om spullen mee te nemen.”* Deze jongen heeft zijn nachtdetentie vervolgens stuk laten lopen door niet op tijd terug te komen, omdat hij niet meer tegen de druk kon van enkele van zijn groepsleden om spullen van buiten mee te nemen.

Opvallend is echter dat als de jongeren gevraagd wordt naar wie ze stappen als ze problemen hebben meer dan de helft (24) de groepsleiding of hun mentor noemt. Duidelijk is dat de jongeren een ambivalente houding hebben ten aanzien van de groepsleiding. Enerzijds vertrouwen de jongeren de begeleiders en bespreken ze

hun problemen met hen. Anderzijds zetten zij zich af tegen de begeleiders, die niet alleen volwassenen en hun opvoeders zijn, maar ook hun bewakers. Enerzijds zoeken de jongeren telkens de grenzen op en dagen de begeleiding uit in een soort kat en muis spel in het overtreden van de regels. Anderzijds stellen zij de leiding verantwoordelijk als zij de veiligheid niet kunnen garanderen. Enerzijds vinden de jongeren het belangrijk dat zij een bepaalde vrijheid hebben en niet telkens gecontroleerd worden. Anderzijds nemen zij het de leiding kwalijk als daardoor drugs naar binnen worden gesmokkeld worden. Op deze kwestie komen we in het hoofdstuk over de groepsleiding nog terug.

Samenvattende conclusie

Jongeren vinden het een slechte zaak dat civielrechtelijke jongeren en strafrechtelijke jongeren bij elkaar in één inrichting geplaatst worden. Het heeft hun voorkeur om deze jongeren apart van elkaar in een groep of inrichting te plaatsen. De voornaamste reden is dat zij het onrechtvaardig vinden als jongeren die niets gedaan hebben dezelfde straf krijgen als jongeren die delicten hebben gepleegd. Daarnaast spelen factoren mee zoals negatieve beïnvloeding, het overnemen van crimineel gedrag, angst voor jongeren die een ernstig delict gepleegd hebben en de onwenselijkheid van de confrontatie tussen slachtoffers en daders. Eenderde van de jongeren voelt zich niet veilig op de groep vanwege bedreiging en agressief taalgebruik. Tevens worden sommige met name de jonge civielrechtelijk geplaatsten met gedragsproblemen ook daadwerkelijk het slachtoffer van geweld. De groepsleiding is niet goed in staat om de jongeren hiertegen te beschermen.

3.7 Na het verblijf in de justitiële jeugdinrichting

Ervaren jongeren die in het kader van een OTS in een justitiële jeugdinrichting geplaatst worden, - een maatregel die door de kinderrechter en gezinsvoogd beschouwd wordt als ultimum remedium om de jongere te beschermen tegen zwerven, prostitutie en delinquentie -, dit uiteindelijk ook als een in essentie beschermende maatregel of voelen zij zich hierdoor juist gestigmatiseerd als jeugdige crimineel? En als er sprake is van stigmatisering, ervaren zij die stigmatisering ten gevolge van deze plaatsing in een justitiële jeugdinrichting of is dit al door eerdere plaatsingen elders gebeurd? In het onderzoek is nagegaan hoe

jongeren hun toekomst zien. Wat zijn de verwachtingen als ze weggaan en hebben ze wat gehad aan hun verblijf in de inrichting?

De meeste jongeren verwachten dat ze weer thuis gaan wonen (17), maar 2 jongeren willen zelfstandig gaan wonen. Zeven jongeren met een OTS wachten op een plaatsing elders, één jongere die zit vanwege een zedendelict wacht op plaatsing in Harreveld. De overigen jongeren hebben nog geen idee waar ze naar toe gaan als ze de inrichting verlaten.

Opvallend is dat met name de OTS-jongeren zeggen iets geleerd te hebben van hun verblijf (11). Van de strafrechtelijk geplaatste jongeren zeggen maar zeven jongeren dat zij iets geleerd hebben. Het betreft dan vooral dat zij hun lesje geleerd hebben en niet in herhaling zullen vervallen. De civielrechtelijk geplaatste jongeren noemen met name dat zij allerlei sociale competenties hebben geleerd, zoals omgaan met anderen, agressieregulatie, leren luisteren, gedrag veranderen om niet weer in de justitiële jeugdinstelling terecht te komen, etcetera.

Wat betreft de mogelijk stigmatisering noemen maar twee jongeren dat zij merken dat zij erop aangekeken worden door de mensen in de buurt. Voor één jongen is dat aanleiding om niet terug te gaan naar zijn ouders. Het is voor hem een schande om terug te gaan. De andere jongen zegt zich er niets van aan te zullen trekken.

Wat betreft de hospitalisatie geven met name de meisjes van de behandelgroep die binnenkort weggaan aan dat zij de groep enorm zullen missen. *“Ik ga ze wel missen. Tien meiden bij elkaar. Het kattenkwaad uithalen, alles is hier. Die lol die mis je. Als ik thuis ben, ben ik alleen. Je mist de meiden onder elkaar.” “Ik wil niet weg, ik heb hier mijn vrienden. Thuis is het zo saai. Ik ga hier naar school. Alles is geregeld. Het zal wel moeilijk worden om alles zelf op te pakken. Ik ben de drukte en de meiden gewend.”*

Samenvattende conclusie

De meeste jongeren verwachten dat zij weer thuis gaan wonen na beëindiging van hun verblijf. Vooral de civielrechtelijk geplaatste jongeren zeggen dat zij gedurende hun verblijf allerlei sociale competenties hebben geleerd. De strafrechtelijke jongeren zeggen vanwege het afschrikkingbeleid uit te zullen kijken om weer in herhaling te vervallen. Er zijn geen indicaties dat de jongeren zich gestigmatiseerd voelen als een jeugdige crimineel door het verblijf in de justitiële instelling.

3.8 Conclusie

De jongeren zijn goed op de hoogte van de juridische titel waarop zijzelf en hun medegroepsleden geplaatst zijn. De jongeren noemen elkaar een OTS'er of een strafrechtelijke. In de drie inrichtingen die onderzocht zijn zitten zowel civiel- als strafrechtelijk geplaatste jongeren met elkaar op de groep. Dat betekent dat zij hetzelfde programma volgen, op dezelfde wijze bejegend worden en dat dezelfde regels voor hen gelden zonder onderscheid naar juridische titel. Dit wordt door de jongeren als zeer onrechtvaardig ervaren. De civielrechtelijke jongeren zitten er volgens de jongeren omdat zij problemen hebben thuis, op school of met hun omgeving. De plaatsing in een gesloten inrichting is nodig om de veiligheid te waarborgen. Jongeren moeten beschermd worden tegen zichzelf of tegen anderen (verkeerde vrienden, ouder, loverboys). De strafrechtelijke jongeren zitten er omdat zij een delict gepleegd hebben en hiervoor zijn opgepakt.

De justitiële jeugdinstelling staat voor de meeste jongeren synoniem met een jeugdgevangenis. Een jeugdgevangenis is in hun optiek bedoeld voor jongeren omdat ze straf opgelegd hebben gekregen voor hun criminele daden en niet als plaatsingsmogelijkheid in die gevallen dat de ouders over onvoldoende opvoedingscapaciteiten beschikken of omdat je problemen hebt. Civielrechtelijke jongeren vinden plaatsing in een gesloten setting wel terecht, maar een plaatsing in een jeugdgevangenis tussen jeugdige criminelen vinden zowel civiel- als strafrechtelijk jongeren onterecht.

De meeste jongeren vinden het niet alleen onrechtvaardig, maar hebben er ook problemen mee dat zij samen geplaatst zijn. Negatieve beïnvloeding, het overnemen van crimineel gedrag, angst voor jongeren die een ernstig delict gepleegd hebben en de onwenselijkheid van de confrontatie tussen slachtoffers en daders ervaren zij als negatieve effecten van de samenplaatsing. De jongeren zelf vinden dat civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatste jongeren apart van elkaar geplaatst moeten worden. Met name de OTS-geplaatste jongeren geven aan dat zij zich niet altijd veilig voelen op de groep. Tevens worden sommige met name jonge civielrechtelijk geplaatsten vanwege hun gedragsproblemen ook daadwerkelijk het slachtoffer van geweld. De groepsleiding is niet goed in staat om de jongeren hiertegen te beschermen.

Opvallend is echter dat als het gaat om het groepsproces en de manier van omgaan met elkaar, de jongeren benadrukken dat de juridische achtergrond of reden voor

plaatsing niet expliciet een rol speelt. De voorkeur voor jongeren wordt vooral bepaald door een gelijkgestemdheid in smaak, gedrag of etniciteit. Als jongeren worden buitengesloten dan komt het vooral vanwege het afwijkend gedrag van de jongere zoals psychische problemen en gedragsproblemen (vooral ADHD), seksuele voorkeur of zedendelicten. Status wordt verkregen door leeftijd, de periode die men op de groep zit en het overwicht dat men op anderen heeft. Stoer doen, je door niemand laten afschrikken zijn medebepalend voor de acceptatie van de groep. Juridische status lijkt daarbij geen rol te spelen. Gedragsproblemen komen vooral voor bij de civielrechtelijke jongeren; in die zin kan de juridische status een indirecte rol spelen in het groepsproces.

De meeste jongeren vinden dat zij niet veel aan hun verblijf in de inrichting hebben gehad. Met name de strafrechtelijk jongeren vinden dat zij niets geleerd hebben, en als ze iets geleerd hebben is het vooral dat zij vanwege het afschrikkingeffect niet in herhaling willen vallen. Zij hebben hun lesje geleerd. De civielrechtelijke jongeren vinden vaker dat zij een aantal sociale vaardigheden hebben geleerd, zoals beter met hun agressie omgaan.

4 De begeleiders

4.1 Inleiding

Er zijn in de drie inrichtingen waar het onderzoek plaats vond zeventien personeelsleden geïnterviewd: zeven vrouwen en tien mannen. Op een persoon na hebben ze inmiddels meerdere jaren ervaring met het werk in een justitiële jeugdinstelling. Vier personen zijn staffunctionaris, twaalf personen zijn groepsleider in een opvanggroep of behandelgroep en een persoon bekleedt een tussenpositie. De groepsleiders zijn werkzaam in de groepen waarvan we jongeren hebben geïnterviewd.

Bij de analyse van het interviewmateriaal is gekeken of er verschillen zijn tussen opvang en behandeling, jongens en meisjes, civielrechtelijke en strafrechtelijke plaatsing. Waar relevant is dit in de tekst weergegeven.

4.2 Onterechte plaatsing

Aan de personeelsleden is gevraagd of het naar hun mening wel eens voorkomt dat er jongens of meisjes in een justitiële jeugdinstelling geplaatst worden die er

eigenlijk niet thuis horen. De meerderheid van de personeelsleden beantwoordt deze vraag bevestigend, waarvan sommigen vinden dat dit regelmatig voorkomt en anderen zelfs heel vaak. De meeste groepsleiders hebben meerdere jongens en meisjes binnen zien komen waarvan zij denken dat een ander soort inrichting een betere optie zou zijn geweest. Aan hen is ook gevraagd om voorbeelden te geven van plaatsingen van jongens en meisjes die eigenlijk niet in deze inrichtingen thuis horen. De talrijke voorbeelden die gegeven worden blijken met name civielrechtelijk geplaatste kinderen en jongeren te betreffen. Het gaat om de volgende elementen:

- *Psychiatrische problematiek.* De groepsleiders geven aan dat er jongeren met psychiatrische problematiek geplaatst worden in hun groepen, terwijl ze daar qua omstandigheden niet op toegerust zijn. Dit komt noch deze noch de ander jongeren in de groep ten goede. *“Er zitten hier heel vaak jongens civielrechtelijk, die niet in een opvanggroep hier horen. Die horen in de jeugdpsychiatrie. Wij kunnen hier ook heel weinig met hen. Die horen hier niet thuis, ze hebben zoveel psychiatrische problemen, daar kan je hier niets mee doen. Ze zitten hier nou eenmaal, dus probeer je er wel iets mee te doen. Je probeert ze heel kleine dingen mee te geven. Maar je werkt hier met 2 mensen op een groep van 12 kinderen. Dat is heel veel, als je tien zulke kinderen hebt en nog twee strafrechtelijken, dat kost een groepsleiding heel veel energie.”* Ook een ander wijst op het gebrek aan capaciteit om bepaalde jongeren te kunnen begeleiden: *“Psychiatrische jongeren die hebben een hulpverlening nodig die veel gedetailleerder en veel meer één op één is en daar kom je hier helaas niet aan toe.”*
- *Verstandelijke handicap.* Ook komt het volgens de groepsleiding voor dat er jongens met een OTS zijn die een lichte verstandelijke handicap hebben en die flink gepest worden door de andere jongens. *“Die OTS’ers zitten daar dan niet op hun plek; die hebben een ander soort hulp nodig bijvoorbeeld in een speciale inrichting, maar daar is helaas geen plek. We proberen hier om deze jongeren toch zo goed mogelijk op te vangen.”*
- *Gebrek aan besloten plaatsen.* Voor een deel van de geplaatste kinderen en jongeren is een gesloten plaatsing een te zwaar middel en zou een besloten plaatsing een veel adequatere oplossing zijn waar zij zich ook meer thuis zouden voelen. *“Hier zit een jongen die beter in een besloten inrichting geplaatst had kunnen worden. Hij is hier niet op zijn plek. Hij is heel intelligent en pienter, maar hij heeft heel veel structuur nodig. Het punt is dat hij zich intellectueel hier niet verder kan ontwikkelen. Hij moet meer gestimuleerd worden dan hier nu kan gebeuren, hij heeft meer motivatie nodig. Hij wordt hier depressief. Hij is thuis weggelopen, spijbelde*

veel. Maar voor hem zou een besloten opvangplek okay geweest zijn. Omdat die plekken er niet zijn zit hij nu veel te lang hier."

- *Meervoudige psychosociale problematiek.* Een andere groep jongeren die beter niet in een justitiële jeugdinrichting geplaatst kan worden volgens sommige groepsleiders betreft jongeren die te kampen hebben met meerdere psychische problemen tegelijk. "Een tijdje geleden was hier bijvoorbeeld een meisje dat seksueel misbruikt was. Zo'n meisje heeft veel meer behandeling nodig dan wij hier kunnen geven. Zij hoort hier niet. Dit meisje was door een huisvriend misbruikt. Haar vader was ook net overleden, dus ze zat ook nog in een rouwproces. Dit meisje had hele andere problemen dan de andere meisjes in de groep, die voordat ze hier kwamen meer bezig waren met zwerven op straat, vernieling en drugs. Daardoor voelde ze zich niet op haar gemak in de groep. Dit meisje was meer slachtoffer dan dader."
- *Leeftijd.* Zowel op de opvangafdelingen als de behandelafdelingen komen zeer jeugdige kinderen terecht. Een groepsleider op een opvanggroep: "Ik noem bijvoorbeeld een jongetje van 10 die hier vorig jaar kwam en die we een jaar lang op de groep hebben gehad. Ik denk dat dat op zijn zachtst gezegd zijn ontwikkeling niet alleen op een positieve manier beïnvloed heeft....Zo'n jongen van 10 die leert hier in een jaar tijd zoveel negatieve manieren van omgaan met anderen. Hij moet zich staande houden tussen jongens die zeven, acht jaar ouder zijn dan dat hij zelf is en die een hele andere belevingswereld hebben." Een groepsleider op een behandelgroep: "Vorig jaar was er hier een jongetje van negen op de groep. Wij zijn op die hele jonge kinderen helemaal niet ingericht. Ik heb ook moeten vechten om de regels ten aanzien van hem aangepast te krijgen. Hij zat in de beginperiode regelmatig hartverscheurend te huilen op zijn kamer. Dat gaat je dan door merg en been. Dit is een leeftijd waarop een kind een knuffel in bed heeft en het nodig heeft om op de bank met een arm om hem heen lekker tegen je aan te kruipen. Kun je je dat hier op de groep voorstellen? Eentje van negen die hier rond moet kunnen lopen met een knuffel en spelen met lego tussen van die grote jongens van 15 jaar die het stoer vinden om te praten over het versieren van meiden?"

Een klein deel van de geïnterviewde personen is van mening dat jongeren onterecht geplaatst worden niet of slechts incidenteel voorkomt ("Een enkeling hoort hier niet thuis, zoals gehandicapt"). Zij zijn van mening dat de plaatsing in een justitiële jeugdinrichting altijd vanwege een bepaalde reden gebeurt. Er zit altijd een bepaald verhaal achter. Jongeren die nergens anders terecht kunnen worden in een justitiële jeugdinrichting opgevangen. Het doel van het verblijf in de inrichting is tijdelijk en bedoeld om ze van daar uit weer verder te kunnen plaatsen. Deze opvatting komt vooral voor bij groepsleiders van één van de drie inrichtingen.

Verskillende personeelsleden wijzen verder ook nog op het veel voorkomende fenomeen dat een als zeer tijdelijk bedoelde crisisopvang uitmond in een veel te lang voortdurend verblijf, omdat er geen vervolgplaatsing mogelijk is. Ook dit aspect kan een plaatsing op een gegeven moment tot bijzonder ongewenst maken. Zij vinden het onjuist dat er geen maximum is aan de periode dat jongens en meisjes met een OTS op de opvang mogen zitten. De doorstroom is ook te traag. Een groepsleider op een opvangafdeling voor meisjes: *“Het is fout dat meiden hier te lang in de crisisopvang zitten, puur omdat de doorstroming niet goed functioneert. Soms zit een meisje hier anderhalf jaar gewoon te wachten op een vervolgopname.”* Een groepsleider van een andere inrichting en werkzaam op de opvang voor jongens, wijst er op dat voor een deel van de jongeren de opvang bedoeld is als voorstadium voor een bepaald traject. *“Als je een jongen meer beschadigt dan dat hij stil blijft staan door de situatie van een jaar lang hier in deze omstandigheden wachten tot er een vervolg is, dat is behoorlijk verontrustend.”* Twee andere groepsleiders zijn van mening dat de civielrechtelijken ten gevolge van omstandigheden in een justitiële jeugdinstelling worden geplaatst. *“Ze hebben zelf vaak niet eens iets gedaan, maar het zijn eigenlijk slachtoffers van de onmacht van ouders en andere opvoeders.”* *“Het ligt vaak niet aan hen dat ze hier zitten, maar aan hun ouders. Er is iets gebeurd waardoor ze uit hun omgeving worden gehaald. Ze weten ook niet waar ze hier in terecht komen, ze verkeren vaak in een soort shock in het begin.”*

Een staffunctionaris: *“Ik begrijp niet waarom je in een gesloten inrichting civielrechtelijk geplaatste kinderen zou opnemen anders dan voor heel kort en echt voor crisishulp, omdat er geen andere oplossing is.... De reden waarom jongeren civielrechtelijk gesloten worden geplaatst is slechts in enkele gevallen een positieve indicatie. In bijna alle gevallen is het een negatieve indicatie, er is een heleboel niet mogelijk, er zijn wachtlijsten, niemand wil zijn handen meer aan een jongere branden. De strafrechtketen is wel goed geregeld, maar de civielrechtelijke helemaal niet, als ik het heel scherp zeg. Er is geen relatie tussen kindkenmerken en plaatsing in een justitiële jeugdinstelling.”*

Ook ten aanzien van de categorie strafrechtelijk geplaatste jongeren met een PIJ-maatregel wordt geconstateerd dat het schrijnend is dat zij vaak zo lang op een behandelmogelijkheid moeten wachten. *“Kinderen met een PIJ-maatregel zitten onnodig lang in de wachtkamer tot er een plekje is.”* Deze situatie maakt het moeilijk, zowel voor de groepsleiding als voor de jongeren zelf. Deze jongeren zitten hun tijd maar een beetje uit te zitten, er is onzekerheid over hoe lang zij moeten wachten op een vervolgplaatsing. Volgens de groepsleiders is het bepaald geen uitzondering dat jongeren meer dan een jaar op een opnameafdeling zitten,

voordat zij op een betere plek terecht kunnen. Kostbare tijd –het gaat om jongeren in een periode in hun leven waarin zij zich nog volop kunnen ontwikkelen- gaat verloren, zowel voor de samenleving als voor de jongeren zelf.

Verder wijzen twee respondenten van een opnameafdeling op de tendens dat jeugd-detentie steeds meer op het straffen van volwassenen gaat lijken. *“Een voorbeeld is een jongen die ik coach. Hij heeft een heel ernstig delict gepleegd. In principe heeft hij behandeling nodig. Maar hij krijgt 22 maanden detentie voordat hij behandeling krijgt. Dan schop je in die 22 maanden werkelijk alle motivatie er uit om straks nog op een goede manier een behandeling te kunnen volgen. Ik denk dat er veel gericht gekeken moet worden naar de problematiek en naar het effect –wat wil je bereiken- dan naar de lengte van de straf. Dit is een jeugdinrichting. Je hebt het over kinderen. 22 maanden hang je hier rond, heb je niks uitzicht, behalve op een PIJ die ook tot 6 jaar verlengd kan worden. Waar praten we nou over.”* Een andere groepsleider: *“Het is heel zwaar voor een jongere, neem dat van mij aan. Een PIJ-maatregel kan steeds weer verlengd worden. Je weet niet waar je aan toe bent. Je moet kiezen als Minister. Wil je straffen of behandelen. Dit werkt averechts bij de jongeren. Je moet iets bieden, je moet uitzicht kunnen bieden. Als je iemand geen toekomst kunt bieden dan gaat hij zelf alternatieven zoeken en die alternatieven wil je als maatschappij juist niet.”*

Dit wordt onderstreept door een staflid. *“Bij de PIJ-maatregelen zie je dat er nu een veel groter aantal jongeren die maatregel krijgt dan dat er bij de invoering door de Tweede Kamer destijds bedoeld was. Een PIJ zou toch meer een uitzondering zijn. Als je nu ziet hoeveel jongeren zo’n maatregel krijgen en als je ziet wat de aanleiding daartoe is denk ik dat dat toch iets anders was dan waar destijds over gesproken is. Een tweede is dat de wet zegt dat een PIJ-maatregel voor 2 jaar uitgesproken wordt en dat de maatregel op elk moment dat het wenselijk is beëindigd kan worden. In de praktijk blijkt dat het ministerie zegt dat er toch een vergeldingsidee achter zit; ook al heeft een jongen eerst een detentie gehad en daarna een PIJ. Als wij zouden zeggen dat het met iemand goed gaat en hij na een maand weer naar buiten kan, want er is een mooi perspectief met behandeling buiten de inrichting merk je dat daar bij het ministerie weerstand tegen is. Het staat expliciet in de Memorie van Toelichting dat het zou zo kunnen werken, maar dat gebeurt in de praktijk niet.”*

Conclusie

Een meerderheid van de geïnterviewde personeelsleden is van mening dat het regelmatig voorkomt dat er jongens of meisjes in een justitiële jeugdinrichting geplaatst worden die er eigenlijk niet thuis horen. De voorbeelden die zij noemen betreffen kinderen en jongeren met psychiatrische problematiek, met een verstan-

delijke handicap, jongeren die beter besloten dan gesloten geplaatst kunnen worden, meisjes die slachtoffer zijn van seksueel geweld en/of te jonge kinderen. Hoewel het ook om behandelgroepen gaat, speelt dit het sterkst bij de opvanggroepen.

Plaatsing kan ook oneigenlijk worden als het allemaal te lang gaat duren bij gebrek aan vervolgmogelijkheden. Dit geldt zowel voor civielrechtelijk geplaatsten, als voor PIJ-ers.

4.3 Differentiatie

- Differentiatie in plaatsing op groepsniveau

In de eerste inrichting is er bij de opvangafdeling voor jongens geen officiële differentiatie naar juridische status op groepsniveau, maar sinds een jaar of twee wordt er in de praktijk toch per individu bekeken in welke groep hij het beste past. *“Vroeger hadden we in een groep 4 tot 5 jongens die strafrechtelijk waren en 4 tot 5 jongens die civielrechtelijk waren. Dat ging helemaal niet. Dat botste continu. Omdat je veel echt strafrechtelijke jongens had, die een geweldsdelict of een overval begaan hadden, en jongens die gedragsproblemen hadden samen had. Dat ging vaak niet goed want de jongens die gewelddadig zijn, die zijn meestal wat slimmer en wat verder dan de andere jongens die een achterstand hebben.”* Er is een groep gecreëerd voor jongens die bijzondere zorg nodig hebben. Jongens met ADHD, PDD NOS etc. zetten ze sindsdien zoveel mogelijk bij elkaar. *“Dan kwam je al gauw bij de oplossing om de jongens die civielrechtelijk geplaatst waren zoveel mogelijk bij elkaar te plaatsen en misschien een of twee strafrechtelijken erbij. Dat werkt veel beter. Het niveauverschil is anders heel groot. De strafrechtelijken die we in die groep plaatsen passen wel meer bij de groep civielrechtelijken, onder strafrechtelijken komt ook ADHD voor.”* Toch is niet de status van de plaatsing het criterium voor plaatsing in een bepaalde groep, maar het nodig hebben van bijzondere zorg.

Er is geen officieel criterium voor differentiatie. *“We doen het gewoon een beetje op gevoel van ‘die kan beter daar heen en die kan beter daar heen’.”* Soms gebeurt dit al bij de intake, maar ook na verloop van tijd kan herplaatsing nodig blijken te zijn. Een strafrechtelijk geplaatste jongen bleek na verloop van tijd in een wat oudere jongensgroep, allemaal strafrechtelijk geplaatst en allemaal vanwege ernstige feiten, niet te aarden. Hij zei helemaal niets en zat de hele tijd met zijn handen voor zijn ogen. *“Die jongen met zijn handen voor zijn ogen was weliswaar ook strafrechtelijk*

geplaatst, maar hij hoorde helemaal niet in de groep. Hij voelde zich helemaal niet veilig. Niet om de groepsleiding, maar om de jongens die hij om zich heen had. Die jongen bleek ruzie thuis te hebben. Hij zit hier op basis van een geweldsdelict, maar de werkelijke, achterliggende problematiek is dat hij ruzie had met zijn ouders. Maar je ziet aan die jongen dat hij eigenlijk niets te maken heeft met dat groepje dat daar zit en dat hij een hele andere achtergrond heeft. Dus hij is overgeplaatst naar de groep voor bijzondere zorg."

In de andere twee inrichtingen wordt bij plaatsing in een crisisopvanggroep niet echt naar bepaalde criteria gekeken, hoogstens naar leeftijd. *"Er wordt bij de groepsplaatsing alleen naar leeftijd gekeken; andere criteria zijn niet van belang."*

Bij de behandelgroepen is dit anders; daar wordt gekeken naar welke behandeling het beste bij de jongere past; hier probeert men bij de samenstelling van de groepen rekening mee te houden. Maar wat dat betreft heeft men het niet helemaal voor het zeggen. *"We proberen wel het criterium van leeftijd na te komen. We zouden dat hier heel erg graag willen. Maar ik merk dat in Den Haag gewoon de bovenste van de stapel gepakt wordt. Je merkt dat er daar niet voldoende tijd voor genomen wordt om dat goed uit te zoeken."* Juridische status als criterium voor plaatsing in een bepaalde groep speelt daarentegen geen rol.

- Differentiatie in behandeling en /of programma

Aan de groepsleiding is gevraagd of er in de behandelgroepen een onderscheid gemaakt wordt tussen de jongeren die civielrechtelijk of strafrechtelijk geplaatst zijn wat betreft de inhoud van de behandeling en of er in de opvanggroepen onderscheid gemaakt wat betreft de inhoud van het programma.

Volgens een groepsleider van een opvanggroep voor jongens wordt er heel duidelijk onderscheid gemaakt. Na een observatieperiode van 6 weken wordt er een persoonlijk behandelingsplan gemaakt. *"Er wordt individueel gekeken naar een kind, naar wat je ermee kan. Er wordt een groot onderscheid gemaakt; sommige jongens, met name strafrechtelijk geplaatsten moet je heel kort houden en aan civielrechtelijke jongens met problemen moet je veel meer tijd en aandacht besteden. Je gaat echt onderscheid maken. Voor de strafrechtelijke jongens heb je in de praktijk gewoon veel minder tijd omdat de anderen al veel aandacht vragen."* Een collega van een andere jongensgroep is een andere mening toegedaan. Iedereen volgt het zelfde programma. Er is een dagprogramma en daar neemt gewoon iedereen aan deel. Dit kan binnen het gegeven kader ook niet anders. *"Als je onderscheid wilt maken zul de civielrechtelijke en strafrechtelijke jongeren in aparte groepen moeten plaatsen. Wat je nu krijgt is een*

combinatie daarvan, waardoor de civielrechtelijk geplaatste jongens door de strafrechtelijk geplaatste jongens worden beïnvloed. Je komt er niet onderuit dat jongens met elkaar praten en dat ze dingen aan elkaar doorgeven. Dat is het gevolg van het bij elkaar plaatsen."

Een groepsleider van dezelfde inrichting maar dan van een opvanggroep voor meisjes daarentegen zegt eveneens dat er tussen strafrechtelijk en civielrechtelijk geplaatsten geen verschil wordt gemaakt in de inhoud van het programma. Ze hebben in de groep ook allemaal dezelfde taken.

Alle groepsleiders van de tweede inrichting melden dat er qua inhoud van behandeling of programma geen onderscheid gemaakt, niet in de behandelgroepen en niet in de opvanggroepen. Zij vinden dat dit heel goed werkt, omdat de problematiek van de jongeren volgens hen hetzelfde is.

Ook in de derde inrichting wordt er volgens de groepsleiding geen onderscheid gemaakt in de opvang in de inhoud van het programma. Iedereen heeft in principe dezelfde dagroutine. Ze werken met een kaartensysteem voor de beoordeling van het gedrag. Dit hangt samen met de methodiek van de inrichting. Dit systeem wordt bij elke jongen op gelijke wijze gehanteerd. *"Het enige onderscheid dat je zou kunnen maken betreft de rechten die een OTS-er heeft. Je zou alleen onderscheid kunnen maken in de loop van het traject."*

Soms wordt wel onderscheid gemaakt in de behandeling, maar het criterium is dan niet strafrechtelijke of civielrechtelijke plaatsing, maar leeftijd. Dit geldt het sterkst voor de hele jonge kinderen, dat wil zeggen 9 tot en met 12 jarigen. Een voorbeeld is een jongen die nog 9 was toen hij in de inrichting geplaatst werd. Hij heeft een heel ernstige vorm van ADHD met daarbij problemen met zijn agressieregulatie. Gezien zijn leeftijd is door de groepsleiding samen met zowel interne als externe gedragsdeskundigen nagegaan wat deze jongen nodig heeft, wat er bij hem past en wat hem binnen de kaders en beperkingen van een justitiële jeugdinstelling te bieden valt. *"Daar maken wij zeker verschil in. Probleem is hier alleen dat je tien verschillende jongens hebt met tien verschillende benaderingen. Verder is het leeftijdsverschil een groot probleem. Dat maakt het moeilijk om met de ene jongen van 16, 17 jaar aan tafel over seksueel geaarde onderwerpen te praten waar die jongen van 10 ook bij zit, waarmee je daarover op een andere manier zou praten. Alleen je kunt er niet altijd rekening mee te houden. Wij willen graag de zelfde leeftijdscategorie op de groepen hebben. In de andere inrichtingen zitten ook hele jonge kinderen. Plaats die eens meer bij elkaar. Nu krijgen we bijvoorbeeld als hier in een groep die eigenlijk bedoeld is voor jonge jongens een plekje vrij komt een jongen van 16 omdat hij aan de beurt is voor behandeling."*

- Differentiatie in bejegening

Ten aanzien van het onderwerp bejegening wordt er in sommige groepen wel onderscheid gemaakt tussen civielrechtelijk geplaatsen en strafrechtelijk geplaatsen. De groepsleider van de opvang jongens geeft daarvan het volgende praktijkvoorbeeld: *“Als een strafrechtelijke jongen met zijn voeten op tafel zit, dan zeg je 1 of 2 keer tegen een jongen ‘kappen ermee, je weet dat dat niet mag. Dan ben je heel kort en duidelijk. Maar de jongen die gedragsproblemen heeft, en waarvan je niet weet of hij het meteen snapt, die ga je het rustig uitleggen, daarmee ga je praten, die probeer je op een heel andere manier te benaderen. Misschien doet hij het nog een paar keer, maar op een gegeven moment hoop je dat hij het gewoon snapt. De manier van benaderen is heel verschillend. In de vergaderingen met het team praten we daar uren over.”*

In andere groepen wordt geen onderscheid gemaakt. De groepsleider bij de opvang meisjes zegt heel resoluut: *“Ik maak geen onderscheid, ik behandel ze allemaal gelijk.”*

Volgens de groepsleider van een jongensgroep in een andere inrichting is het persoonsgebonden. Er zijn een aantal basisregels die voor iedereen gelden, maar verder is het maatwerk: *“Het is maar net wat iemand kan, de een leert sneller dan de ander; de een heeft ook meer vermogen. Dat is puur op de persoon gericht en niet op zijn achtergrond.”*

Ook zijn collega's van de meisjesgroepen zijn van mening dat er in principe geen onderscheid gemaakt wordt: *“Wij kijken naar de hulpvraag van de jongere zelf en het maakt ons niet uit waarom een jongere hier zit”. De jongeren worden geobserveerd en dan wordt bekeken wat ze nodig hebben. Ook geven de jongeren zelf aan wat ze nodig hebben. Achtergrond speelt geen rol. Ze werken met het sociale competentiemodel; jongeren zijn jongeren en worden bekeken op grond van hun vaardigheden. Juridische titel speelt geen enkele rol. Ook hier wordt opgemerkt dat de wijze van bejegening individueel bepaald wordt. “Met een zwakzinnig iemand wordt bijvoorbeeld anders omgegaan dan met een intelligent meisje.”*

De groepsleiding van de derde inrichting zegt dat je als team een algemene handleiding voor gedrag hebt op basis waarvan je reageert. Toch is dit voor een gedeelte persoonsgebonden, dat wil zeggen afhankelijk van de persoonlijke behoeften van een jongere. *“Met de teamleden bekijk je in hoeverre je binnen de algemene regels daar individuele ruimte kunt maken om tegemoet te komen aan de individuele behoeften.”*

- Differentiatie in sanctiebeleid

Wordt er een onderscheid gemaakt tussen de jongeren (civiel en strafrechtelijk) wat betreft het sanctiebeleid? Die vraag is volgens een van de groepsleiders niet zo eenvoudig te beantwoorden. Dat ligt eigenlijk aan de positie die iemand inneemt in de organisatie. Hoe dichter een functionaris bij het kind staat, hoe meer rekening deze houdt met de persoonlijke situatie. Dit betekent dat de groepsleiding wel onderscheid maakt, maar de leidinggevendenden die de straffen bepalen, niet. *“Als je wat gedaan hebt, dan bespreekt de groepsleiding dat eerst. En die bekijken, ‘oh, die jongen is civielrechtelijk, die heeft wat andere problemen, die gaat er wat anders mee om. De jongens die een geweldsdelict hebben begaan, die willen gewoon keihard aangepakt worden. Van ‘zo gaat het en niet anders’. Daar wordt duidelijk onderscheid in gemaakt.”* Maar als er een straf bepaald moet worden aan de hand van een rapport, kan een leidinggevende dat volgens de groepsleider niet op zo’n individuele manier bepalen. De leidinggevende staat er wat verder vanaf. Deze hanteert meer het principe van gelijke monniken gelijke kappen, bekijkt het rapport en neemt aan de hand daarvan een beslissing.

Een groepsleider van een behandelgroep voor jonge jongens zegt dat ze heeft moeten knokken toen er een negenjarige op de groep kwam om gedaan te krijgen dat voor hem en zijn leeftijdgenoten in geval van een sanctie geen twaalfurige maar veel kortere plaatsing in isolatie zou plaats vinden.

De meeste groepsleiders zijn een andere mening toegedaan. *“Als je bepaalde dingen verkeerd doet dan moet je dat horen. Dat is voor iedereen gelijk. Anders krijg je zo’n heen en weer spel van waarom ik wel en hij niet. Je probeert zo rechtvaardig mogelijk te zijn. Je kunt geen uitzonderingen maken.”* Ook een staflid is van mening dat er geen onderscheid gemaakt moet worden en illustreert dat met een voorbeeld uit de praktijk van jongen die preventief gehecht was en vond dat dat volkomen onterecht was. Het was een hindoestaanse jongen, voor wiens familie de schande zo groot dat hij hier in gevangenis zat vanwege vermeend seksueel geweld. *“Uiteindelijk bleek dat hij inderdaad ten onrechte beschuldigd was. Dat kan ook gebeuren. Dan is het maar goed dat een groepsleider niet tegen die jongen zegt ik behandel jou strenger omdat je hier strafrechtelijk zit.”*

Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat in de meeste gevallen in principe alle jongeren of ze nu civielrechtelijk of strafrechtelijk geplaatst zijn onder het zelfde regime vallen, zowel wat betreft plaatsing op groepsniveau, behandeling of programma,

bejegening en sanctionering. In grote lijnen geldt het principe van gelijke monniken, gelijke kappen. Op kleinere punten wordt wel geprobeerd om binnen dat systeem maatwerk te leveren. Met name wat betreft differentiatie naar leeftijd ten behoeve van de allerjongsten.

4.4 Besef van jongeren van de samenplaatsing en hun onderlinge communicatie hierover

We hebben de groepsleiders gevraagd of de jongeren van elkaar weten op welke juridische titel zij geplaatst zijn en of er onderling in de groep wel eens gesproken wordt over de reden waarom de jongeren in de justitiële jeugdinstelling geplaatst zijn.

Alle geïnterviewden zijn het er over eens dat de jongeren haarfijn van elkaar weten op basis van welke juridische titel zij geplaatst zijn. In alle drie de inrichtingen wordt bij binnenkomst met de jongeren afgesproken dat zij niet met groepsleden praten over de reden waarom zij in de justitiële jeugdinstelling geplaatst zijn. *“In ieder geval hebben we de afspraak met de jongens dat er niet gesproken wordt over het delict. Vervolgens is de vraag in hoeverre kader je dat in? Maar jongens vertellen elkaar natuurlijk wel of ze civielrechtelijk of strafrechtelijk zitten, hoe lang ze nog te gaan hebben. Maar specifiek over het delict willen we niet dat ze met elkaar praten.”*

De reden om een dergelijke afspraak te maken is dat de groepsleiding niet wil dat het delict op de voorgrond staat. Ze willen de jongeren in de groep proberen te sturen op het gedrag wat ze daar laten zien en op de persoon van de jongere. De groepsleiding wil hen niet beoordelen op basis van het delict. Daarbij kan het delict ook statusverhogend of statusverlagend zijn. Door de jongeren te labelen op basis van hun delict, heeft dit een veel te groot en ongewenst effect op hun positionering binnen de groep. Verder wijzen de groepsleiders op de jongens die een zedendelict hebben gepleegd; voor hen is het niet hoeven bekendmaken van hun delict pure zelfbescherming *“We zeggen wel, vooral tegen zedenjongens, vertel niet tegen de andere jongens waarom je hier zit maar vertel andere dingen. Want je weet dat de zedenjongens het hier moeilijker krijgen. Daar probeer je op in te spelen.”*

Toch, zeggen de groepsleiders, is het onvermijdelijk dat ze er af en toe met elkaar over praten. Dat brengen ze dan zelf naar buiten, dat doen de groepsleiders niet. *“Ja, echt dat weten ze van elkaar. Ze praten 's nachts heel veel met elkaar.”* In sommige groepen gebeurt dit al meteen bij aankomst of zelfs nog voor aankomst in de

inrichting. *“Ja, dat weten ze al vaak vóóordat iemand voorgesteld is in de groep. Als iemand in het busje waarmee ze hier afgeleverd worden aan komt rijden wordt hij al uitgedaagd te vertellen waarvoor hij zit. Binnen de kortste keren weet iedereen dit. Sommige dingen worden wel stil gehouden, uit schaamte.”* Niet alles wordt altijd meteen uitgewisseld, vooral degenen die voor ernstige delicten als verkrachting of moord zitten zwijgen daar de eerste tijd over *“maar op een gegeven moment gaan ze wel met elkaar praten, over waarom ze hier zitten...en dan komt het er wel uit”*.

De groepsleiders vertellen dat delinquent gedrag status heeft. Het is vaak stoer om te kunnen zeggen ik heb dit gedaan en ik heb dat gedaan. Ze bieden ook tegen elkaar op. De verhalen worden dan ook groter dan de werkelijke gebeurtenissen. Op een gegeven moment is niet meer duidelijk wat waar is en wat niet. *“Als je dan in het dossier kijkt is er soms een deel niet van waar. Ze vertellen het onderling wel, maar dat kap je af. Ik zeg dan tegen ze: is dat ook niet het gedrag waardoor je juist in de problemen bent gekomen. Dat probeer je af te kappen door te zeggen moet je luisteren je kunt daar wel over door blijven praten tegen de andere jongens, maar dat heeft zo weinig zin. Iedereen zit hier nu vast, maar je moet verder. Je kunt wel steeds achterom kijken, maar het helpt niemand, je moet juist leren vooruit te kijken. Sommigen vervallen steeds in het zelfde gedrag en kiezen daar bewust voor en je hebt er die weinig ruggengraat hebben en snel beïnvloedbaar zijn. Die komen in de problemen omdat ze geen nee kunnen zeggen.”*

4.5 Oordeel van ouders en kinderen over de samenplaatsing

Weet het personeel van de justitiële jeugdinrichting hoe de ouders van civielrechtelijk geplaatste jongeren de plaatsing beoordelen? Merken zij dat de plaatsing in een justitiële jeugdinrichting een bezwaar is voor de ouders? Hebben de ouders bezwaar tegen de samenplaatsing met strafrechtelijke jongeren?

Ouders vinden meestal dat de samenplaatsing negatieve effecten heeft. *“Ouders kunnen het heel slecht uitleggen dat hun kind in een jeugdgevangenis zit, niet omdat hij iets misdaan heeft maar omdat hij hulp nodig heeft. Het is belangrijk dat we ouders beter in staat stellen om hun rol als opvoeder waar te maken, zowel voor criminele als niet criminele kinderen. En die rol ontkrachten we juist door hun kind in een gevangenis te zetten. Hoe leg je je baas uit dat je een dagje vrij wilt om je kind hier te komen bezoeken? Ik denk dat ik in zo'n geval zelfs de neiging zou hebben om een rotsmoes te verzinnen.”*

De groepsleiding merkt dat er bij ouders angst voor criminele besmetting bestaat. *“Ja zeker, als kinderen aan de telefoon vertellen dat ze ruzie hebben gehad en dat ze die en die wel eens in elkaar zullen slaan.”* Ze kunnen zich wel voorstellen dat ouders zich

daar zorgen over maken. Soms worden ouders als hun kind eenmaal in de justitiële jeugdinrichting zit overbezorgd, omdat met de uithuisplaatsing de druk van de ketel af is en ze nu tijd hebben om daar over te gaan piekeren. Sommige groepsleiders merken in dit kader op dat de angst voor het leren van slechte dingen waar ouders zich zorgen om kunnen maken terecht is. Zij zijn van mening dat het een reële angst is.

4.6 Effect van samenplaatsing

In de interviews is de vraag aan de orde geweest of het samenplaatsen van civielrechtelijk geplaatste jongeren met strafrechtelijke jongeren volgens de respondenten mogelijk nadelige gevolgen of effecten voor de jongeren heeft en zo ja, welke nadelige effecten men ziet.

Verder is gevraagd of de respondenten de indruk hebben dat civielrechtelijke jongeren crimineel gedrag overnemen doordat ze omgaan met strafrechtelijke jongeren? En zo ja, waar is dat dan aan te merken?

Volgens een kleine minderheid van de respondenten zijn er geen negatieve effecten ten gevolge van de samenplaatsing. Zij zijn van mening dat de plaatsings-titel eigenlijk niet veel uitmaakt. *"Heel veel meiden zijn opgepakt en zitten hier met een OTS. Maar zijn ze dat niet, dan worden ze een maand later wel opgepakt en zitten ze toch strafrechtelijk. Het is een neerwaartse spiraal. Het gaat niet alleen om criminaliteit, maar ook om drugs, ellende, misbruik...daar komt al gauw crimineel gedrag bij kijken"*.

De meeste personeelsleden zien wel negatieve effecten door de samenplaatsing. De groepsleiders benadrukken dat het optreden van nadelige effecten afhankelijk is van hoe lang ze in de inrichting blijven. Als ze er niet zo lang hoeven te blijven, dat wil zeggen langer dan een maand of twee maanden, zijn de negatieve effecten minder. Als ze langer moeten blijven, moeten ze zich aanpassen aan de groepssituatie om te kunnen overleven binnen de groep. Dan gaan ze vaak mee in het negatieve gedrag van de anderen. Om je toch te handhaven moet je er wel in mee gaan, anders val je al heel snel buiten de groep. Dan heb je als jongere verder niemand behalve de groepsleiding en wordt je bijna het mikpunt van de groep. Het staf lid is eveneens van mening dat samenplaatsing een slechte invloed heeft, maar trekt samenplaatsing breder dan het onderscheid civielrechtelijk en strafrechtelijk. *"Dat geldt niet alleen voor civielrechtelijk geplaatsten maar ook voor de strafrechtelijken. Als je tien of twaalf van deze jongeren bij elkaar zet, betekent dat dat ze*

ook een aantal minder goede dingen van elkaar overnemen. We moeten al een verdomd goed programma aanbieden om alle negatieve invloeden op elkaar te boven te komen, laat staan om daar nog iets boven te komen. We moeten de jongeren aanspreken op de positieve dingen, op de dingen die goed gaan, op de krachten die ze hebben. Dat lukt beter naarmate de situatie normaler is. Je remt hun normale ontwikkeling op allerlei gebieden door ze in deze situatie te plaatsen. Het kan zowel voor de civielrechtelijken als de strafrechtelijken even nodig zijn om tot rust te komen en motivatie op te doen, maar vervolgens moet je onder normale omstandigheden kunnen gaan behandelen."

Nemen jongeren crimineel gedrag over? De meeste geïnterviewden vinden dat daar op de volgende manier sprake van is. In feite kun je dat niet zeggen, laat staan nu aantonen, omdat dat niet meteen te zien is. *"Over dat overnemen van crimineel gedrag, ja daar maak ik me nog het meeste zorgen over. Wij proberen het ze hier af te leren. Ze hebben al problemen en dit doet er nog een schepje boven op. Ik heb het ze hier niet zien doen, ze kunnen hier moeilijk een fiets gaan jatten."* Wel staat voor hen als een paal boven water dat jongeren ten gevolge van de plaatsing nieuw gedrag aanleren en dat ze verharden. Zo leren zij er ook bepaald gedrag aan, wat hen mogelijk beter equipeert voor een criminele carrière. *"Dat is in eerste instantie nog niet zo, maar ze nemen wel bepaald gedrag over zoals het meegaan in het gedrag om de zwakkere broeders te onderdrukken of altijd wanneer er uitgedeeld wordt of het nu om de bal gaat of het uitdelen van een snoepje haantje de voorste te zijn. Er ontstaat een bepaalde verharding van het gedrag. Gedrag wat je buiten de inrichting kan misbruiken. Het kan twee kanten op gaan: ofwel een jongere heeft er hier van geproefd en gaat dat buiten verder ontwikkelen of hij heeft het hier meegemaakt en zegt één keer, maar nooit weer."*

"Als civielrechtelijk geplaatste jongeren hier langere tijd verblijven, dan zullen zij zich moeten gaan aanpassen in hun gedrag om te kunnen overleven. Een gevolg daarvan is dat ze crimineel gedrag over kunnen gaan nemen. Dat stimuleer je op deze manier in principe."

"Je komt er niet onderuit dat jongens met elkaar praten en dat ze dingen aan elkaar doorgeven. Dat is het gevolg van het bij elkaar plaatsen."

"De meeste civielrechtelijken zijn door omstandigheden hier terecht gekomen. Moet je ze dan helpen om crimineel te worden, nee toch. Je maakt geen onderscheid, hoe kan dat? In feite komt het er bijna op neer dat je zegt leer het vak hier maar. Ik vind dat niet okay."

4.7 Groepsdynamiek

We hebben de groepsleiders gevraagd wie de hoogste status in hun groep heeft. Vervolgens is nagegaan waardoor hij of zij gekenmerkt wordt. Heeft dit te maken met de status van de plaatsing, met de leeftijd? Alle antwoorden samen genomen komt het volgende beeld naar voren.

Vast te stellen is dat de status die een jongere heeft geen statisch gegeven is. In eerste instantie bepaalt de groepssamenstelling van dat moment wie de hoogste en wie de laagste status heeft. Ten gevolge van die verschillen in samenstelling veranderen soms bepaalde accenten. Ook kunnen er veranderingen in de hiërarchie plaatsvinden als er jongens of meisjes weggaan of bijkomen. Het is letterlijk een pikorde.

Een van de groepsleiders heeft ook gemerkt dat iemands positie in een opvanggroep kan veranderen als er veranderingen in zijn perspectief zijn bijvoorbeeld uitzicht op ontslag of vertrek naar behandelgroep. Twee groepsleiders geven aan dat de groepsleiding soms zelf bewust bepaalde jongeren hoger in de hiërarchie positioneert.

We gaan eerst in op de situatie bij de jongens.

Het blijkt niet zo eenvoudig om meteen te benoemen waarom iemand leider van de groep is of kan worden. Het gaat vooral om uitstraling. *“Als je de groep ziet wordt het meteen duidelijk. Als je het moet wordt benoemen wordt het moeilijker.”*

Het belangrijkste statusbepalende element is de houding van een jongen. De meest stoere jongens hebben de hoogste status. Als je niet bang bent dwingt dat respect af. Leeftijd speelt soms wel mee, soms niet; een 17-jarige kan geestelijk 12 of 13 jaar oud zijn. Een groepsleider van een opvanggroep: *“Momenteel is de leider een jongen van 14 jaar, een kleine opdonder die andere jongens gebruikt of zeg maar misbruikt om bepaalde dingen voor hem te doen. Het is een vechtersbaasje, niet bang voor andere jongens ook al zijn ze groter dan hemzelf.”*

Een strafrechtelijke achtergrond is stoer. *“De jongens die civielrechtelijk zitten die worden uitgelachen ‘je zit hier omdat je niet bij je ouders thuis mag wonen’. Die worden gewoon uitgelachen en de anderen zeggen ‘ik zit hier omdat ik een brommer hebben gestolen. De strafrechtelijken krijgen meteen al status, en de andere jongens worden zo al kleiner gemaakt.”*

Het zijn vaak de stoere jongens onder de strafrechtelijk geplaatsten die echt de leiding hebben. *“Als die weggaan uit een groep, dan zie je dat de OTS-ers in de groep vervolgens stoer gaan doen om wat hogerop te komen.”*

De meesten komen stil en afwachtend binnen in een groep. Sommigen zijn in het allereerste begin afwachtend, maar horen er al snel bij. Er zijn er ook die meteen 'de man' zijn. Maar als een jongen heel intimiderend is naar de anderen toe, wordt dat ook niet gepikt. *"Er was een keer een jongen die een overval had gedaan, die deed heel stoer en gedroeg zich intimiderend. Hij maakte de anderen bang en dat werd niet gepikt."* Aan sommige jongens zie je dat ze niet bang zijn, die stralen een soort zekerheid uit. Die zijn pas echt stoer. Bij de meeste stoere jongens zijn normen als eerlijkheid en respect heel belangrijk. Iemand die de leider wil spelen maar stiekem en gemeen doet, wordt door de anderen niet eerlijk gevonden. Dat wordt niet gerespecteerd. Hij valt dan op een bepaald moment door de mand.

Niet iedereen ambieert zelf het bevechten van het leiderschap, het kan ook zijn dat de andere groepsleden iemand als leider willen positioneren. *"Een tijdje geleden was hier een jongen die nog vrij nieuw was. Hij was niet alleen groot van postuur maar nog belangrijker: hij durfde de leider weerwoord te geven. Dat gaf een spectaculair effect. Hoewel die jongen dat helemaal niet ambieerde lag het leiderschap voor hem open. De groep had zoiets van nou als hij dat durft, dan kan hij eigenlijk wel de leider zijn. Maar daar had die nieuwe jongen helemaal geen behoefte aan, het enige dat hij wilde was weer terug naar school."*

Wie de hoogste status heeft is tevens afhankelijk van de groepssamenstelling. Hoeveel Marokkanen, Antillianen, Surinamers zijn er? Subgroepjes moeten groot genoeg zijn.

Ook verblijfsduur is een statusbevorderend element. Jongens die al erg lang in de groep zitten hebben zich vanzelfsprekend allerlei dingen toegeëigend. *"Er zijn momenteel meerdere jongens met een hogere status. Ze zijn hier uitbehandeld en zitten te wachten op een geschikte plek. Ze blijven hier dan heel lang hangen, veel langer dan de bedoeling is."*

De laagste status hebben over het algemeen toch de jongens met ADHD en de stillere jongens die weinig van zich afbijten. Die laten bijna met zich sullen, door geen weerwoord te geven en door de dingen maar te laten gebeuren.

De situatie in de meisjesgroepen laat zich schetsen als volgt. Evenals bij de jongens is van groot belang of een meisje niet bang is. Ook het zo nodig niet schuwen van het gebruik van geweld kan je positie als meisje in de groep verstevigen. *"Het meisje dat nu de leidster van de groep is heeft een hele vlotte babbel en profileert zich met behoorlijk wat bombarie, zeker in het begin deed ze dat ook met fysiek geweld. Ze is 17 jaar, maar ze ziet er veel ouder uit"*

Over de kwestie of bij de meisjes de juridische titel een rol speelt zijn de geïnterviewde groepsleiders verdeeld. Volgens sommigen speelt het niet of nauwelijks in het bepalen van de hiërarchie *“Als er een grote hoeveelheid meiden weggaat en daarvoor weer nieuwe in de plaats komen is iedereen in de war en moet de hiërarchie weer opnieuw bepaalt worden. Wat er dan gebeurt dat is heel erg afhankelijk van de dames die binnenkomen. Juridische titel heeft daar totaal niks mee te maken.”* Volgens anderen is het ook bij meisjesgroepen wel van belang. *“Crimineel gedrag wordt onderling besproken, dat is statusverhogend.”*

Heel belangrijk in een meidengroep zijn: verbaal sterk zijn, intelligentie, reputatie, leeftijd en uiterlijk. Dit laatste slaat op populariteit bij de jongens; meisjes die aantrekkelijk zijn en hoog in status liggen bij jongens hebben meteen een bepaalde status in hun groep. *“Als je niet bepaald op je mondje gevallen bent en daarbij nog eens een keertje iemand een harde duw geeft of een schop en als dan nog alle jongens je leuk vinden, dan heb je het gemaakt natuurlijk”.*

Wat betreft degenen die de laagste status in de groep hebben geldt dat hoe kwetsbaarder je bent, hoe lager je status is. De zwakke psychiatrische meisjes vallen er buiten. Dit is een beeld dat overeenkomt met dat bij de jongens. Een groepsleider van een opvanggroep voor meisjes: *“Je hebt subgroepjes binnen de groep; voor de zwakkeren is op de groep eigenlijk geen plek.”*

4.8 Gedrag dat jongens en meisjes proberen af te schermen voor de groepsleiding

Gedrag dat verboden is of dat eigenlijk liever niet wordt gezien, wordt afgeschermd voor de groepsleiding. Alle groepsleiders zeggen dat dit voorkomt, maar enkelen zouden niet weten om wat voor gedrag het dan precies gaat. Een groepsleider: *“Ik denk dat dat best veel is wat de meiden voor ons afschermen, maar ik zou niet kunnen zeggen wat. Meiden zijn altijd met iets bezig.”*

De meesten kunnen wel voorbeelden noemen. Enerzijds gaat het dan om gedrag dat leeftijdsspecifiek is en ook voorkomt in een andere, meer natuurlijke omgeving voor jongeren dan een justitiële jeugdinstelling. Een groepsleider van een behandelgroep voor jongens: *“Het is logisch dat ze de groepsleiders van in de dertig niet zien als leden van hun peergroep. Dat ze tegen ons niet alles vertellen. Verder schermten ze individueel natuurlijk ook het een en ander af. Ze zitten hier niet voor niets. Maar het hoort voor een gedeelte bij het spel, het spel om te ontdekken. Gedrag dat hoort bij de leeftijd. Dat is toch logisch.”* Een groepsleider van een opvanggroep voor meisjes zegt dat ze als

groepsleiding vooral op afscheidsavonden veel horen van de dingen die de meisjes voor hen afschermen, zoals stiekem roken op momenten dat het niet mag, op hun kamer roken en de groepsleiding in de maling nemen.

Anderzijds gaat het om ernstiger kwesties, om gedrag dat ten koste gaat van (de veiligheid van) anderen in de groep. Hiervan worden meerdere keren voorbeelden genoemd als anderen uitschelden, een ander bedreigen in de berging of op het toilet, of het daadwerkelijk uitoefenen van geweld tegen een bepaalde groepsgeenoot, zoals slaan en schoppen. *“Ze proberen het wel af te scherpen, maar de groepsleiding komt er altijd wel een keer achter. Alleen is het dan eigenlijk al te laat, want dan is het al gebeurd.”* Een andere groepsleider op een behandelgroep voor jongens: *“Een tijdje geleden hadden we slachtoffers en daders van zedendelict in dezelfde groep. De daders lieten grensoverschrijdend gedrag zien op seksueel gebied. Je corrigeert wel, maar dan is het wel al gebeurd.”*

“De groepsleiding probeert de jongeren wel zoveel mogelijk in de gaten te houden om onderling geweld te voorkomen, maar een permanent toezicht op iedereen is onmogelijk.” *“Geweld? Dat wordt ook wel eens geheim gehouden, absoluut. We hebben ook niet voor niets tijdens het douchen de deur open, maar ja even later zijn ze eventjes met zijn tweeën in het corveehok of zo iets. Dat zijn momenten of om niet alleen even met elkaar iets te wisselen, te zeggen goh ik heb dit of dat nodig (drugs) maar het is ook een manier om iemand te grazen te nemen.”*

Een ander punt is het binnensmokkelen en het gebruik van drugs. *“Je snapt soms echt niet waar ze het allemaal vandaan halen.”* *“Misschien bepaalde contacten die ze telefonisch hebben, ook inkomende telefoontjes. Het is niet helemaal controleerbaar, ze zijn daar zo slim in.”*

Een groepsleider formuleert een conclusie die ook geldt ten aanzien van de toelichting van de andere geïnterviewden, namelijk dat de jongeren altijd dingen afschermen voor de groepsleiding, maar wat precies is afhankelijk van hoe de groep is samengesteld. *“Als je bijvoorbeeld een aantal jongens in de groep hebt zitten die veroordeeld zijn vanwege mishandeling vormen deze meteen een blok. Daarom moet je de groepssamenstelling gevarieerd houden, niet teveel jongens met zedendelicten, weet jij veel wat ze in de douche uitspoken. Je moet combinaties van jongens kunnen maken. Het kan ook een gevaar voor ons vormen. Als de groep niet goed is samengesteld geniet je niet van de groep, maar ben je alleen maar steeds bezig met puinruimen. Dat is verspilde energie. Je wilt inhoudelijk met ze om kunnen gaan, daar tijd voor hebben, in plaats van steeds maar corrigeren en strak houden.”*

4.9 Samenvatting en conclusies

Volgens de meeste personeelsleden komt het regelmatig voor dat er jongens of meisjes in een justitiële jeugdinstelling geplaatst worden die er eigenlijk niet thuis horen. Voorbeelden zijn kinderen en jongeren met psychiatrische problematiek of met een verstandelijke handicap, jongeren die beter besloten dan gesloten geplaatst kunnen worden, meisjes die slachtoffer zijn van seksueel geweld en/of te jonge kinderen en kinderen die bij gebrek aan adequaat hulpaanbod aan ouders en andere opvoeders opgenomen worden. Hoewel het ook om behandelgroepen gaat, speelt dit het sterkst bij de opvanggroepen.

Plaatsing kan ook oneigenlijk worden als het allemaal te lang gaat duren bij gebrek aan vervolgmogelijkheden. Dit geldt zowel voor civielrechtelijk geplaatsten, waar plaatsing in een justitiële jeugdinstelling hooguit bedoeld kan zijn als zeer tijdelijk ultimum remedium, als voor PIJ-ers.

Geconcludeerd kan worden dat alle jongeren of ze nu civielrechtelijk of strafrechtelijk geplaatst zijn onder het zelfde regime vallen, zowel wat betreft plaatsing op groepsniveau, behandeling of programma, bejegening en sanctionering. Dit heeft tot gevolg dat er niet of nauwelijks sprake is van differentiatie wat betreft plaatsing in een groep, behandeling of programma, bejegening en sanctionering. In grote lijnen geldt het principe van gelijke monniken, gelijke kappen. Op kleinere punten wordt wel geprobeerd om binnen dat systeem maatwerk te leveren, met name ten behoeve van de allerjongsten.

Unaniem wordt geconcludeerd dat de kinderen en jongeren uitstekend op de hoogte zijn van het fenomeen samenplaatsing. Onderling is bekend op basis van welke titel men geplaatst is. Het met elkaar praten over de reden van plaatsing gebeurt alom, maar wordt door de leiding veelal ontraden en in ieder geval niet gestimuleerd.

Stoer gedrag is statusverhogend in de groep. Behalve zedendelicten en veelal ook moord levert delinquent gedrag status op. Jongeren scheppen daarover ook op tegenover elkaar, met name de jongens maar het gebeurt ook wel bij de meisjes.

De meeste personeelsleden zien negatieve effecten ten gevolge van de samenplaatsing, vooral indien de plaatsing langer dan een aantal weken duurt. Na een aantal weken moeten de jongeren om te overleven in de groep zich op een negatieve

wijze aan gaan passen. Er treedt verharding op en sommige jongeren gaan gedrag overnemen wat hen voor kan sorteren in de richting van crimineel gedrag.

De hiërarchie in de groep is aan verandering onderhevig, omdat de samenstelling van de groepen steeds verandert. Als er nieuwkomers zijn moet er opnieuw een pikorde vastgesteld worden. Zowel bij jongens als meisjes heeft degene die het stoerst is de grootste kans om de leider te zijn. Een strafrechtelijke achtergrond is stoer, maar ook het vermogen om anderen mee te krijgen speelt een rol. In elke groep zijn er een of meer kinderen die er buiten vallen en moeilijk geaccepteerd worden. Dit zijn veelal degenen met ernstige psychische problemen en gedragsstoornissen als ADHD, veelal civielrechtelijk geplaatsen.

Behalve normaal, leeftijdspecifiek gedrag zoals stiekem roken, schermen de jongeren ook andere, meer kwalijke zaken voor de groepsleiding af. Dan gaat het om onderling geweld en contrabande, met name van drugs.

De meeste geïnterviewden zijn van mening dat het beter zou zijn als de civielrechtelijke en strafrechtelijke jongeren gescheiden van elkaar in de inrichting verblijven. Een deel van hen komt in de loop van het interview tot de conclusie dat het onderscheid civielrechtelijk versus strafrechtelijk niet zo simpel ligt. Ook constateren zij dat er een verschil in ernst is in problematiek bij de strafrechtelijk geplaatsen. De groepsleiders vinden dat er nog al een verschil is tussen de jongeren die iemand vermoord hebben of andere kinderen verkracht en de jongeren die bijvoorbeeld voor diefstal van een brommer zitten. Het zou beter zijn om onderscheid te maken naar veranderingspotentieel. In de praktijk komt dit neer op een onderscheid tussen jongeren die inmiddels verhard zijn en een hele criminele carrière achter de rug hebben en jongeren met een OTS-maatregel of die geplaats zijn vanwege aandachtvragende, kleine criminaliteit.

5

Ouders van civielrechtelijk geplaatste jongeren

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de ervaringen van ouders van wie de zoon of dochter op grond van een civielrechtelijke titel in een justitiële jeugdinrichting zijn geplaatst besproken. De vraag is hoe ouders de plaatsing van hun kind in een justitiële jeugdinrichting ervaren. Daarbij is eerst nagegaan wat aan de plaatsing vooraf is gegaan; wat zijn de ervaringen van de ouders binnen de jeugdhulpverlening? Welke problemen maakten dat hun zoon of dochter in een justitiële jeugdinrichting geplaatst moest worden? Wie heeft besloten dat dit nodig was? Wat was de motivatie van de kinderrechter? Vervolgens wordt belicht wat de ouders van de plaatsing vinden. Ook worden hun verwachtingen ten aanzien van wat de inrichting hun kind kan bieden, weergegeven. Tenslotte wordt ingegaan op de vraag hoe ouders de samenplaatsing van kinderen met een civielrechtelijke en strafrechtelijke maatregel ervaren. Ook is de ouders gevraagd verbeteringsvoorstellen te doen. Niet alle vragen zijn door alle respondenten beantwoord, daarom verschillen een aantal keren de totalen.

5.2 De onderzoeksgroep

Met de ouders van 16 jongeren die op grond van een civielrechtelijke titel in een justitiële jeugdinrichting zitten, zijn gesprekken gevoerd over hoe zij de plaatsing van hun kind in een justitiële jeugdinrichting ervaren. Het ging over 7 zoons en 9 dochters. De leeftijden van de kinderen van de geïnterviewde kinderen variëren van 11 tot en met 17 jaar (jongens van 11 t/m 17 jaar en meisjes van 13 t/m 17 jaar), waarbij er één 11-jarige, twee 13-jarigen, één 14-jarige, vier 15-jarigen, vier 16-jarigen en drie 17-jarigen zijn.

Gesproken is met ouders met een zoon of dochter in één van de drie bij het onderzoek betrokken justitiële jeugdinrichtingen. De ouders hebben op vrijwillige basis aan het onderzoek deelgenomen. De procedure daarbij was als volgt. Van alle drie de inrichtingen zijn willekeurig een twintigtal namen van ouders van civielrechtelijk geplaatste kinderen geprikt. Deze ouders zijn in een brief geïnformeerd over het onderzoek door de directies van de inrichtingen. Als deze ouders bezwaar hadden dat de onderzoekers met hen contact op zouden nemen konden zij dat bij de directie aangeven en zou deze hun naam en telefoonnummer niet aan de onderzoekers doorgeven. Slechts een klein aantal ouders heeft bezwaar gemaakt. De respons op het onderzoek was groot. Veel ouders stelden het op prijs dat het ministerie door middel van dit onderzoek hun mening wilde horen. Sommigen zagen het interview als een soort 'therapie' omdat ze hun verhaal een keer aan een 'niet-hulpverlener' kwijt konden. Men was erg te spreken over de aanleiding en opzet van het onderzoek en hoopte dat er hiermee aandacht zou komen voor hun problemen. Voor de meeste ouders maakte het interview veel emoties los en was het soms moeilijk om over de problemen met hun kinderen te praten.

De gesprekken met de ouders hebben in de meeste gevallen bij de ouders thuis plaatsgevonden, en in sommige gevallen telefonisch.

Tijdens de interviews is gesproken met in totaal 19 ouders, waarvan 15 moeders en 4 vaders. Bij 3 jongeren is gesproken met zowel de vader als de moeder. Van de 16 kinderen zaten er 6 in inrichting A, 5 jongeren zaten in inrichting B en 5 jongeren in inrichting C.

De leeftijden van de ouders variëren tussen de 29 en 58 jaar.
Hieronder staan de opleidingsniveaus van de ouders vermeld.

Tabel 5.1 Opleidingsniveau ouders

Alleen Lagere school	3
Lager Beroeps onderwijs (LTS/LHNO/LEAO)	6
Middelbaar (beroeps)onderwijs (incl. MULO/MAVO)	5
Hoger beroepsonderwijs	3
WO	2
Totaal	19 (soms vader en moeder gegevens)

Het merendeel van de ouders heeft betaald werk buitenshuis. In totaal verblijven 7 ouders veel thuis; 3 moeders zijn huisvrouw, 1 ouder zit in de WAO, 2 ouders hebben geen betaalde baan en komen rond van een bijstandsuitkering en 1 ouder is werkzoekend. De overige ouders beoefenen de volgende beroepen: werkzaam bij internationaal bedrijf met betrekking tot industrieel eigendom, telemarketeer, verkoopmedewerker, schilder, metselaar/tegelzetter, ambtenaar, beveiliging, kleuterleidster speciaal onderwijs, leerkracht basisonderwijs, alfahulp in de thuiszorg, groepsleidster verstandelijk gehandicapten, slager, salvagemedewerker en vrachtwagenchauffeur.

De banen van de partners zijn niet altijd bekend, omdat sommige moeders geen contact meer hebben met hun ex-man. Dit is bij 4 geïnterviewde ouders het geval. Enkele keren is deze vraag in het interview niet gesteld.

Van de 16 jongeren zijn in 9 gevallen de ouders gescheiden. Van de gescheiden ouders zijn er 4 die weer opnieuw met een partner samenwonen. 4 van de 9 gescheiden ouders zijn alleenstaand. Van één ouder is de partner overleden, een ander woont niet samen met haar partner.

Slechts één ouder heeft maar één kind, in de andere gezinnen komen 2 tot 4 kinderen voor. In 3 gezinnen zijn er ook kinderen uit eerdere huwelijken. 15 geïnterviewden zijn de natuurlijke ouder van het in de justitiële jeugdinrichting

geplaatste kind. In één geval zijn de beide ouders adoptieouder. Zij hebben hun dochter al op zeer jonge leeftijd (toen ze 5 maanden oud was), geadopteerd. De in de jeugdinrichting geplaatste zonen of dochters hebben leeftijden tussen de 11 en 17 jaar. Een zoon is verstandelijk gehandicapt. Een dochter van de geïnterviewden bevindt zich ten tijde van het interview inmiddels niet langer op een gesloten opvangafdeling, maar in een beperkt beveiligde inrichting (BBI).

5.3 Situatie vóór de huidige plaatsing in de justitiële jeugdinrichting

Van de 16 ondervraagde ouders is hun kind in 12 gevallen al eens eerder uit huis geplaatst, waarvan één strafrechtelijk. De jongere die strafrechtelijk uit huis was geplaatst heeft een half jaar in een justitiële jeugdinrichting gezeten. Toen hij daaruit kwam werd hij niet begeleid waarop het meteen weer mis ging en vervolgens is hij civielrechtelijk in een andere justitiële jeugdinrichting geplaatst. De andere jongeren zijn geplaatst geweest in:

- een andere justitiële jeugdinrichting dan de huidige (7 tot 8 weken);
- open inrichting de Eik in Oldenzaal (6 weken), daarna in een andere justitiële jeugdinrichting dan de huidige (5 maanden), in afwachting tot er elders plaats was;
- open inrichting Tjallinghiem in Leeuwarden;
- OCK;
- huis van oma van jongere (2 jaar), daarna SPU;
- leefgroep in Arnhem, daarna in de opvanggroep van een andere justitiële jeugdinrichting (8 maanden);
- Lentehof in Breda (10 dagen), in afwachting tot er elders plaats was;
- De Lingewal, daarna in crisisopvang in Smilde, in afwachting tot er elders plaats was;
- psychiatrisch ziekenhuis;
- psychiatrische afdeling ziekenhuis;
- crisisopvang (3 keer).

De helft van de ouders van wie hun kind eerder uit huis is geplaatst (6) heeft zélf aangegeven dat ze vonden dat hun kind uit huis geplaatst moest worden. Dit gebeurde merendeels bij Bureau Jeugdzorg. Eén ouder heeft daar zelfs uithuisplaatsing geëist nadat haar kind weken zoek was; ze ging, nadat hij gevonden was, metéén naar Bureau Jeugdzorg en was vast besloten er te blijven tot er hulp

aangeboden zou worden. Bureau Jeugdzorg is toen een plek gaan zoeken. Enkele ouders deden aangifte bij de politie: *“Toen ik het bewijs dat hij drugs gebruikte in handen had en dat hij aan het stelen ging, zei ik tegen mijn man ‘dit is het einde’. Het enige wat ons nu nog te doen staat is hem zelf aan te geven bij de politie. Dat is de enige manier nog om die hulp te krijgen waar we al die jaren voor hebben moeten knokken.”*

Bij één ouder wilde het kind zélf uit huis geplaatst worden in een meisjescrisisopvang. De ouder was het hier aanvankelijk niet mee eens; deze wilde liever dat ze in een inrichting werd geplaatst waar ze meer vertrouwen in had dan een meisjescrisisopvang. Haar kind liep in twee maanden tijd vier keer weg uit de opvang en toonde geen respect voor de regels. Dit geldt ook voor de jongere die opgenomen was in het OCK. Zij liep al binnen een week weg en er waren te weinig hulpverleners om haar te gaan zoeken. De ouder van deze jongere vindt dat haar kind hier ook helemaal niet op haar plaats zat. *“Ze hadden haar onderschat. Ze wilde zwanger worden en binnen een paar dagen lag ze daar met een jongen in bed. Het OCK wist niks van zwangerschapstesten of verder begeleiding hierin”.*

In vier gevallen is tot uithuisplaatsing besloten op verzoek van de voogd. En één jongere is uit huis geplaatst via een psychiater van de crisisopvang waar hij 5,5 maanden een crisisopname had.

De ouders waren het voor het merendeel eens met de eerdere uithuisplaatsing: *“Ik had zoiets van als dit is wat jij doet, dan zal je er zelf ook de gevolgen van moeten dragen”.* Enkele ouders (3) waren het er wel mee eens, maar vonden echter dat hun kind niet op zijn/haar plek zat; in twee gevallen omdat hun kind er wegliep. In het andere geval omdat het kind er volgens zijn ouders helemaal niet thuishoorde; dit betrof de plaatsing in een andere justitiële jeugdinrichting, in afwachting tot er elders plek was. *“Dan kom je in een wereld, daar had ik nog nooit mee te maken gehad. Daar heeft hij 8 maanden in de opvang gezeten. Wachten op een andere plek. Die justitiële jeugdinrichting vond ik heel erg. Het feit dat je in een wereld komt van criminelen. En ook zo behandeld wordt. Je komt binnen en je moet door detectiepoortjes enzo. Het is allemaal heel streng, terwijl je denkt van ‘mijn kind heeft niets gedaan’. Ze hebben een beleid op criminelen, daar moet je aan meedoen. Dus mijn kind kreeg ook na elk bezoek visitatie. Dat vond ik verschrikkelijk. Er worden geen uitzonderingen gemaakt. Ook al weten de mensen die daar werken dat ik een normaal iemand ben, die geen drugs mee naar binnen smokkelt, of messen of wapens. Er zaten meer OTS’ers, zelfs een jongetje van 11 of 12 jaar.”*

De problematiek van de betreffende jongeren die ertoe leidde dat ze uit huis werden geplaatst is uiteenlopend. Eén jongen is verstandelijk gehandicapt en ging op een gegeven moment meisjes lastig vallen en stelen. In vrijwel alle andere gevallen betreft het verschillende soorten gedrags- en aanverwante problemen die uitmondten in escalaties en die veel spanningen in het gezin teweeg brachten.

Genoemd zijn:

- ADHD gecombineerd met druggebruik, wat uitmondde in allerlei problemen als stelen en seksueel misbruik;
- agressief verbaal en lichamelijk gedrag (later gediagnosticeerd als pervasieve ontwikkelingsstoornis);
- ADHD, crimineel gedrag, druggebruik, omgang met verkeerde vrienden en weglopen;
- spijbelen, niet te handhaven zijn en weglopen van huis;
- gewelddadig gedrag, weglopen, omgang met verkeerde vrienden, zelfmoordneigingen, druggebruik, diefstal;
- zich niet aan regels willen houden, belanden in loverboyscircuit, verkracht en aangerand zijn;
- geen gezag accepteren, oudermishandeling, ander fysiek geweld;
- ADHD, drug- en drankgebruik, spijbelen, weglopen, snijgedrag (automutilatie);
- zelfmoordneigingen, onhandelbaar zijn, verkracht zijn, 'foute vriend' hebben met alle negatieve gevolgen van dien;
- ADHD, drugs, delicten;
- 'foute vriend', drugs, verstoorde familierelaties;
- agressie, liegen, moord- en zelfmoordneigingen;
- brandstichting en diefstallen thuis.

Soms gebeurde alles gedurende een kort tijdbestek omdat hun kind, dat voorheen niks mankeerde, in aanraking kwam met 'foute vrienden': *"Binnen drie maanden is ze helemaal omgepraat. Ze ging niet meer naar school en kwam niet meer thuis en dan kwam ze soms gewoon zondags binnen van 'hallo mam' nou ja 15 jaar oud"*. Maar in de meeste gevallen speelden de problemen al jaren. Zo vertellen de ouders van 7 kinderen dat zij reeds tijdens de vroege jeugd al hulp zochten voor de ontstane problemen van hun kind, soms al vanaf dat hun kind 2 of 3 jaar oud is. Eén ouder deed tijdens de basisschoolperiode aan ouderbegeleiding en haar kind deed toen mee aan het project 'roepkinderen'. Een ander liet haar kind op zijn achtste een psychiatrisch onderzoek bij de RIAGG doen waaruit bleek dat hij ADHD had. Bij

een ander kind is ook op zijn 8e ADHD geconstateerd; hij heeft op die leeftijd reeds 2 jaar in een medische kindertehuis gezeten, om te voorkomen dat het zover zou komen als het nu is gekomen. Toen hij terugkwam ging het redelijk, maar naarmate hij ouder werd, werd het steeds moeilijker en ging hij aan de drugs en anderen seksueel misbruiken. Zijn ouders hebben hem toen bij de politie aangegeven. Dan is er een ouder die de problemen van haar kind onder andere wijt aan het falen van het onderwijssysteem Zij vindt dat het onderwijssysteem niet goed aangepast is aan moeilijke jongeren. Op de lagere school ging het nog goed met haar zoon, maar zodra hij naar de middelbare school ging begon hij na één week al met spijbelen. Hij wilde absoluut niet leren, hij wilde naar een school waar hij met zijn handen bezig kon zijn, maar dat bestaat niet. De ouder denkt dat het daar mis is gegaan. Eén ouder vertelde dat ze al vroeg zag dat er problemen waren maar hier geen hulp voor zocht, omdat ze de 'vuile was liever niet buiten hing'.

Eén ouder heeft haar kind op advies van een leerplichtambtenaar onder toezicht laten stellen: *"Ik kon de zorg die voor hem geschikt was niet vinden. Er was één school die wel voor hem geschikt was. Maar die zat vol. Er is gewoon heel weinig plek voor jongeren die dit soort problemen hebben. Hij viel toen al tussen wal en schip. De leerplichtambtenaar zag mij worstelen. Hij zag dat er in de jeugdhulpverlening geen schot zat. Hij zei 'laten we hem onder toezicht stellen, dan moeten ze wel. Dan hebben ze een stok achter de deur voor de kindbescherming. En dan moeten er stappen gezet worden. Dat heb ik toen zelf vrijwillig gedaan"*.

De meeste ouders hebben al een heel hulpverleningscircuit achter de rug alvorens hun kind uit huis werd geplaatst. Contacten waren er met: Parnassia, Meerkante, RIAGG(- projecten), Bureau Jeugdzorg, Jeugd & Gezin, SPD, Stichting Boddaert, Kinderbescherming, Jutters, Reclassering, Thuiszorg, Families First, orthopedagogen, psychologen (preventie-) projecten als Nieuwe Perspectieven, Basta, videohometraining, Hulp aan Huis, gezinszorg en allerhande cursussen. Eén gezin heeft op dit moment naast een voogd ook Hulp aan Huis, gezinszorg, maatschappelijk werk en contact met de huisarts: *"Je wordt er af en toe ook wel mee van hoor"*. De hulpverlening werd meestal vanuit verschillende inrichtingen ná of naast elkaar gegeven. Over de samenwerking tussen de inrichtingen zijn de ouders niet altijd te spreken: *"Jeugdzorg wil, Meerkante wil iedereen heeft de beste bedoelingen, maar er komt helemaal niks uit en nu zit ze pas op de plaats waar ik denk dat ze geholpen kan worden. Tot die tijd is er met haar gesold, is ze heen en weer geschoven. Als ze direct toen ze 15 was waren begonnen met behandelen en helpen was het misschien anders geholpen. Terwijl elke*

instantie écht hartstikke bereid is, maar ze werken niet samen". En een andere ouder: "A weet niet wat B zegt en andersom". De geboden hulp is niet altijd alleen gericht op de jongere zelf, maar soms ook op het hele gezin of expliciet op de ouder, vaak lopen meerdere trajecten tegelijk.

Veel ouders zijn teleurgesteld in de geboden hulp: "De hulpverlening daar was allerbelabberdst of: "Je moet met mij dus niet over hulpverlening aan jeugd praten want dat is een groot fiasco".

Ouders voelden zich ook van het kastje naar de muur gestuurd: "Dan weer is er één ziek, dan krijg je een ander en die wordt zwanger en wordt er geen overdracht gedaan van de baan" en ze kwamen op wachtlijsten terecht "Wachtlijsten, wachtlijsten, een vakantietermijn er tussen door. Het schoot gewoon niet op". Een aantal keren kwam naar voren dat de geboden hulp niet aansloot op de vraag. Een moeder: "Ze kreeg creatieve therapie, maar dat had ze helemaal niet nodig". Een andere ouder: "Dan kwam er hier een jong meisje van 18 aan huis die hem dan zou gaan begeleiden...dat werkte natuurlijk niet". Een vader en moeder: "Die mensen kwamen dan bij je en gingen dan even koffie drinken en als ze weer gingen wisten we net zoveel als toen ze gekomen waren". Sommige ouders geven ook aan dat de problemen waar zij en hun kinderen mee worstelen meestal niet begrepen worden door de hele stoet hulpverleners: "De reclasseringsbeambte was een van de weinigen die snapte wat er met X aan de hand was. Die heeft twee keer met hem gesproken. Die schreef twee zinnen op een briefje. In die paar woorden stond exact beschreven wat ik zelf al jaren tegen hulpverleners zei. Dat het een beetje een kinderlijk kind was, maar een zeer beschadigd kind, dat om hulp vroeg, maar waar niemand naar luisterde".

Sommigen legden hun vraag ergens neer en vervolgens werd hier weinig of niets mee gedaan: "We staan al jaren ingeschreven voor gezinshulp, zodat mijn man leert omgaan met zijn zoon. Ik zou teruggebeld worden, maar ik heb nooit meer iets gehoord". Eén ouder vertelt dat hij nóóit een voogd heeft toegewezen gekregen: "Wij vonden dit verschrikkelijk. We moesten alles zelf uitzoeken. Ik heb me vaak alleen voelen staan". Sommige ouders zijn zo ten einde raad dat zij de politie inschakelen, aangifte doen van een strafbaar feit en zo hulp afdwingen voor hun kind. Een ouder vertelt: "Ik was al 8 jaar hulpverlening voor hem aan het zoeken; ik zag mijn kind naar de kloten gaan, maar geen enkele hulpverlener wilde luisteren. Totdat het enige wat ik nog kon doen was mijn eigen kind aangeven bij de politie om te zorgen dat hij uiteindelijk die hulp en die therapie krijgt die hij nodig heeft. En dan moet je een gezinsvoogd op de koop toe nemen. Want als je je kind aangeeft en je wilt hem in een gesloten inrichting plaatsen, dat kan je als

ouder zijnde niet, dat moet een gezinsvoogd doen.” Een andere ouder: “Als een moeder zegt dat het niet gaat, gaat het niet. Ik heb mij echt vaak in de kou voelen staan, want ik wilde wel en als ik mijn dochter niet had aangegeven voor mishandeling, was ze nog thuis geweest”.

Als het gaat om de voogd, zijn enkele ouders (4 kinderen) hier expliciet niet over te spreken; ze zijn het vaak niet met hem/haar eens, (“Door een geintje van Bureau Jeugdzorg ben ik mijn kind kwijt geraakt”), kunnen hem of haar niet bereiken en in één geval heeft de ouder de voogd gedurende lange tijd nog maar één keer gezien. “Als we haar nodig hebben is ze er niet, of is het weer crisis...dat vind ik een heel slechte zaak. Ze is niet één keer op huisbezoek geweest. Kijk, en als ik iemand anders aan de telefoon krijg, die weet er niet veel van af en dan schiet het ook niet op en word je weer dooroverwezen.”

Conclusie

De ouders hadden te maken met een grote variëteit aan aanhoudend probleemgedrag bij hun kinderen, dat zowel internaliserend als externaliserend was. Een regelmatig terugkerend woord in de beschrijving van dat gedrag is de term ADHD. Een deel van de ouders heeft al een hele stoet hulpverleners voorbij zien komen, maar zonder resultaat. Anderen hebben het gevoel dat ze al vaak tevergeefs hun vraag om hulp bij de opvoeding van hun kind ergens neer hebben gelegd, er werd niets mee gedaan. Allen zijn zeer teleurgesteld in de mogelijkheden die geboden werden. Bij meisjes echter gebeurt het ook dat ouders de leiding over hun kind, wat voorheen niks mankeerde, soms binnen een kort tijdbestek kwijt raken omdat zij in aanraking komen met ‘foute vrienden’.

Opvallend is dat een deel van de ouders bij gebrek aan een oplossing die zelf gaat forceren, bijvoorbeeld door aangifte te gaan doen bij de politie zodat het strafrechtelijk circuit zich er mee gaat bemoeien en er wel op korte termijn iets gebeurt.

5.4 Beslissing tot de plaatsing in de justitiële jeugdinrichting

Dan komt het moment dat besloten wordt tot de huidige plaatsing in de justitiële jeugdinrichting. In veel gevallen staat de ouder(s) in die situatie het water tot de lippen. Als we kijken naar de directe aanleiding voor de huidige plaatsing en de totstandkoming daarvan (op wiens voorstel of initiatief) beschrijven de ouders dit proces als volgt.

Aanleiding

De aanleiding om een jongere in de betreffende gesloten inrichting te plaatsen was verschillend van aard. In de helft van de gevallen (8 kinderen) had het er mee te maken dat een gesloten inrichting beter zou zijn dan de open inrichting of opvanggroep waarin de jongere zich vóór de plaatsing bevond. In drie gevallen liep de jongere bijvoorbeeld steeds weg uit de open inrichting of opvang. Een andere, gesloten setting was noodzakelijk. Eén verstandelijk gehandicapte jongen viel in de open inrichting meisjes lastig en ging specifiek naar de justitiële jeugdinstelling, want aldus de betreffende ouder *“daar lopen allemaal jongens die verstandelijk gehandicapt zijn”*.

Ook escalaties gaven de doorslag en waren in de andere helft van de gevallen (8 kinderen) de druppel die de emmer over deed lopen en hiermee de aanleiding voor plaatsing. De plaatsing was dan veelal preventief bedoeld, omdat er anders nog naardere dingen zouden kunnen gaan gebeuren. Dit slaat soms op gevaar voor anderen, soms gevaar voor zichzelf en soms beide. Genoemd zijn:

- Dreigen met moord waarop ouders aangifte doen bij de politie.
- Een bedreigend gevecht met de ouder.
- Niet meer te handhaven zijn, thuis noch in een opvang, met alle gevolgen van dien (2 kinderen). *“Overdag kwam hij hier met vrienden en het was een zootje als ik thuis kwam, ook voor mijn jongste zoon die moest altijd maar weer kijken hoe het er uit zou zien als hij thuis kwam het kon gewoon niet meer.”*
- Zichzelf niet meer in de hand hebben; begeleiding en bescherming nodig hebben ‘omdat er anders doden zouden vallen’.
- Oudermishandeling; gijzeling van gezinslid, bedreigingen met messen, stompen in gezicht zodat gebit kapot was, fysieke agressie.
- Drugs, relletjes, in aanraking komen met de politie.
- Helemaal de weg kwijt zijn, omgang met oudere vrienden, drank, stelen, zwerven. *“Ze was ook niet meer zuinig op haar lichaam. Ze had helemaal geen normen en waarden meer”*.

Voorstel of initiatief tot plaatsing

In zes gevallen is de (over)plaatsing via de gezinsvoogd gegaan. De meeste ouders (5) gaven zélf bij de gezinsvoogd aan dat er wat moest gebeuren. Eén ouder hierover: *“Anders zou ik hem zelf het huis uitzetten en er zelf voor betalen.”*

Twee ouders hebben bij de voogd expliciet aangedrongen op een gesloten plaatsing, omdat een open inrichting niet werkte: *“Kijk het is wel je kind, maar er zijn*

wel grenzen, op een gegeven moment ging het gewoon niet meer ik laat dit niet allemaal gebeuren". De voogd meldde de jongeren vervolgens aan bij justitie. Soms wist niemand hoe lang het zou gaan duren; "Dit was moeilijk want ze was een gevaar voor zichzelf maar ook voor mij ze zat zonder rijbewijs als 16-jarige achter het stuur".

Twee ouders hadden aanvankelijk nog geen gezinsvoogd. Eén van hen heeft haar kind aangegeven op verzoek van de politie: "Ik zat met een dilemma. Er was crisisopvang nodig. Maar waar? Waar was er een plek? Toen zei de jeugdcoördinator: 'ik heb het vaker meegemaakt met jongeren. De jeugdzorg zit muurvast. Een hele snelle weg is via justitie. Maar dat kan gebeuren door middel van aangifte' Toen had ik zoiets van ik ben aan het einde van mijn Latijn ik heb zo lang gezocht naar hulpverlening dus doe maar". Via allerlei gevangnissen kwam haar kind in een rijksinrichting in Vught terecht. Toen kwam er een gezinsvoogd en de rechterlijke uitspraak dat hij OTS kreeg. De ouder gaf toen aan dat haar kind gesloten moest zitten. "Ik heb de ervaring dat hij overal weg liep als het een vrijwillig karakter had. Hij haakte steeds na een tijd af. Dus vond ik dat hij gesloten moest zitten". De gezinsvoogd en kinderrechter gingen op haar oordeel af.

De andere ouder van wie het kind ook nog geen gezinsvoogd had zocht al heel lang naar hulp. Haar zoon was weggelopen van huis en al weken zoek, toen ze hem gevonden had heeft ze bij bureau Jeugdzorg geëist dat hij ergens geplaatst zou worden; ze heeft zelfs gedreigd dat als dat niet zou gebeuren ze zichzelf wat aan zou doen.

In totaal hebben 3 ouders hun kind aangegeven bij de politie. Een ouder heeft een kind dat suïcidaal is: "Je doet aangifte, dan gaat het naar de kinderbescherming. Daar heb je gesprekken, dan krijg je een voogd toegewezen. Die kan hem dan aanmelden voor plaatsing in een gesloten inrichting. Meteen was al duidelijk dat het bij mijn zoon zou gaan om een plaatsing in een justitiële jeugdinrichting want voor deze kinderen die hulp nodig hebben is er niets. We wisten toen we aangifte deden al dat hij daar terecht zou komen. Dat is een bewuste keus geweest omdat dat de enige inrichting is met therapie, wat een beetje aansluit op wat hij nodig had. En ik het risico niet wilde lopen dat hij voor de vierde keer op het treinstation zou staan, klaar om te springen. Drie keer eerder hebben ze hem ervan afgehaald, maar een vierde keer was hij misschien gesprongen". Eén jongere was niet op haar plek in het psychiatrisch ziekenhuis. Het was de bedoeling haar in een andere inrichting te plaatsen, maar door een crisissituatie waarop de ouders aangifte hadden gedaan bij de politie, kwam de jongere na uitspraak van de rechter in de justitiële jeugdinrichting terecht. Na twee maanden was er echter wél plek in de

betreffende inrichting, maar daar kon ze alleen heen als ze er vrijwillig mee instemde. Dat deed het meisje niet.

Een andere ouder heeft aangifte gedaan van oudermishandeling. Ze belde de politie en was radeloos omdat haar dochter niet thuis was gekomen. In overleg met Bureau Jeugdzorg heeft ze haar kind aangegeven omdat Bureau Jeugdzorg haar zei dat dit de enige mogelijkheid was om haar kind uit huis te plaatsen.

Bij een andere jongere heeft ook de politie voor plaatsing gezorgd. Daar waren politie en kinderbescherming overeen gekomen dat de betreffende jongere niet langer alleen gelaten kon worden; toen het meisje aangifte deed van verkrachting heeft de politie haar vastgehouden totdat ze in een justitiële jeugdinstelling terecht kon.

Bij twee jongeren is alles via Bureau Jeugdzorg gegaan. Eén ouder was erg blij toen ze via Bureau Jeugdzorg hoorde dat er zoiets als een rijksinstelling bestaat. Een andere jongere werd continu in opvanghuizen opgevangen en op een gegeven moment vond Bureau Jeugdzorg een plek voor haar tussen zwerfjongeren. De ouder vond het niet juist dat haar dochter tussen zwerfjongeren zou worden geplaatst, maar thuis kon het ook niet meer omdat ze steeds wegliep. Jeugdzorg was van oordeel dat ze dan niks konden doen want de ouder werkte niet mee. Daarop zei de kinderbescherming 'als u niet meewerkt aan deze plaatsing wordt uw dochter onder toezicht gesteld'. De ouder stemde hiermee in: *"Als ze onder toezicht wordt gesteld, dan hoeven we het niet allemaal meer alleen te doen"*. Ze is onder toezicht gesteld en een dag later was er een plek vrij in een justitiële jeugdinstelling.

En dan is er nog een jongere via de RIAGG in een justitiële jeugdinstelling terecht gekomen. Jeugdzorg had al aangegeven dat het meisje een meer beperkende omgeving zou moeten hebben. Om die hulp te kunnen bieden was een voogd nodig. De Raad voor Kinderbescherming gaf aan dat OTS en een machtiging voor gesloten opname nodig waren.

Eén ouder is zelf op de Raad voor de Kinderbescherming afgestapt. *"Ik ging naar de kinderbescherming en zei 'nou moeten jullie weten wat jullie willen, want ik ga niet eerder weg voordat er een oplossing komt ...nou kon het ineens wel. Tien jaar lang kon het niet, en nou ging het ineens in een stroomversnelling."*

Zijn de ouders het eens met de plaatsing ten tijde van de besluitvorming daarover?

Het overgrote deel van de ouders (13) was het aanvankelijk eens met het idee voor de huidige plaatsing van hun kind. In vrijwel alle gevallen ging het gewoonweg niet meer en één ouder geeft aan dat haar kind in veiligheid moest worden gebracht; dit was alleen mogelijk in een gesloten setting. De ouders van 6 kinderen hadden zelf aangedrongen op plaatsing in een (gesloten) inrichting. *“Ja, want ze zwierf weken en weken over de straten en had met iedereen seks en dan is het niet goed meer dat ze los loopt dan denk je ‘dat is ook nog je dochter’. dan schaam je je ook nog een beetje voor andere mensen.”* Eén ouder geeft aan dat ze het er wel mee eens was maar dat ze de manier waarop het werd uitgevoerd wel verschrikkelijk vond. Haar kind werd zonder haar medeweten om 6 uur 's ochtends opgehaald met politie voor en achter het huis alsof het een crimineel was. Ze had zelf haar kind express nog niets verteld over de uithuisplaatsing en opeens stond de politie op de stoep. Dit vond ze te ver gaan.

Twee ouders zeggen het er wel mee eens te zijn geweest, maar vinden achteraf gezien, dat hun kind er niet hoort omdat deze niet in aanraking is geweest met justitie.

Eén ouder was het er aanvankelijk eigenlijk niet mee eens, maar al gauw zag ze in dat het beter was: *“Je weet dat je kind veilig is, ondanks dat het moeilijk is dat ze niet naar buiten mag. Als ze niet in die jeugdgevangenis was beland, was ze nu misschien dood geweest”*. Een ander stel ouders had precies het omgekeerde. Zij waren het er aanvankelijk mee eens, omdat ze dachten dat het om een kortdurend verblijf zou gaan. Zij wisten op dat moment niet dat hun dochter zo lang zou moeten blijven. De Raad voor de Kinderbescherming had de ouders gezegd dat ze waarschijnlijk 4 tot 5 maanden zou moeten blijven. Voor de ouders was dit vanaf het moment dat ze in de justitiële jeugdinrichting kwam, maar later bleek hen dat de Raad voor de Kinderbescherming rekent vanaf de datum van inschrijving van de vervolgplaatsing. Zij waren zeer teleurgesteld.

En dan is er nog een ouder die bij aanvang sceptisch was en dit nog steeds is: *“Het klinkt leuk, een justitiële jeugdinrichting, maar het is toch een gevangenis. Ze hoort er niet, want ze hoort niet in een gevangenis. Ze is geen crimineel. Ze heeft geen strafbare dingen gedaan. Negatief eraan is dat je 13 jaar voor je kind hebt geknokt en dan komt je kind nog in de gevangenis terecht en dat wil je niet”*. Aan de andere kant vond ze het ook een opluchting: *“Hehe, ze zit nu op een plek waar ze verder onderzocht kan worden, waar ze begeleid kan worden. Waar mensen zijn die ervoor geleerd hebben om te gaan met jongeren met problemen. Dat was het positieve”*.

Bekendheid met de overwegingen van de kinderrechter tot plaatsing

De overgrote meerderheid van de ouders (14) is bekend met de overwegingen van de kinderrechter tot plaatsing in een gesloten inrichting. De ouders van 8 kinderen wisten die overweging te beschrijven:

- *“Omdat mijn kind anders zou gaan zwerven. Bureau Jeugdzorg moet wél elke maand verlenging aanvragen omdat mijn kind er eigenlijk niet meer thuishoort.”*
- *“Omdat mijn kind een gevaar voor zichzelf en voor de buitenwereld is; de rechter luisterde naar onze argumenten.”*
- *“Omdat er een crisisplaatsing nodig was.”*
- *“Omdat mijn kind gevaren opriep en creëerde.”*
- *“Omdat de relatie thuis verstoord was en mijn dochter niet meer te handhaven was; omdat ze op straat ging zwerven was het beter als ze uit huis geplaatst zou worden. Ter bescherming voor zichzelf maar ook voor anderen.”*
- *“De kinderrechter zei dat ze een bedreiging vormde voor zichzelf; ze werd in haar ontwikkeling bedreigd als ze niet onder toezicht gesteld zou worden. De rechter vroeg in eerste instantie om een grondig onderzoek, dat is gedaan door het ambulatorium. Naar aanleiding daarvan hebben ze gezegd ‘ze zou besloten moeten zitten’. Volgens de rechter hoefde mijn dochter in principe ook niet gesloten te zitten, maar er waren geen besloten plaatsen”.*
- *“De kinderrechter gaf aan dat ze een gevaar voor zichzelf en voor ons was. Er was een dreiging van ontsporing, dat kon leiden tot prostitutie of drugsgebruik. Onze dochter gaf ook blijk van agressie naar zich zelf toe, ze aanvaardde ons gezag niet. “*
- *“Omdat hij al een kans had gehad van de rechtbank en deze had verknald.”*

De ouders van 7 kinderen zijn rechtstreeks bij de besluitvorming betrokken geweest doordat er direct, niet via een voogd, door de kinderrechter naar hun argumenten is geluisterd. Een ouder vertelt dat er een gesprek met hen, hun kind, de advocaat en de kinderbescherming is geweest en dat alles goed verlopen is. Deze ouder is blij dat ze hun zegje hebben kunnen doen: *“Maar het scheelt ook wel dat ik er achter sta denk ik”*. Maar vrijwel al deze ouders moesten daarna afwachten wáár er een plek was; ze hadden geen invloed op de keuze van de inrichting wat soms voor onaangename verrassingen zorgde: *“De rechter had mij echter niet verteld dat het om een gevangenis ging. Ze hebben het allemaal maar over een rijksinrichting, maar pffff”*. Een ander vertelt dat ze na de uitspraak van de kinderrechter niet wisten dat de uitspraak kon betekenen dat hun kind in een justitiële jeugdinstelling opgenomen zou worden. Hier zijn ze verder ook niet bij betrokken: *“Dat ging allemaal schriftelijk en per fax. De voogd hield ons wel steeds op de hoogte van de ontwikkelingen.*

Het hele proces verliep heel warrig. Eerst werd gezegd dat onze dochter zo psychiatrisch was dat ze niet naar een justitiële jeugdinrichting kon en zei men dat gesloten psychiatrie beter was. Maar dat was geen optie, omdat er helemaal geen gesloten plaatsen in de psychiatrie beschikbaar zijn. De rechter zei: 'Het rapport van het Riagg is te psychiatrisch geschreven voor plaatsing in een justitiële jeugdinrichting, het moet het meer orthopedagogisch geschreven worden.' Dat rapport is toen wat genuanceerder geschreven. Toen kregen we een telefoontje van de justitiële jeugdinrichting: 'Uw dochter zit hier. Wij hadden er verder ook niets over te zeggen, want over die dingen beslist Den Haag'."

De ouders van 4 kinderen zijn indirect wel bij de besluitvorming betrokken, maar de communicatie verliep via de voogd. Bij 5 anderen was er helemaal geen sprake van betrokkenheid. Een van hen betitelt de hele besluitvorming zelfs als 'hope-loos'. Een ander vindt het zo wel prima, ze hoort alles via de gezinsvoogd. Ze had wel naar de zitting gewild: *"We wilden naar de rechtbank gaan, maar toen was de uitspraak net voorbij. Wij waren net drie minuten te laat"*.

Bij één jongere vond volgens de ouders de rechtszaak ná plaatsing plaats. De rechter zei dat de betreffende jongere weg moest uit de justitiële jeugdinrichting, omdat hij er niet op zijn plek zat. De ouders vonden dit ook. Ze vinden echter dat ze niet goed bij de beslissing van de rechter betrokken zijn: *"Nee, we hadden gewild dat de voogden eerlijk tegen ons waren geweest en meteen hadden gezegd dat het om een jeugdgevangenis ging. Als we het eerder hadden geweten, hadden we niet toegestaan dat hij daar naar toe gebracht werd. Dan hadden we er wel voor gevochten om hem daar niet naar toe te laten gaan"*.

Conclusie

De directe aanleiding voor de plaatsing in een justitiële jeugdinrichting is in de helft van de gevallen het niet meer toereikend zijn van een open setting en in de andere helft escalatie van de problemen. Veel ouders zijn ernstig teleurgesteld in de geboden hulp en/of in de samenwerking tussen hulpverleningsinrichtingen in de periode voorafgaand aan de plaatsing in de justitiële jeugdinrichting.

Het voorstel of initiatief tot plaatsing komt in de meeste gevallen van de ouder(s) in combinatie met de gezinsvoogd, de politie of bureau jeugdzorg.

Het overgrote deel van de ouders was het aanvankelijk eens met het idee voor de huidige plaatsing van hun kind. Later worden sommige ouders sceptisch in verband met het sterk justitiële karakter van de plaatsing in een justitiële jeugdinrichting.

De overgrote meerderheid van de ouders is bekend met de overwegingen van de kinderrechter tot plaatsing in een gesloten inrichting. De ouders van iets meer dan de helft van de kinderen is ook rechtstreeks in de besluitvorming van de kinderrechter om het kind gesloten te plaatsen betrokken geweest. De anderen waren indirect of niet betrokken.

5.5 Verwachtingen van en oordeel over het verblijf

Bekendheid met de inrichting

De meeste ouders (14 kinderen) zijn bekend met de inrichting waar hun kind verblijft. Ze gaan regelmatig op bezoek en hebben twee keer per week telefonisch contact met hun kind. Twee geïnterviewde ouders hebben geen contact meer met hun dochter. Een dochter wil haar moeder niet meer zien. De andere moeder heeft ruzie gehad met haar dochter en heeft sindsdien geen behoefte meer om haar dochter te bezoeken. Beide ouders hebben wel regelmatig contact met de voogd van hun dochter. Sommige kinderen (3) mogen eens in de 2 tot 4 weken in het weekend op verlof. De ouders van deze jongeren brengen hierdoor minder bezoeken aan de inrichting. Sommige ouders kregen folders van de inrichting thuisgestuurd.

Een aantal ouders vindt het jammer dat ze zelf niet naar hun kind kunnen bellen. Ook betreuren sommigen het feit dat ze als ze op bezoek komen, met hun eigen kind apart in een ruimte zitten, en daardoor niet in contact komen met de andere jongeren uit de leefgroep. *“Je ziet de jongens ook nooit op de groep. Als wij een afspraak hebben met K., dan zitten de andere jongens op hun kamer. Dus je ziet nooit hoe ze met elkaar omgaan. Ook de jongens kunnen daarvan leren. Dan zie je eens hoe andere ouders met hun kinderen omgaan. Nu hoor je wel steeds namen, maar je ziet geen gezichten.”* Ondanks het feit dat ouders de inrichtingen regelmatig bezoeken, klagen bijna alle ouders over het contact dat ze hebben met de medewerkers van de inrichting. Ze vinden het jammer dat ze zo weinig horen over hoe begeleiders vinden dat het met hun kind gaat. Een ouder vertelt dat ze de eerste 2,5 maand niets van de inrichting hoorden, al die tijd wisten ze niet hoe het met hun kind ging; pas onlangs is het behandelplan besproken en hebben de ouders het observatieverslag van het kind kunnen lezen. Ouders vinden het vervelend dat ze niets van medewerkers over hun kind horen, omdat hun kind hen niet alles vertelt. *“Als N ons niets vertelt, weten wij ook niets.”* Bovendien zeggen ouders dat ze niet alles wat hun kind vertelt, kunnen geloven.

Oordeel of kind op zijn plaats is in deze inrichting

Op de vraag of zij vinden of hun zoon/dochter op zijn plaats is in de inrichting, geven de ouders diverse antwoorden. Vaak lijkt het antwoord dat ouders op deze vraag geven samen te hangen met het welbevinden van het kind in de inrichting. Gaat het goed met het kind, dan vinden ouders eerder dat hun kind op zijn/haar plek is in de inrichting.

Een groep ouders (6 kinderen) zegt onomwonden ja op deze vraag. Redenen die genoemd worden zijn: *“Ze heeft de ruimte om tot zichzelf te komen zonder dat ze in gevaar hoeft te zijn. Ze zit altijd met begeleidende mensen om zich heen, als er wat is, is er altijd iemand met wie ze kan praten.”* Een ander geeft aan: *“Hij heeft dit gewoon nodig. Wat ze daar kunnen bieden, dat kun je thuis gewoon niet bieden. Als het niet goed gaat kan ik wel zeggen ‘ga naar je kamer’, maar er is altijd wel een raam waardoor hij de benen kan nemen.”*

Een andere groep ouders (5 kinderen) vindt enerzijds wel dat hun kind op zijn/haar plek is in de inrichting, maar anderzijds ook niet. Deze ouders vinden dat hun kind op zijn plek is in de inrichting, omdat het goed gaat met hun kind en hun kind er de juiste behandeling krijgt. Of omdat hun kind duidelijkheid en begrenzing nodig heeft en deze in de justitiële jeugdinstelling krijgt. Maar tegelijkertijd vinden ze dat hun kind niet op zijn/haar plek is in de inrichting, omdat het een gevangenis is. *“Op zich is het niet nodig dat ze in een gevangenis zit. Ze moet gewoon ergens zitten waar ze niet weg kan lopen.”* Ze vinden dat hun kind er op zijn plek is omdat *“hij baat heeft gehad bij alles wat ze hem daar geleerd hebben”*. Maar tegelijkertijd vinden ze niet dat hun kind past in een inrichting waar hun kind in aanraking komt met jongens die daar zitten voor verkrachting en moord.

Er zijn ook ouders (4 kinderen) die vinden dat hun kind helemaal niet op zijn/haar plaats is in de inrichting. Zij vinden dat hun kind niet in de gevangenis hoort, want hun kind heeft geen delict gepleegd; Daarnaast geven sommige van deze ouders aan dat hun zoon/dochter niet de behandeling krijgt die hij/zij nodig heeft. *“Nee, ze is niet op haar plek want a. ze is geen crimineel en b. uit het onderzoek bleek dat ze meerdere stoornissen heeft, die in eerste instantie verder onderzocht moeten worden en daarnaast behandeld moeten worden en dat doen ze bij deze inrichting niet.”* Een andere ouder is weliswaar blij dat haar dochter gescheiden is van de drugsvrienden waar ze eerst mee omging, maar vindt dat ze in een justitiële jeugdinstelling niet op haar plek is: *“Je maakt de stap naar de maatschappij terug zo groot”*. Een vader en een moeder vinden dat hun kind helemaal niet op zijn plek is in de inrichting. De belangrijkste reden die ze daarvoor aanvoeren, is dat het niet zo goed gaat met hun zoon. Hij is daar vaak erg bang.

Tenslotte is er een ouder (1 kind) die aangeeft dat haar kind in eerste instantie wel op haar plek was in de inrichting; voor tijdelijke crisisopvang was de inrichting een geschikte plek. Maar nadat het kind een aantal maanden in de inrichting is verbleven, vindt de ouder de inrichting inmiddels geen juiste plek meer.

Verwachtingen van de inrichting inzake hulp aan het kind

De verwachtingen die ouders tevoren van de inrichting hadden, lopen sterk uiteen. Enkele ouders (4 kinderen) hadden er helemaal geen verwachtingen van. Dat komt, geeft een ouder aan, omdat de inrichting een gevangenis is. Een ander geeft aan in het verleden zoveel verwachtingen gehad te hebben van de hulpverlening, en zo vaak te zijn teleurgesteld, dat ze nu helemaal geen verwachtingen meer had. Hen valt de hulp die de inrichting kan bieden dus alleen maar mee.

De meeste ouders (12 kinderen) hebben wel een bepaalde verwachting. Enkele verwachtingen van de ouders hebben vooral te maken met de voorwaarden die de inrichting kan bieden. Zo verwachten een aantal ouders (3 kinderen) dat de inrichting hun kind bescherming en veiligheid kan bieden. Zo verwachtte een moeder dat de inrichting haar dochter bescherming zou geven en zou afschermen van de 'foute vrienden' die ze had.

Anderen geven aan dat ze het belangrijk vinden dat de inrichting hun kind een structuur kan bieden. De ouders van 4 kinderen geven aan dat ze structuur, duidelijke regels en een daginvulling belangrijk vinden. Structuur en bescherming worden vaak in combinatie met andere verwachtingen genoemd. Wellicht zien ouders structuur en bescherming als eerste vereisten, als zaken die de inrichting hun kinderen in ieder geval moet kunnen bieden.

Er is een groep ouders met hogere verwachtingen van de inrichting. Een aantal ouders formuleerde verwachtingen op het terrein van begeleiding en behandeling (4). Een van de ouders verwachtte een persoonlijke begeleiding van haar kind, waarbij oog is voor de emoties en het welbevinden van het kind. Aan de term behandeling blijken ouders verschillende interpretaties te geven. Een ouder zou willen dat haar kind in de inrichting een vorm van therapie zou krijgen. In het gesprek werd niet duidelijk wat de ouder daarmee precies bedoelde. Een ander geeft aan: *"Mijn dochter had iemand nodig aan wie ze haar geheimen kon vertellen, die haar therapeut kon zijn en daarnaast een hoop structuur kon bieden..."* Deze ouder had verwacht dat haar dochter psychotherapie kon krijgen en dat wat gedaan kon worden aan woedebeheersing. Een andere ouder had folders van de inrichting toegestuurd gekregen. *"Daarin stonden allerlei dingen over behandelingen, maar die behandelingen waren dus niet voor mijn dochter bestemd"*.

Tenslotte zijn er nog ouders (2 kinderen) die verwachtingen hadden op het vlak van onderwijs en opleiding. Deze ouders vinden opleiding belangrijk. Een ouder verwachtte dat haar zoon in de inrichting opgeleid zou worden. Een andere ouder geeft aan dat haar dochter haar schoolboeken mee moest nemen, en dat een oude leraar van haar dochter nog bij de justitiële jeugdinrichting is langs geweest. Daarmee verwachtte de ouder heel wat van de scholing die de inrichting aan zou bieden.

Oordeel over of de inrichting het kind biedt wat het nodig heeft

Volgens de ouders van 7 kinderen kan de inrichting hun kind bieden wat hij of zij nodig heeft. Voor de ouders van 6 kinderen blijkt dat niet het geval te zijn. Deze ouders zijn in het geheel niet tevreden. De ouders van 2 jongeren vinden dat de inrichting voor een deel wel kan bieden wat het kind nodig heeft en voor een deel niet. Tenslotte geeft één ouder aan dat ze geen contact meer met haar dochter heeft en daardoor geen zicht op de vraag of de inrichting haar kind biedt wat ze nodig heeft.

Sommigen zijn ronduit negatief over hetgeen de inrichting hun kind biedt. Een ouder geeft aan: *“Ze bieden haar helemaal niets, behalve dat ze zich aan de regels moet houden. Het enige dat ze haar bieden, is dat ze niet weg kan lopen.”*

In de antwoorden van de ouders is een uitsplitsing te maken naar zaken die te maken hebben met bescherming en structuur, begeleiding, behandeling en lichamelijke verzorging.

Over het algemeen zijn de ouders het meest tevreden over de *bescherming* en de *structuur* die inrichting hun kind kan bieden. Volgens een moeder gaat het er vooral om dat haar zoon in de inrichting zit en beschermd wordt. De rest is minder belangrijk. Een andere moeder geeft aan dat de structuur die haar zoon daar krijgt wel is wat hij nodig had. Weer een ander zegt: *“Hij is wel erg veranderd; door het prikkelarme, afgebakende wereldje dat super gestructureerd is en voorspelbaar, wordt hij rustiger en stabiel. Hij is de laatste tijd weer meer gaan lezen. Dat hebben ze heel erg versterkt. Daardoor is zijn zelfvertrouwen toegenomen. Dat is met sprongen vooruit gegaan. Andere dingen, zijn taal en school zijn wel verslechterd.”*

De meningen van de ouders over de *begeleiding* die hun kind krijgt zijn verdeeld, maar meestal negatief. Een vader is niet geheel tevreden over de begeleiding, volgens hem heeft zijn zoon meer structuur en behandeling nodig, met het oog op het feit dat zijn zoon in de toekomst begeleid gaat wonen. Deze vader geeft aan dat er wat begeleiding betreft bijzonder weinig gebeurt en hij heeft de indruk dat de jongeren in de inrichting niet veel te doen hebben. Weer een ander vindt dat de

inrichting haar zoon meer begeleiding in de vorm van persoonlijk contact zou kunnen bieden. Zo kan haar zoon misschien beter leren omgaan met zijn emoties. *“Ik zou willen dat hij meer bij de groepsleiding kwijt zou kunnen. T. heeft heel veel dingen die gebeurd zijn nog niet verwerkt. Hij vertelt dat hij vaak wakker ligt, niet in slaap kan komen. Dat weet de groepsleiding, maar ze hebben niet met hem besproken hoe dat nou komt. Er zit niet echt diepgang in. Ze vragen niet echt ‘wat is er met je aan de hand? Zijn coach zou daar meer moeite voor kunnen doen, zou hem meer kunnen motiveren. Ze zouden hem meer kunnen begeleiden, ook weerbaarder kunnen maken. T. kan voor de verwerking van alles wel wat extra zorg gebruiken.”* Daarnaast geeft de moeder aan dat haar zoon meer begeleid zou kunnen worden in het omgaan met zijn agressie. *“Er is geen begeleiding en behandeling op wat hij moet doen met zijn agressie. Want hij doet nu heel erg zijn best, maar op de groep is een jongen die hem daarin stoort en van de irritaties bouwt T. zijn agressie op. En hij kan dat niet ontladen. Hij zegt ook ‘dan ga ik weer doen wat ik thuis deed en dat wil ik niet, want het gaat nu juist zo goed.”*

Ook over de behandeling die de inrichting kan bieden, zijn ouders niet bepaald tevreden. Hoe ouders hierover denken hangt samen met de verwachtingen die ze tevoren hadden, maar ook met wat het kind nodig heeft. *“Onze dochter heeft hulp nodig op het terrein van orthopedagogiek en psychiatrie. Dat kan de inrichting niet bieden.”* Ook een andere moeder is ontevreden omdat haar dochter niet de behandeling krijgt, die zij voor haar dochter voor ogen had gehad. Opvallend is dat er ook ouders zijn die juist tevreden zijn over het feit dat de justitiële jeugdinstelling geen behandeling in de vorm van therapie biedt. Twee ouders vinden dat de instelling voortvarend te werk gaat: *“N. krijgt nieuwe medicijnen, voor adhd en sinds kort ook slaapmedicatie. Ze slaapt nu ook beter.”* Ook zijn deze ouders blij dat de instelling slechts heel langzaam met hun kind toewerkt naar verlof in het weekend. Daarnaast zijn ze blij dat hun kind juist geen therapie krijgt. *“In het psychiatrisch ziekenhuis en bij het Riagg was het steeds maar praten praten praten. En daar bereik je bij N. niets mee. Ze heeft gewoon duidelijkheid en begrenzing nodig.”*

Tenslotte geven sommige ouders aan dat ze vinden dat begeleiders van de jongeren beter op de *lichamelijke verzorging* van hun kinderen zouden kunnen letten. Een moeder snapt niet dat begeleiders geen rekening kunnen houden met het soort kleren dat haar dochter koopt als ze met haar gaan winkelen: *“Ze loopt er bij als een hoertje”*. Andere ouders vertellen over hun zoon, die in de instelling gewoon een week lang dezelfde kleren draagt, en stinkt. Een andere moeder geeft aan: *“Ze nemen bij mijn dochter de rol van de moeder in feite over, maar dat betekent ook dat je let op de lichamelijke zaken. Mijn dochter wordt de laatste tijd dikker, want ze eet te veel. En dan zeggen ze ‘ja, P. heeft geen rem.’ Ja, dat stond ook al in de rapporten over P*

van voordat ze in was. En dan bellen ze mij alleen maar om te zeggen dat ze nieuwe kleren nodig heeft."

Indruk van de inrichting

In totaal hebben de ouders van 7 kinderen een positieve indruk van de justitiële jeugdinstelling waar hun kind nu verblijft. Zo zou een moeder een tien voor de bejegening van de jongeren willen geven en is ze positief over de sfeer in de instelling: *"Het is altijd gezellig, ze kunnen met elkaar lachen en ze mogen muziek draaien."*

De ouders van een vijftal kinderen hebben gemengde gevoelens met betrekking tot de instelling. Dit komt doordat hun oordeel over de instelling per aspect verschilt. Deze ouders zijn op zich tevreden over de instelling, maar vinden ten eerste dat de instelling hen te weinig informeert over het welbevinden van hun kind: *"De bejegening is wel goed maar ik had gewoon graag vanaf het begin af aan veel meer informatie naar de ouders toe willen zien."* Ten tweede achten zij het onjuist is dat hun kind in een groep tussen strafrechtelijk geplaatste jongeren is geplaatst. *"Het is niet goed dat alles door elkaar zit"*.

Anderen vinden dat er binnen een justitiële jeugdinstelling te weinig voor hun kind gedaan kan worden en vinden het daarom niet de juiste oplossing voor hun kind:

"Ze is niet op haar plek daar, maar als ze er niet zat, waren we haar nu al kwijt".

"Ik vind het niet leuk, triest en ontmoedigend. Ik heb jarenlang dingen geprobeerd. Ik heb duizenden telefoontjes gepleegd, afspraken gemaakt en gesprekken gevoerd, mét en zonder haar je hebt écht het idee dat je in je eentje staat."

Een ander vindt deze plaatsing ook niet de beste oplossing; ze vindt het niet goed om een kind heel lang gesloten te houden. Ze had liever gehad dat haar kind eerder naar een open instelling had gekund, maar er is een wachtlijst van 5 maanden. Dat vindt ze heel erg.

De ouders van 4 jongeren zijn uitgesproken negatief over de instelling. Dit omdat het niet de juiste instelling voor hun kind is: *"Voor de jongeren waar het voor bedoeld is krijgt de instelling een tien, maar voor onschuldige kinderen als C. krijgt de instelling een nul."* *"Deze instelling biedt mijn kind helemaal niks."* *"Ze heeft professionele hulp nodig en goede medicijnen, maar ze moet daar alleen maar haar kop dichthouden en dat is het."* Deze ouders zijn vaak ook niet tevreden over de communicatie van de instelling naar de ouders toe.

Conclusie

Hoewel de meeste ouders hun kind regelmatig in de inrichting bezoeken (14 van de 16 kinderen krijgen bezoek van hun ouders, 3 mogen af en toe op verlof), zijn zij niet tevreden in verband met de onmogelijkheid om zelf hun kind te kunnen bellen, over de bezoekersruimte en over het gebrek aan contact met de groepsleiding over hun kind.

6 van de 16 kinderen zijn volgens hun ouders helemaal op hun plek in de justitiële jeugdinrichting, voor 10 kinderen geldt dat deels of helemaal niet. De laatstgenoemden vinden dat hun kinderen vanwege een aantal redenen eigenlijk niet in een gevangenisachtige setting horen. Dit achten zij oneigenlijk en niet rechtvaardig ten opzichte van hun kind.

Sommige ouders hebben geen verwachtingen gehad van wat de inrichting hun kinderen te bieden zou hebben (4 keer genoemd), anderen verwachtten dat de inrichting hun kinderen veiligheid en bescherming biedt (3 keer genoemd), behandeling (3 keer genoemd), begeleiding en/of structuur (7 keer genoemd) of de mogelijkheid tot het volgen van een opleiding (2 keer genoemd).

Uit de interviews met de ouders komt een beeld naar voren dat gematigd positief is over bescherming en structuur die de inrichting hun kinderen biedt. Veel negatiever is men over het gebrek aan begeleiding, behandeling en aansturing bij de lichamelijke verzorging. De ouders van twee kinderen waarderen daarentegen juist het niet bieden van behandeling in de vorm van therapie, omdat dit in het verleden ook geen resultaat heeft geboden.

Iets minder dan de helft van de ouders heeft een uitgesproken positieve indruk van de inrichting. De anderen zijn gematigd tot erg ontevreden. De ontevredenheid betreft vooral de samenplaatsing en het gebrek aan communicatie met de medewerkers van de inrichting over het kind.

5.6 Oordeel kind over de plaatsing; bij plaatsing en nu

We hebben de ouders gevraagd wat zij gemerkt hebben hoe hun kinderen de plaatsing in de justitiële jeugdinrichting beoordelen, zowel destijds op het moment van plaatsing als nu op dit moment.

Eén moeder, die geen contact meer heeft met haar kind weet daarom niet hoe haar kind op het moment van plaatsing dacht en hoe ze er nu over denkt. Ze weet wel dat haar kind aan de rechter heeft verteld dat ze zich gevangen gezet voelt.

De ouders van alle andere kinderen vertellen dat hun kinderen verschrikkelijk boos waren, dat ze er niets van snapten en het er erg moeilijk mee hadden.

In totaal zijn 7 jongeren het volgens hun ouders nú wel eens met hun plaatsing; ze hebben later ingezien dat het beter was:

- *“Geen kind wil dat. Nu ziet hij het wel in dat hij verkeerd bezig was. Het gaat veel beter met hem. Hij is gegroeid, hij is groot geworden. Hij ziet er gezond uit en is over zijn astma heen gegroeid”.*
- *“Eerst was ze heel boos, maar later accepteerde ze het. Ze had in eerste instantie zoiets van ‘3 maanden houd ik wel uit’. Ze zag het positieve er wel van in. Toen ze naar het psychiatrisch ziekenhuis moest, vond ze dat eerst ook heel erg. Dat was een drama, maar ook toen accepteerde ze het later wel. Zo was het ook met de OTS en de gesloten opname. Nu vindt ze het goed in de inrichting. Ze vroeg vorige week bij de 2^e rechtszitting (de eerste was in juli), zelf 3 maanden langer. Ze wou het zelf. Ze zei: ‘ik heb dit nodig’. Ze kreeg van de kinderrechter 9 maanden erbij, zodat ze tot haar 18de zal blijven”.*
- *“Ze was boos omdat ze altijd eigen baas had gespeeld over haar leven. Nu zegt ze dat ze inziet dat het beter voor haar is”.*
- *“Ze snapte er helemaal niks van: er was al zoveel gebeurd en iedere keer presteerde ze het weer om de mooie held uit te hangen. Haar advocaat pleitte voor een open inrichting. Nu ziet ze wel in dat het echt niet anders kon omdat er anders doden waren gevallen. In een open inrichting was ze zo weer weggelopen”.*
- *“In het begin was het heel moeilijk voor hem, maar nu beseft hij wel dat als hij nu niet in de justitiële jeugdinstelling was beland het waarschijnlijk allemaal helemaal verkeerd was afgelopen: dan had hij alles en iedereen kapot gemaakt door de drank. Hij ziet het zelf heel goed in; hij is nu zelf met metalen en lassen bezig; er is eindelijk iets wat hij leuk vindt en hij wil nu ook af en toe een weekendje naar huis. Dat duurt trouwens heel erg lang voordat dat echt gebeurt, ze zeiden dat hij vanaf de kerst naar huis mocht af en toe, maar dat is nog steeds niet gebeurd: Dat vind ik wel jammer want hij moet toch ook laten zien dat hij het in vrijheid kan.”*

De ouder van 1 kind vindt het moeilijk om te zeggen hoe deze er aanvankelijk over dacht, maar denkt dat hij het er nu wél mee eens is:

“Dat is moeilijk te zeggen. Ik kan alleen maar gissen. Hij zette zich er tegen af. Maar diep van binnen wist hij dat het niet anders kon. Hij moet ook leren praten. Hij vond het niet leuk, maar hij wist dat hij niet anders kon, dat hij helemaal naar de knoppen ging als er nu niet iets gedaan werd. Hij heeft die keuze nu gemaakt. Ik heb hem ook gezegd ‘jij moet nu de

keus maken voor de toekomst'. Maar als je straks weer kiest voor de drugs, dan gooi ik je het huis uit. De keus is aan jou".

De ouders van 7 kinderen vertellen dat hun kind het er aanvankelijk niet mee eens was en dit nog steeds het geval is. In de meeste gevallen ligt dit aan het feit dat deze jongeren het volgens hun ouders onterecht vinden dat ze in een inrichting zijn geplaatst waar jongeren ook strafrechtelijk worden geplaatst. Zij zijn boos en vinden het overdreven:

- *"Mijn zoon dacht dat ik hem daar geplaatst had. Hij riep, huilde en schreeuwde aan één stuk. Toen ik op bezoek kwam had hij net een straf gehad waarbij hij 24 uur op de cel had moeten zitten. Daar was hij heel verdrietig over. Op dat moment dacht ik echt 'ik neem hem mee, ik neem hem gewoon mee naar huis.' Zo heftig heb ik het nog nooit meegemaakt.' Hij zei 'mam, dit is geen gesloten inrichting, dit is gewoon een bajes. Mijn kamer is een cel, daar staat helemaal geen gewoon bed op.'"*
- *"Ze vond het vreselijk en was boos en nog steeds. Ze zegt 'mama, ik zit hier nu bijna een jaar en ik zit niet strafrechtelijk, maar de kinderen die wel strafrechtelijk zitten mogen eerder en vaker weg dan ik'. Dat kun je natuurlijk niet verkopen."*
- *"Ze zei tegen mij 'ik zit hier tussen de criminelen, ik hoor hier niet, met mij is niets mis. Ik doe toch mijn best. Mam, ik zit hier tussen de hoeren en de moordenaars en de dieven en de drugsverslaafden'. Ik zei daarop: 'dat klopt ook, daar zit je ook'."*
- *"Ze was hels op ons. En ze geeft ons nog steeds de schuld dat ze in de justitiële jeugdinstelling zit. Maar ja, ze geeft ons van elke therapie die ze krijgt de schuld"*
- *"Na haar aangifte van verkrachting werd ze naar de justitiële jeugdinstelling gebracht. Ik kan me voorstellen dat ze boos was... 'je laat me opnemen, terwijl ik slachtoffer ben...als een moeder van je houdt...waarom laat ze je dan opsluiten'. Ze was boos omdat ze naar een gevangenis moest. Ze is nog steeds wel boos, maar ze laat dit niet merken, zodat ze er snel uit is."*

In één geval werd de jongere op aanraden van haar moeder en in overleg met de gezinsvoogd pas op de hoogte gesteld van het feit dat ze naar de justitiële jeugdinstelling zou gaan, toen ze er al bijna waren. De betreffende jongere is daar volgens de ouders nog steeds erg boos over. Ze vindt dat de gezinsvoogd gelogen heeft omdat ze niet had gezegd waar ze naar toe moest.

Conclusie

Volgens de ouders waren alle kinderen aanvankelijk boos en geschokt over het feit van de plaatsing in een justitiële jeugdinstelling. 7 kinderen zijn het er nog steeds niet mee eens. In de meeste gevallen ligt dit aan het feit dat deze jongeren het

volgens hun ouders onterecht vinden dat ze in een inrichting zijn geplaatst waar jongeren ook strafrechtelijk worden geplaatst.

5.7 Oordeel ouders over de samenplaatsing

Hoewel de ouders soms al eerder in het gesprek de gelegenheid namen om hun mening te geven over de samenplaatsing hebben we hen aan het eind van het interview nog eens expliciet naar hun mening over de samenplaatsing gevraagd.

De ouders van 6 kinderen vinden de plaatsing in een justitiële jeugdinstelling met criminele jongeren geen goede oplossing voor hun kind. Ze zien de inrichting als een gevangenis waar hun kind absoluut niet thuis hoort en bovendien waarschijnlijk alleen maar slechter van wordt. Deze ouders geven ook aan dat ze van tevoren niet goed op de hoogte zijn gesteld van het karakter van een justitiële jeugdinstelling. Ze hebben eigenlijk ingestemd met plaatsing zonder dat zij wisten dat het om een jeugdgevangenis gaat.

- *“We hebben er begrip voor dat er geen plek is, maar het is toch moeilijk te begrijpen dat er helemaal geen andere plekken in de crisisopvang zijn. Dit kind hoort niet in een jeugdgevangenis. Dat doe je toch niet met een jongen van 11. Als iemand een misdaad heeft begaan en daarvoor gestraft moet worden, is het misschien oke, al is het alleen voor het schrik-effect. Maar dit kan echt niet.”*
- *“Nee, we vonden het vreselijk..... Toen ik hem daar achter moest laten, dacht ik wat heb ik gedaan. We hebben er begrip voor dat er geen plek is, maar het is toch moeilijk te begrijpen dat er helemaal geen andere plekken in de crisisopvang zijn. Onze zoon hoort niet in een jeugdgevangenis.”*
- *“Misschien wilden ze ons niet bang maken. Maar toen we hem weg gingen brengen, zag ik die grote muren en ik schrok. En toen zei hij in de auto nog van ‘mam is dit een bajes ofzo?’, maar ik wist niet beter dan dat het gewoon gesloten was, wist ik veel hoe ‘gesloten’ er normaal uit ziet. Ik dacht in het begin nog dat het zo hoorde, met die detectiepoortjes erbij enzo. Pas later gaven de voogden toe dat het een jeugdgevangenis was.”*
- *“Ik vind dat ze beschermd moet worden, want ze is zeer beïnvloedbaar. Op een gegeven moment zat ze ook in het loverboyscircuit. Ze moet dus iets weerbaarder gemaakt worden. Maar ik vraag me af of dat niet anders had gekund. Ik denk dat er te weinig bekend was, ook bij Jeugdzorg van wat ze kunnen doen. Hier is te snel naar gegrepen toen ik op de deur afliep, dacht ik ‘ik draai me om en ga terug, want hier hoort ze ab-*

soluut niet thuis. Het gaat tegen je gevoel in dat je je kind zonder strafblad in een gevangenis zet”.

- *“Wij zitten helemaal niet in het criminele circuit. Ons kind zit onschuldig in de bajes. Wij zijn bang voor de invloed die het verblijf op haar kan hebben; hoe komt ze straks terug? Ze vindt het sfeertje daar heel interessant, ze heeft een fixatie op geld. Ze hoort er over bolletjesslikkers, vertelt ‘dat je zo gemakkelijk geld kan verdienen’. Ze wordt een stukje wijzer nu. Ze heeft de adressen van alle meisjes die er nu weer weg zijn, daar kan ze zo weer contact mee opnemen”*

De ouders van 4 kinderen zagen en zien geen andere optie dan plaatsing in de justitiële jeugdinstelling. *“Op dát moment was het het beste van de minst slechte opties want nergens kon ze heen ze moest eigenlijk naar een psychiater, maar als ze zélf niet wil houdt dat ook op.”* Zij hebben er wel gemengde gevoelens over. Enerzijds hebben zij het moeilijk met het gevangenisachtige karakter van de instelling, zoals het gebouw *“dat er uitziet als een gevangenis met al dat hekwerk en gaas eromheen”* en het tussen jongeren zitten die strafrechtelijk zijn geplaatst *“dat vind ik verschrikkelijk”*. Anderzijds vinden ze dat het ook niet anders kon omdat er geen andere oplossing was. Een moeder zegt dat als ze mag kiezen tussen ‘zwerven op straat’ of ‘achter slot en grendel’, ze voor het laatste kiest totdat er een geschikte plek is gevonden. Zij is het in principe niet een met plaatsing in een justitiële jeugdinstelling, maar heeft geen andere keus, dus legt ze zich er bij neer. Ook een ouderpaar vindt een gesloten setting het beste voor hun kind, zodat ze niet meer op straat rondloopt, maar blijft het een raar idee vinden dat ze nu een jaar gevangen zit. Twee ouders zeggen dat het nu beter gaat met hun kind en ze zien ook het nut ervan. Soms is ook door de bezoeken hun visie veranderd: *“Ik zie hoe de mensen daar met elkaar omgaan en dat is goed.”*

De ouders van 6 kinderen vonden het bij aanvang goed dat hun kind er werd geplaatst en vinden dat nu nog steeds.

- *“We zijn tevreden over (naam instelling). Ik heb een heel ander kind terug. Je kunt met hem praten, je dringt tot hem door. Afspraken maken en hem eraan houden. Als hij met verlof thuis is, zegt hij weer waar hij naar toe gaat. Af en toe steigert hij wel eens, maar dat is dan een normale reactie die hoort bij zijn leeftijd.”*
- *“Er was voor hem gewoon niks anders en ik wist dat hij daar niet kon drinken en blowen, nou ja blowen dan nog wel, maar drinken niet. En hij zit daar op zich gewoon veilig. Ook was het beter voor mijn jongste zoon die er helemaal aan kapot ging. Ook voor hem was het gewoon nodig dat zijn broer daar geplaatst werd”.*

- *“Ja, dat was een juiste beslissing, want hij gaat nu nadenken.”*

Conclusie

De ouders van 6 kinderen vinden de plaatsing in een justitiële jeugdinstelling met criminele jongeren geen goede oplossing voor hun kind. Ze zien de instelling als een gevangenis waar hun kind absoluut niet thuis hoort en bovendien waarschijnlijk alleen maar slechter van wordt. Deze ouders geven ook aan dat ze van tevoren niet goed op de hoogte zijn gesteld van het karakter van een justitiële jeugdinstelling. Ze hebben eigenlijk ingestemd met plaatsing zonder dat zij wisten dat het om een jeugdgevangenis gaat. De ouders van 4 kinderen hebben moeite met het gevangenisachtige karakter maar zien geen andere mogelijkheid. Het is van alle slechte opties de beste. De ouders van 6 kinderen vonden het bij aanvang goed dat hun kind in een justitiële jeugdinstelling werd geplaatst en vinden dat nu nog steeds.

5.8 Samenvatting en conclusie

Er is met 19 ouders gesproken over hun kinderen (16 jongens en meisjes) die ten tijde van het onderzoek op grond van een civielrechtelijke plaatsing in een justitiële jeugdinstelling verbleven. Het betreft 7 zoons en 9 dochters.

Alvorens het tot die plaatsing kwam hadden de ouders te maken met een grote variëteit aan aanhoudend probleemgedrag bij hun kinderen, dat zowel internaliserend als externaliserend was. Een regelmatig terugkerend woord in de beschrijving van dat gedrag is de term ADHD.

Sommige ouders hebben al een hele stoet hulpverleners voorbij zien komen, maar zonder resultaat. Anderen hebben al vaak tevergeefs om hulp aangeklopt.

In een aantal gevallen was er juist geen sprake van lange voorgeschiedenis en raakten ouders, vooral die van dochters, al binnen een kort tijdbestek de leiding over hun kind kwijt omdat zij in aanraking kwamen met ‘foute vrienden’.

Opvallend is dat een deel van de ouders bij gebrek aan een oplossing die zelf gaat forceren, bijvoorbeeld door aangifte te gaan doen bij de politie zodat het strafrechtelijk circuit zich er mee gaat bemoeien en er wel op korte termijn wat gebeurt.

De aanleiding om een jongere in de gesloten instelling te plaatsen was verschillend van aard. In de helft van de gevallen had het er mee te maken dat een andere, gesloten setting beter of noodzakelijk was dan de open instelling of opvanggroep waarin de jongere zich vóór de plaatsing bevond. In de andere helft van de

gevallen waren escalaties de druppel die de emmer over deed lopen en de aanleiding vormden voor plaatsing. Dit was veelal preventief bedoeld, omdat er anders volgens de ouders nog naardere dingen zouden kunnen gaan gebeuren. Dit slaat soms op gevaar voor anderen, soms gevaar voor zichzelf en soms beide. Het voorstel of initiatief tot plaatsing komt in de meeste gevallen van de ouder(s) in combinatie met de gezinsvoogd, de politie of bureau jeugdzorg. Het overgrote deel van de ouders was het aanvankelijk eens met het idee voor de huidige plaatsing van hun kind. Later worden ouders sceptisch in verband met het karakter van de plaatsing in een justitiële jeugdinrichting. De overgrote meerderheid van de ouders is bekend met de overwegingen van de kinderrechtter tot plaatsing in een gesloten inrichting. De ouders van iets meer dan de helft van de kinderen zijn rechtstreeks in de besluitvorming van de kinderrechtter om het kind gesloten te plaatsen betrokken geweest.

Hoewel de meeste ouders hun kind regelmatig in de inrichting bezoeken, zijn zij niet tevreden in verband met de onmogelijkheid om zelf hun kind te kunnen bellen, over de bezoekersruimte en over het gebrek aan contact met de groepsleiding over hun kind.

6 van de 16 kinderen zijn volgens hun ouders helemaal op hun plek in de justitiële jeugdinrichting, voor 10 kinderen geldt dat deels of helemaal niet. De laatstgenoemden vinden dat hun kinderen vanwege een aantal redenen eigenlijk niet in een gevangenis horen. Dit achten zij niet rechtvaardig ten opzichte van hun kind.

Sommige ouders hebben helemaal geen verwachtingen gehad van wat de inrichting hun kinderen te bieden zou hebben, anderen verwachtten dat de inrichting hun kinderen veiligheid en bescherming biedt, behandeling, begeleiding en/of structuur of de mogelijkheid tot het volgen van een opleiding . Begeleiding en structuur zijn het vaakst genoemd.

Uit de interviews met de ouders komt een beeld naar voren dat gematigd positief is over bescherming en structuur die de inrichting hun kinderen biedt. Men is veel negatiever over het gebrek aan begeleiding, behandeling en aansturing bij de lichamelijke verzorging. De ouders van twee kinderen waarderen daarentegen juist het niet bieden van behandeling in de vorm van therapie, omdat dit in het verleden ook geen resultaat heeft geboden.

Iets minder dan de helft van de ouders heeft een uitgesproken positieve indruk van de inrichting. De anderen zijn gematigd tot erg ontevreden. De ontevreden-

heid betreft met name de samenplaatsing met strafrechtelijk geplaatste jongeren en het gebrek aan communicatie met de medewerkers van de inrichting over het kind.

De ouders zijn in het algemeen van mening dat zij vrij goed weten hoe hun zoon of dochter over de plaatsing oordeelt. De ouders van 7 kinderen vertellen dat hun kind het er aanvankelijk niet mee eens was en het er nu nog steeds niet mee eens is. In de meeste gevallen ligt dit aan het feit dat deze jongeren het volgens hun ouders de samenplaatsing met strafrechtelijk geplaatsten onterecht vinden. Eveneens 7 jongeren waren aanvankelijk zeer boos en geschokt maar zijn het volgens hun ouders nú wel eens met hun plaatsing; ze hebben later ingezien dat het beter was. Wat betreft de opvattingen van de ouders zelf: de ouders van 6 jongeren hebben geen problemen met de samenplaatsing en vinden dit de beste oplossing voor hun kind. De ouders van de andere jongeren hebben er wel grote moeite mee. De ouders van 4 jongeren zien de plaatsing als de keuze uit twee kwaden, waarbij de justitiële jeugdinrichting de minst kwade is. 6 ouders vinden de plaatsing in een justitiële jeugdinrichting met criminele jongeren geen goede oplossing voor hun kind. Ze zien de inrichting als een gevangenis waar hun kind absoluut niet thuis hoort en bovendien waarschijnlijk alleen maar slechter van wordt.

We concluderen dat de ouders een genuanceerd geluid laten horen. Voor hen staat voorop dat hun kind geholpen wordt. Vaak hebben zij al een lange geschiedenis met problemen en een falende hulpverlening achter de rug. De meesten staan dan ook aanvankelijk achter de beslissing om hun kind in een justitiële jeugdinrichting te plaatsen en zetten daar actief op in, soms zelfs door zelf aangifte te doen bij de politie. Desondanks vinden zij de plaatsing in een gevangenissetting in het algemeen niet geschikt en niet rechtvaardig ten opzichte van hun kind. Er zijn hierbij geen verschillen tussen ouders met een kind in een opvangafdeling en behandelafdeling. De ouders zouden een gesloten plaatsing in een andere setting beter vinden. Het is voor de meesten van hen een keuze tussen twee kwaden.

6

Samenvatting en conclusies

6.1 Inleiding

In het onderzoek is nagegaan wat de ervaringen zijn met het samenplaatsen van jongeren op civielrechtelijke titel met jongeren die strafrechtelijk geplaatst zijn in de justitiële jeugdinrichtingen. Door middel van interviews is nagegaan wat de ervaringen van de geplaatste jeugdigen zelf zijn met het samenplaatsen. Daarnaast zijn er aparte interviews gehouden met de ouders van de civielrechtelijk geplaatste jongeren en de begeleiders in de inrichtingen. Getracht is inzichtelijk te maken wat voor gevolgen deze betrokkenen van samenplaatsing ervaren en welke factoren hierbij een rol spelen. De jongeren, ouders en begeleiders zijn elk vanuit hun eigen optiek bevraagd over de samenplaatsing. Het betreft een verkennend onderzoek waarbij het aantal respondenten niet representatief is voor alle jongeren die in een justitiële inrichting verblijven. Dit geldt ook voor de ouders van de civielrechtelijk geplaatste jongeren en de begeleiders van de jongeren in de inrichtingen die geïnterviewd zijn. Gezien de beperkte omvang van het onderzoek is bijzondere aandacht uitgegaan naar een beredeneerde selectie van drie inrichtingen; dit is gebeurd in overleg met de begeleidingscommissie. Opvallend is dat hoewel het perspectief van de drie onderscheiden groepen van respondenten zeer verschillend is de verhalen en antwoorden elkaar ondersteunen en bevestigen. Gezien de

consequente resultaten hebben we dan ook geen reden om aan te nemen dat de resultaten van dit onderzoek niet indicatief zouden zijn voor het geheel. In dit hoofdstuk worden eerst conclusies getrokken betreffende de onderzoeksvragen van het onderzoek. Tot slot formuleren we conclusies ten aanzien van de centrale probleemstelling van het onderzoek.

6.2 Conclusies ten aanzien van de onderzoeksvragen

6.2.1 Hoe ziet de samenplaatsing in de justitiële jeugdinrichtingen in de dagelijkse praktijk er uit?

Landelijke gegevens

De formele capaciteit van de justitiële jeugdinrichtingen is 2399 plaatsen, het gaat om 1091 opvangplaatsen en 1308 behandelplaatsen⁷. Op 1 januari 2003 was hiervan 46% strafrechtelijk geplaatst en 54% niet strafrechtelijk. Het merendeel van de civielrechtelijk geplaatsten verblijft in de behandelinrichting (68%), in de opvanginrichtingen was op 1 januari 2003 een derde van de jongeren civielrechtelijk geplaatst (37%).

Het merendeel van de jeugdigen in de opvangafdelingen betreft jongens (79%), de meisjes zijn duidelijk in de minderheid (21%). Zo'n 24% van de jongens in de opvang en zo'n 66% van de meisjes is er op basis van een civielrechtelijke maatregel. Het merendeel van de jongeren op behandelplaatsen verblijft daar op een civielrechtelijke titel (66%), een derde van de jongeren verblijft daar in het kader van een PIJ. Evenals in de opvangafdelingen zitten er in de behandelafdelingen ongeveer driemaal zoveel jongens (73%) als meisjes (27%). Voor de jongens ligt de verhouding civielrechtelijk en PIJ-maatregel ongeveer gelijk. Bij de meisjes ligt die verhouding heel anders: daar heeft zo'n 9% een PIJ en ongeveer 91% een civielrechtelijke maatregel.

Gegevens voor de drie onderzochte inrichtingen

In de drie inrichtingen die onderzocht zijn is de verhouding tussen civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatste jongeren nader onderzocht en blijkt ongeveer hetzelfde als op landelijk niveau. In de meeste groepen is sprake van samenplaatsing, dat wil

⁷ Deze cijfers zijn gebaseerd op de gegevens van de dienst JJI van het ministerie van Justitie.

zeggen er zijn zowel civielrechtelijk als strafrechtelijk jongeren geplaatst. Omdat vooral de meisjes op civielrechtelijke titel geplaatst zijn, zijn er in één inrichting twee opvanggroepen waar alleen meisjes zitten op civielrechtelijke status, dit geldt ook voor één behandelgroep. Omdat op de behandelafdelingen voornamelijk civielrechtelijk geplaatste meisjes zitten (82%), en maar enkele meisjes op grond van een PIJ-maatregel geplaatst worden, zijn op alle behandelgroepen de civielrechtelijk geplaatste meisjes in de meerderheid.

Bij jongens ligt het accent vooral op strafrechtelijk geplaatsten (65%). Daardoor is er in een inrichting één opvanggroep die alleen uit strafrechtelijk geplaatste jongeren bestaat. Alle behandelgroepen zijn gemengd wat betreft de juridische status van de jongens.

Daarnaast zijn er sowieso meer jongens (67%) dan meisjes in de inrichtingen aanwezig (33%). Een van de onderzochte inrichtingen streeft er bewust naar om een zo gelijk mogelijke verhouding tussen de meisjes en jongens te realiseren. Hierdoor zijn er verhoudingsgewijs meer meisjes in de drie inrichtingen die in het onderzoek betrokken zijn ten opzichte van de landelijke gegevens.

Geconcludeerd kan worden dat in de drie onderzochte inrichtingen in de meerderheid van de groepen sprake is van samenplaatsing. Voor het onderzoek zijn alleen jongeren geïnterviewd die wat betreft hun juridische status op een gemengde groep zaten.

Plaatsing op de groep

Het ministerie van Justitie besluit in welke justitiële jeugdinstelling de jongere geplaatst wordt. De instellingen hebben wel de mogelijkheid om te plaatsen naar groepsniveau. Het plaatsingsbeleid van de instellingen op groepsniveau is niet gerelateerd aan de juridische status van de jongeren. Veelal worden de jongeren geplaatst op de opvanggroep of behandelgroep waar plaats is. Als er al gestreefd wordt naar differentiatie dan betreft het vooral het bij elkaar plaatsen van kwetsbare jongeren, zoals jongeren met een verstandelijke handicap, zware gedragsproblematiek of de zeer jonge kinderen. Maar veelal zijn de mogelijkheden voor het gericht plaatsen van jongeren in de opvanggroepen of behandelgroepen zeer gering.

6.2.2 Weten de jongeren op wat voor juridische titel zij zelf en groepsgenoten geplaatst zijn?

De jongeren zijn goed op de hoogte van de juridische titel waarop zijzelf en hun medegroepsgenoten geplaatst zijn. De jongeren noemen elkaar een OTS'er of een strafrechtelijke. Dit wordt bevestigd door de groepsbegeleiding, die constateert dat de jongeren uitstekend op de hoogte zijn van het fenomeen samenplaatsing. Onderling is bekend op welke titel men geplaatst is. Het met elkaar praten over de achterliggende reden van plaatsing gebeurt alom. Door de leiding wordt het ontraden, zeker als het gaat om ernstige misdrijven of zedendelicten, het wordt in ieder geval niet gestimuleerd om er onderling over te praten.

6.2.3 Ervaren jongeren en hun ouders/opvoeders de plaatsing in principe als rechtvaardig

De conclusie is dat de jongeren, zowel civielrechtelijk als strafrechtelijk, het niet rechtvaardig vinden dat OTS-jongeren in de justitiële jeugdinstelling worden geplaatst. Dit gevoel van onrechtvaardigheid is gekoppeld aan de beleving van jongeren dat de justitiële jeugdinstelling een jeugdgevangenis is, waar jongeren zitten die gestraft worden voor hun criminele daden.

De civielrechtelijk geplaatste jongeren zitten er volgens de jongeren omdat zij problemen hebben thuis, op school of met hun omgeving. De plaatsing in een gesloten instelling is nodig om de veiligheid te waarborgen. Jongeren moeten beschermd worden tegen zichzelf of tegen anderen (verkeerde vrienden, ouder, loverboys). De strafrechtelijke jongeren zitten er omdat zij een delict gepleegd hebben en hiervoor zijn opgepakt. Kort samengevat is de algemene teneur dat civielrechtelijk geplaatste jongeren voor 'niets' zitten, zij hebben immers geen misdrijf gepleegd.

Op individueel niveau vinden de strafrechtelijk geplaatste jongeren het terecht dat zij binnen deze instelling zijn geplaatst. Alleen de jongeren met een PIJ-maatregel zijn het niet eens met de duur van de maatregel in relatie tot het gepleegde delict. De civielrechtelijke jongeren vinden gezien hun individuele situatie het eveneens terecht dat zij in een gesloten setting zijn geplaatst, maar niet dat ze tussen strafrechtelijke jongeren zitten.

Dat sluit helemaal aan bij de mening van de ouders. De meeste ouders zijn er het ermee eens dat hun zoon of dochter in een gesloten inrichting is geplaatst. Er moest iets gebeuren en de bestaande hulpverlening was niet meer toereikend of in staat om de kinderen op het juiste pad te krijgen. Sommige ouders hebben zelf actief meegewerkt (aangifte gedaan, gezinsvoogd ingeschakeld) om te zorgen dat hun kind in een gesloten inrichting werd geplaatst. Wat ouders zich vaak niet gerealiseerd hadden en achteraf niet rechtvaardig vinden is dat hun zoon of dochter samengeplaatst is met jongeren die daar zitten vanwege een voorlopige hechtenis of jeugddetentie.

6.2.4 Zijn er verschillen wat betreft programmaonderdelen, sanctiemaatregelen en/of bejegening?

Het pedagogisch perspectief van de justitiële jeugdinrichting is opvoeding en resocialisatie van jongeren met ernstige persoonlijke problemen, naast beveiliging en bescherming van de maatschappij en van de jongeren zelf. De inrichtingen maken in hun formele beleid in principe geen onderscheid naar juridische status, omdat dit als kunstmatig wordt ervaren. In de dagelijkse praktijk worden alle jongeren, strafrechtelijk of civielrechtelijk geplaatst, hetzelfde behandeld. Hetzelfde geldt voor de bejegening en sanctionering, civiel- en strafrechtelijk geplaatsten vallen onder hetzelfde regime.

Deze visie wordt door de jongeren zelf als zeer onrechtvaardig beschouwd omdat de reden waarom jongeren in de inrichting verblijven sterk verschilt. Iemand die voor 'niets' zit, dus buiten zijn schuld om, mag niet hetzelfde behandeld worden als een jeugdige crimineel.

Nadat voor de individuele jongeren een verblijfs- of behandelplan is opgesteld, speelt voor de behandeling in de inrichting in beginsel de plaatsingstitel geen rol voor de wijze van behandelen. Alle jongeren volgen hetzelfde dagritme en programma. De begeleiders vinden dat er onvoldoende mogelijkheden zijn om te differentiëren. Niet zozeer naar juridische status als wel naar problematiek of leeftijd van jongeren zouden zij een meer gedifferentieerd aanbod willen bieden. Met name op de opvanggroepen worden nog wel eens jongeren geplaatst waar zij niet op toegerust zijn, zoals jongeren met psychiatrische problematiek, jongeren met een verstandelijke handicap, of te jonge kinderen (onder de 12 jaar). Deze jongeren zouden een intensieve en gespecialiseerde behandeling moeten krijgen

wat op de opvanggroepen niet mogelijk is. Op de behandelgroepen zijn hiertoe meer mogelijkheden maar deze zijn ook hier te beperkt.

Ouders zijn wisselend in hun oordeel over wat de inrichting hun kind te bieden heeft. Wat betreft de bescherming en de structuur die geboden wordt zijn de ouders over het algemeen wel tevreden. De meningen van de ouders over de begeleiding en de behandeling die hun kind krijgt zijn meestal negatief. Ouders hadden andere verwachtingen ten aanzien van de hulp en behandeling die hun kind krijgt. Mogelijk hangt dit samen met het gebrek aan communicatie met de medewerkers van de inrichting over het welzijn van hun kind.

6.2.5 Zijn er verschillen tussen de civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatste jongeren?

Een van de onderzoeksvragen was of jongeren, ouders en begeleiders verschillen ervaren tussen strafrechtelijk en civielrechtelijk geplaatste jongeren wat betreft kenmerken van het verblijf of kenmerken van de jongeren.

Opvallend is dat de jongeren aangeven dat er geen verschillen zijn tussen de civielrechtelijke en strafrechtelijke geplaatste jongeren wat betreft kennis, attitude, normen en waarden of gedrag. Het enige verschil dat geconstateerd wordt is dat de ene jongere wel een strafbaar feit heeft gepleegd en de ander niet. Als er al verschillen zijn dan betreft het vooral het verschil tussen jongeren op de opvang en de behandelgroepen. De jongeren op de behandelgroepen zitten er vaak langer en de sfeer op de groep is rustiger en minder hectisch. Opvallend is echter, dat als het gaat om het groepsproces en de manier van omgaan met elkaar de jongeren benadrukken dat de juridische achtergrond of reden voor plaatsing niet expliciet een rol speelt. De voorkeur voor jongeren wordt vooral bepaald door een gelijkgestemdheid in smaak, gedrag of etniciteit.

De geïnterviewde begeleiders verschillen sterk in hun mening of er verschillen zijn tussen de strafrechtelijke en civielrechtelijke jongeren op het gebied van kennis, attitudes, normen en waarden. Zij zijn echter eensgezind over de gedragsverschillen die zij zien tussen de civiel- en strafrechtelijk geplaatste jongeren, zeker gedurende de eerste weken van hun verblijf. De strafrechtelijke jongeren vinden zij zelfverzekerder, verbaal agressiever, meer gericht op het veroveren van een eigen plek in de groep, terwijl de civielrechtelijk jongeren meer stil en afwachtend zijn, minder zelfverzekerd en minder intimiderend naar anderen.

6.2.6 Hoe beleven jongeren, ouders en begeleiders het samenplaatsen?

In het onderzoek is nagegaan op welke gebieden jongeren, ouders en begeleiders de grootste invloed van de samenplaatsing ervaren, bijvoorbeeld ten aanzien van de sfeer in de leefgroep, groepsprocessen, gedrag en denken van jongeren, gevoelens van welbevinden en eigenwaarde, aandacht en steun voor de jongere en zijn of haar problemen. Welke factoren zijn het meest bepalend voor de beleving?

Sfeer in de leefgroep

De sfeer op de leefgroepen wordt door de jongeren als heel wisselend ervaren. Soms is het heel gezellig, maar er kan ook veel ruzie onderling zijn. Maar een klein aantal jongeren vindt dat er een vervelende sfeer is op de groep, veel ruzie, dreigen en vooral heel druk. De opvanggroepen zijn veelal drukker dan de behandelgroepen, waar jongeren langer verblijven. Jongeren hebben niet vrijwillig gekozen voor degenen met wie ze wonen en leven. Dit betekent dat het merendeel van de jongeren geen echte vriendschappen aangaat. Van belang is wel dat je met iedereen kan opschieten en een plek hebt binnen de groepshierarchie. De juridische status is volgens de jongeren niet bepalend voor de wijze waarop jongeren onderling met elkaar omgaan. Subgroepen worden vooral gevormd door gelijkgestemden wat betreft uiterlijk, muziekvoorkeur en wijze van gedragen. Doordat jongeren altijd in een bestaande groep in de inrichting komen moeten zij nog een plek veroveren. Stoer doen, je door niemand laten afschrikken, zijn medebepalend voor de acceptatie door de groep. Status wordt verkregen door leeftijd, de periode die men op de groep zit en het overwicht dat men op anderen heeft. Juridische status blijkt hierbij geen rol te spelen. Gedragsproblemen of afwijkend gedrag zijn belangrijke redenen voor sociale uitsluiting in de groep. Vooral de jongere jongens met ADHD problematiek worden in de praktijk buitengesloten. Alhoewel hun juridische status niet een bepalende factor is, zijn deze jongeren veelal civielrechtelijk geplaatst, en hebben ze in meerdere inrichtingen gezeten vanwege hun gedragsproblematiek. Daarnaast wordt afwijkend gedrag zoals zich dat uit in het plegen van zedendelicten niet geaccepteerd in de groep.

Volgens de groepsleiding is de hiërarchie in de groep steeds aan verandering onderhevig, omdat de samenstelling van de groepen verandert. Als er nieuwkomers zijn moet er opnieuw een pikorde vastgesteld worden. De groepsleiding noemt dezelfde factoren die bepalend zijn voor de status in de groep, namelijk de

houding van de jongere, de leeftijd en de verblijfsduur van de jongere op de groep. Zowel bij jongens als meisjes heeft degene die het stoerst is de grootste kans om de leider te zijn. Een strafrechtelijke achtergrond is stoer, maar ook het vermogen om anderen mee te krijgen speelt een rol. De groepsleiding bevestigt dat veelal degenen met ernstige psychische problemen en gedragsstoornissen als ADHD (en dit zijn veelal civielrechtelijk geplaatsen) buiten de boot vallen en moeilijk geaccepteerd worden.

Het welbevinden van jongeren

De meeste jongeren vinden het niet alleen onrechtvaardig, maar hebben er ook problemen mee dat zij samen geplaats zijn. Negatieve beïnvloeding, het overnemen van crimineel gedrag, angst voor jongeren die een ernstig delict gepleegd hebben en de onwenselijkheid van de confrontatie tussen slachtoffers en daders ervaren zij als negatieve effecten van de samenplaatsing. De jongeren zelf vinden dat civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatsen jongeren apart van elkaar geplaats moeten worden. Vooral de OTS-geplaatsen jongeren geven aan dat zij zich niet altijd veilig voelen op de groep. Tevens worden sommige jonge civielrechtelijk geplaatsen vanwege hun gedragsproblemen ook daadwerkelijk het slachtoffer van geweld. De groepsleiding is niet altijd goed in staat om de jongeren hiertegen te beschermen, omdat zij niet altijd alles in de gaten kunnen houden. De begeleiding bevestigt dat jongeren ongewenst gedrag afschermen. Behalve normaal, leeftijd-specifiek gedrag zoals stiekem roken, schermen de jongeren ook andere, meer kwalijke zaken voor de groepsleiding af. Dan gaat het om onderling geweld en contrabande, vooral van drugs.

De meeste personeelsleden zien negatieve effecten ten gevolge van de samenplaatsing, vooral als de plaatsing langer dan een aantal weken duurt. Na een aantal weken moeten de jongeren om te overleven in de groep zich op een negatieve wijze aan gaan passen. Er treedt verharding op en sommige jongeren gaan gedrag overnemen wat hen voor kan sorteren in de richting van crimineel gedrag. De begeleiders vinden dat bij een deel van de populatie een zeer dunne scheidslijn is tussen de jongeren die wel of niet een delict hebben gepleegd. Veel jongeren met een civielrechtelijke plaatsing in de leeftijd van vijftien en zestien zijn nog niet opgepakt vanwege een delict, maar dat is meer een kwestie van toeval. Het betekent niet dat zij geen delicten gepleegd hebben. Voor zowel civielrechtelijke als strafrechtelijke geplaatsen jongeren is het van belang om als begeleiding op de juiste manier om te gaan met de negatieve invloed die jongeren op elkaar hebben.

Dat zou een onderdeel van de pedagogische opdracht moeten zijn waar de inrichtingen voor staan.

6.2.7 Welke factoren zijn bepalend?

In het onderzoek is nagegaan welke factoren bepalend zijn voor de beleving en of deze factoren te maken hebben met de juridische titel. Opvallend is er geen verschil in beleving van samenplaatsing tussen civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatsten is. Beiden vinden het niet rechtvaardig dat civielrechtelijke jongeren in een justitiële jeugdinstelling zijn geplaatst. Hierin is eveneens geen verschil tussen de opvang- of behandelgroepen, noch tussen jongens en meisjes. Er is ook gekeken of er verschillen zijn in de beleving tussen de instelling waar de jongeren verblijven, maar de ervaringen zijn opvallend gelijk. Wat betreft het verblijf zelf op de groep kan men constateren dat er alleen indirect een verschil is als het gaat om juridische status. Met name de jongens die zeer jong zijn en gedragsproblemen vertonen vallen nogal eens uit de groep. Dit zijn wel de jongeren die veelal civielrechtelijk geplaatst zijn, maar niet de juridische status is bepalend voor de uitsluiting van de groep, maar hun gedragsproblemen en hun jonge leeftijd. Ook bij de ouders komen geen verschillen in mening naar voren tussen diegenen die hun kinderen in een opvanggroep hebben en degenen waarvan het kind in een behandelingsgroep zit.

6.2.8 Hoe verhoudt de invloed van samenplaatsing zich tot de doelstelling van het verblijf?

In het onderzoek is nagegaan hoe de jongere zijn of haar terugkeer in de maatschappij ziet en de wijze waarop hij / zij is voorbereid in de instelling. De meeste jongeren vinden dat zij uiteindelijk niet veel aan hun verblijf in de instelling hebben gehad. Met name de strafrechtelijke jongeren vinden dat zij niets geleerd hebben, en als ze iets geleerd hebben is het vooral dat zij vanwege het afschrikkingseffect niet in herhaling willen vallen. Zij hebben hun lesje geleerd. De civielrechtelijke jongeren vinden vaker dat zij een aantal sociale vaardigheden hebben geleerd, zoals beter met hun agressie omgaan. Er zijn geen indicaties dat de jongeren zich gestigmatiseerd voelen als een jeugdige crimineel door het verblijf in de justitiële instelling.

De groepsleiding benadrukt het belang om civielrechtelijk geplaatste jongeren niet te lang samen te plaatsen aangezien dit negatieve effecten op hun gedrag gaat

hebben, omdat zij zich aan moeten gaan passen om te kunnen overleven in de groep.

6.2.9 Worden knelpunten of problemen ervaren? Zijn veranderingen of alternatieven wenselijk, zo welke?

Jongeren vinden het een slechte zaak dat civielrechtelijke jongeren en strafrechtelijke jongeren bij elkaar in één inrichting geplaatst worden. Het heeft hun voorkeur om deze jongeren apart van elkaar in een groep of inrichting te plaatsen. De voornaamste reden is dat zij het onrechtvaardig vinden wanneer jongeren die niets gedaan hebben straf krijgen net als jongeren die delicten hebben gepleegd. Daarnaast spelen factoren mee zoals negatieve beïnvloeding, het overnemen van crimineel gedrag, angst voor jongeren die een ernstig delict gepleegd hebben en de onwenselijkheid van de confrontatie tussen slachtoffers en daders.

De meeste geïnterviewde begeleiders zijn van mening dat het beter zou zijn als de civielrechtelijke en strafrechtelijke jongeren gescheiden van elkaar in de inrichting verblijven. Een deel van hen benadrukt dat het onderscheid civielrechtelijk versus strafrechtelijk niet zo simpel ligt. Zij constateren dat er ook een verschil in ernst is in de problematiek bij de strafrechtelijk geplaatsten. De groepsleiders vinden dat er nogal een verschil is tussen jongeren die iemand vermoord hebben of andere kinderen verkracht of dat jongeren zitten voor diefstal van een brommer. Het onderscheid civielrechtelijk – strafrechtelijk geplaatst is soms te simplistisch. Het zou beter zijn om onderscheid te maken tussen de grote groep van jongeren die gemotiveerd zijn om te werken aan hun toekomst en verandering en de kleinere groep van ongemotiveerde jongeren die inmiddels verhard zijn en al een hele criminele carrière achter de rug hebben.

Verder constateren zij dat er in de huidige situatie jongeren onterecht geplaatst worden c.q. verblijven in de justitiële jeugdinrichtingen. Dit betreft zowel het gebrek aan mogelijkheden om civielrechtelijk geplaatste jongeren elders beschermd te plaatsen als de veel te beperkte mogelijkheden om jongeren met een PIJ-maatregel door te plaatsen naar de behandelgroepen. Ouders van civielrechtelijk geplaatste jongeren vinden dat als het aanbod in de jeugdhulpverlening completer zou zijn (gebrek aan besloten plaatsen) veel kinderen niet in een justitiële jeugdinrichting terecht zouden hoeven te komen.

Voor ouders staat voorop dat hun kind geholpen wordt. Vaak hebben ze al een lange geschiedenis met problemen en een falende hulpverlening achter de rug. De meeste ouders staan dan ook aanvankelijk achter de plaatsing in een justitiële jeugdinrichting en zetten daar actief op in door een maatregel te zoeken. Desondanks vinden zij een gevangenissetting niet geschikt en rechtvaardig voor hun kind. Zij zouden een gesloten plaatsing in een andere setting beter vinden, het is voor hen een keuze tussen twee kwaden.

6.3 Conclusie centrale probleemstelling

De centrale probleemstelling van het onderzoek is: *Wat zijn de ervaringen met het samenplaatsen van jongeren in de justitiële jeugdinrichtingen?* Hierbij gaat het om de ervaringen van de geplaatste jeugdigen zelf, van de ouders van deze jeugdigen en van hun begeleiders en eventuele behandelaars. Wat voor gevolgen ervaren deze betrokkenen van het samenplaatsen en welke factoren spelen hierbij een rol. Deze probleemstelling dient medebeantwoord te worden in het licht van de vraag of civielrechtelijk geplaatste jongeren crimineel gedrag zouden kunnen overnemen door omgang met strafrechtelijk geplaatste jongeren.

Jongeren zijn uitstekend op de hoogte van het fenomeen samenplaatsing en onderling is bekend op welke titel men geplaatst is. De conclusie is dat zowel jongeren als ouders het samenplaatsen als onrechtvaardig ervaren, aangezien de civielrechtelijk geplaatste jongeren niets strafbaars hebben gedaan. Dit gevoel van onrechtvaardigheid is gekoppeld aan de beleving dat de justitiële jeugdinrichting een jeugdgevangenis is, waar jongeren zitten die gestraft worden voor hun criminele daden. Hierin is geen verschil te constateren wat betreft de juridische status van de jongeren, de inrichting of groep waar zij verkeren.

Zowel de civielrechtelijk geplaatste jongeren als de ouders zijn van mening dat het terecht is dat de jongere in een gesloten inrichting is geplaatst. Wat zij niet terecht vinden is dat ze in een inrichting zijn geplaatst tussen strafrechtelijke jongeren. De civielrechtelijk geplaatste jongeren hebben veelal een lange voorgeschiedenis met problemen en een falende hulpverlening die deze problemen niet adequaat heeft kunnen aanpakken.

Opvallend is echter dat voor het verblijf in de inrichting zelf het niet uitmaakt of jongeren strafrechtelijk of civielrechtelijk zijn geplaatst. De juridische status van de jongeren speelt geen rol in de wijze waarop de jongeren op de leefgroep met elkaar

omgaan. Er is wel een duidelijk probleem te constateren ten aanzien van jongeren die zware gedragproblematiek of psychiatrische problematiek hebben. Met name op de opvanggroepen zijn er te weinig mogelijkheden om deze jongeren die behandeling en begeleiding te geven die zij nodig hebben.

Onduidelijk is in hoeverre de samenplaatsing daadwerkelijk leidt tot het aanzetten van crimineel gedrag van jongeren. Dit kan alleen door middel van een longitudinaal onderzoek in een quasi-experimentele setting daadwerkelijk onderzocht worden. In dit onderzoek is alleen gevraagd naar de ervaringen en meningen van betrokkenen hierover. Wat betreft het gevaar dat de civielrechtelijke jongeren crimineel gedrag overnemen door de omgang met strafrechtelijk geplaatste jongeren: dit wordt zowel door de jongeren zelf als de begeleiding als een reëel gevaar gezien. Doordat de jongeren in een bestaande groep in de inrichting komen, moeten zij nog hun plek veroveren. Om een plek in de groepshierarchie te krijgen is het van belang om vooral stoer te zijn, je niet te laten intimideren en zelfverzekerd zijn. Andere factoren die bepalend zijn voor de status in de groep zijn leeftijd, de periode die men op de groep zit en het overwicht dat men op anderen heeft. Volgens de groepsleiding speelt het opscheppen over je crimineel verleden een belangrijke rol in de mate waarin jongeren als stoer worden ervaren. Door de begeleiding wordt dit zoveel mogelijk afgeremd, of als interventiemogelijkheid gebruikt om de jongeren te corrigeren. De onderzoeksresultaten geven niet of nauwelijks verschillen te zien tussen de opvanggroepen en de behandelgroepen.

Alle respondenten in het onderzoek -jongeren, ouders en de begeleiders van de inrichtingen- zijn van mening dat het beter zou zijn als civiel- en strafrechtelijk geplaatste jongeren niet in een zelfde inrichting of groep verblijven. Het heeft hun voorkeur om deze jongeren apart van elkaar in een inrichting of groep te plaatsen. Vanuit de begeleiders wordt benadrukt dat de juridische status niet het enige onderscheid is wat betreft de samenstelling van de groepen. De groepen zowel op de opvang als in de behandelinrichtingen zijn zeer divers en heterogeen van samenstelling wat betreft leeftijd, persoonlijke problematiek, en de geestelijke vermogens van de jongeren. De heterogene samenstelling van de groepen maakt het voor de groepsleiding zwaar om de jongeren die aandacht te geven die zij nodig hebben.

Hoewel de begeleiders stellen dat samenplaatsing niet de meest wenselijke situatie is, vinden zij dat er aparte groepen moeten komen voor jongeren van dezelfde

leeftijd of problematiek. Tegelijkertijd kan men constateren dat de jongsten en degenen met gedrags- of psychiatrische problematiek vaker civielrechtelijk geplaatste jeugdigen zijn.

Knelpunt is dat er nog geen heldere en werkzame differentiatiecriteria voorhanden zijn. Als men gaat differentiëren naar juridische titel zijn die inrichtingen die nu differentiëren naar leeftijd of kwetsbaarheid hiertoe niet meer in staat zijn omdat er steeds kleinere aantallen per categorie zijn. Zo zal er voor de behandelgroepen een probleem ontstaan wat betreft de meisjes met een PIJ-maatregel, gezien het zeer geringe aantal meisjes met een PIJ-maatregel.

De bevindingen rechtvaardigen de aanbeveling om een einde te maken aan het uit nood geboren samenplaatsingsbeleid. De praktijk voldoet niet, de samenplaatsing roept gevoelens van onrechtvaardigheid op, hetgeen negatieve gevolgen zal hebben voor de ontwikkeling van het rechtsgevoel van jongeren, maar ook voor het rechtsgevoel van ouders en het publiek. Daarnaast voldoet de theoretische legitimatie die altijd voor deze praktijk werd gegeven, namelijk dat het in de justitiële jeugdinrichtingen in principe zou gaan om één groep kinderen met het zelfde type problemen, niet meer.

Mochten justitiële jeugdinrichtingen op korte termijn de enig beschikbare of geschikte inrichtingen voor crisisplaatsing zijn, wat ligt er dan meer voor de hand om dan voorlopig speciale crisisgroepen voor 'civiele' jongeren binnen de inrichting in te richten. Uiteindelijk ontbreekt er, zo laat dit onderzoek zien, gewoon een noodzakelijke schakel in de hulpverleningsketen: gesloten crisisopvang en gesloten behandelingsplaatsen voor civielrechtelijk geplaatste probleemjongeren.

Angenent, H. (1991). *Achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Houten-Antwerpen: Bohn Stafleu Van Loghum.

Bartels, A. e.a. (1997). *Jeugdpsychiatrie en recht*.

Bartels, A. (2001). De toepassing van het sociale competentiemodel in diverse strafmodaliteiten. In : *J** mei 2001.

Beke, B., A. van Wijk en H. Ferwerda, (2000). *Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld. Tussen bendevoorming en rondhangen*. Utrecht: SWP.

Boendermaker, L. en T. van Yperen, (2003). *Kansen in de keten, een gemeenschappelijk referentiekader voor de justitiële jeugdinstellingen*. Utrecht: NIZW.

Bol, M., G. Terlouw e.a. (1999). *Jong en gewelddadig. Ontwikkelingen en achtergronden van de geweldscriminaliteit onder jeugdigen*. Den Haag: WODC.

Brink, van den G. (2001). *Geweld als uitdaging. De betekenis van agressief gedrag bij jongeren*. Utrecht: NIZW.

Boendermaker, L. (1999). *Justitiële behandelinrichtingen voor jongeren. Populatie en werkwijze*. Utrecht: NIZW.

Deerenberg, U. (nog te verschijnen) *Samenplaatsing van jeugdigen in justitiële jeugdinrichtingen; juridische technische analyse met een blik op de praktijk*. Amsterdam :scriptie V.U.

Goderie, M., S. Nieborg, M. Steketeer, e.a. (2000). *Met recht onder toezicht gesteld. Evaluatie herzien OTS-wetgeving*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Goldson, B. (2002). *Vulnerable inside. Children in secure and penal settings*. London: The Children's Society.

Junger-Tas, J. (1996). *Jeugd en gezin I. Preventie vanuit een justitieel perspectief*. Den Haag: ministerie van Justitie.

Loeber, R. & D.Farrington (eds) (1998). *Serious and violent juvenile offenders. Risk factors and succesful interventions*. Londen: SAGE.

Lyman, R. and N. Campbell, (1996), Treating children and adolescents in residential and inpatient settings. *Developmental clinical psychology and psychiatry* volume 36, London: SAGE.

Raad voor de rechtspraak, 's Gravenhage, 4/03/2004

Rietveld M., Hilhorst N, Dijk B van (2000), *Jeugdigen in justitiële jeugdinrichtingen. Een analyse in het kader van de motie Duijkers*. Amsterdam: Van Dijk, Van Soomerem & Partners.

TK 26 016, nr. 17

TK 26 016, nr. 18 Brief van de Minister van Justitie

Verkuyten, M. (1999). *Etnische identiteit: theoretische en empirische benaderingen*. Amsterdam: Spinhuis.

Winter, M. de.(2000). Discipline bijbrengen, alsof dat het probleem is: kijken naar het pedagogisch klimaat in gesloten jeugdinstellingen. In: *Perspectief: informatie en opinieblad voor de jeugdbescherming*; jrg. 8, 2000, nr.1.

Winter, M. de. (2000). Rotterdamse humor houdt deksel op pan vol agressie: kijken naar het pedagogisch klimaat in gesloten jeugdinstellingen (deel 2). In: *Perspectief: informatie en opinieblad voor de jeugdbescherming*; jrg. 8, 2000, nr.2.

Winter, M. de.(2000). et prisoners' dilemma voor jeugdigen zonder perspectief. In: *Perspectief: informatie en opinieblad voor de jeugdbescherming*; jrg. 8, 2000, nr.3.

Bijlage De observaties

Inleiding

Als aanvulling op de informatie die verzameld is met de interviews zijn er in de inrichtingen participerende observaties verricht. De participerende observaties zijn, net als de interviews gericht op de hoofdvraag van het onderzoek: hoe ervaren jongeren de samenplaatsing. Een subvraag is daarbij of er aanknopingspunten te vinden zijn in verband met de kwestie of civielrechtelijk geplaatste jongeren crimineel gedrag zouden kunnen overnemen door omgang met strafrechtelijk geplaatste jongeren (deel twee van de probleemstelling).

Via participerende observaties zijn jongeren geobserveerd gedurende hun verblijf in een opvang- of behandelgroep. Uit eerdere ervaringen blijkt dat participerende observatie in deze zetting een goed instrument is om additionele informatie te verkrijgen (zie De Winter, 2000). Hiertoe hebben de onderzoekers een aantal dagdelen deelgenomen aan het groepsleven van de jongeren. Er zijn observaties verricht zowel bij meisjes als jongens en zowel in opvanggroepen als behandelgroepen in twee van de inrichtingen die in het onderzoek betrokken zijn. De onderzoekers hebben zich geïntroduceerd bij de jongeren door hen te vertellen dat zij ten behoeve van het onderzoek waar zij mee bezig zijn ook een beeld willen krijgen van het dagelijks leven in de groepen. Er is van de gelegenheid gebruik

gemaakt om ook gesprekjes te voeren met individuele jongeren en met subgroepjes. Soms knoopten de jongeren zelf een gesprek aan, soms gebeurde dit op initiatief van de onderzoeker.

In deze bijlage doen wij verslag van die participerende observaties. We beginnen de verslaglegging met een paragraaf over de onderzoeksaanpak van dit onderdeel van het onderzoek.

Achtergrond en opzet

“Men moet van de resultaten van veldonderzoek niet hetzelfde verwachten als van de gegevens die enquêtes opleveren. Het is overigens niet een kwestie van meer of minder, van beter of slechter; een veldonderzoek is bestemd voor de oplossing van andere problemen dan een enquête. In plaats van als conflicterend kan men deze twee benaderingswijzen beter als elkaar aanvullend zien.” (Swanborn, 1981, p.354). Nadelen van veldonderzoek zijn de beperkte generalisatiemogelijkheid en relatief geringe controleerbaarheid en daarmee falsifieerbaarheid veroorzaakt door de minder gecodificeerde procedures dan dat bij een enquête het geval is. Hieraan komen we tegemoet door op meerdere locaties te observeren. Het naast elkaar kunnen leggen van beschrijvingen van vergelijkbare situaties of systemen levert de mogelijkheid om een zekere controle te hebben. Door daarnaast het observatiegedeelte met twee personen uit te voeren geeft dit de mogelijkheid te zoeken naar overeenstemming tussen twee personen (intersubjectieve overeenstemming). De controle op de kwaliteit van de waarnemingen krijgt hiermee ook een intersubjectief karakter (Groen, 2003).

Als zich de mogelijkheid voordoet kan er ook nog gebruik gemaakt worden van een zg ‘member check’: de overeenstemming wordt dan gezocht in de waarneming van de geobserveerde personen zelf (Groen, 2003). Een dergelijke check is, gezien de beknopte opzet van dit deel van het onderzoek, niet uitgevoerd.

Het gaat niet om een toetsend, maar om een explorerend onderzoek. Er dient een keuze gemaakt te worden op welke globale gedragscategorieën gelet zal worden (bijvoorbeeld gedrag ten opzichte van elkaar, conversatie, ruimtelijk gedrag) en van welke bronnen gebruik gemaakt zal worden (alleen kijken, kijken en luisteren, een spel introduceren).

Ten Have (in Swanborn) noemt als voorbeelden van concrete probleemvelden onder meer:

- Welke patronen van relaties, groepen, coalities, cliques etc zijn er?
- Wat zijn 'normale problemen' en hoe worden ze opgelost; wat zijn meer ordeverstoringen incidenten en conflicten en hoe verlopen die?
- Welke typische taakuitingen, specifieke termen, bijnamen vallen op; horen ze bij bepaalde deelnemers, interacties en situaties?
- Wat zijn de belangrijkste normatieve regels; wat zijn de meest gehoorde opvattingen, interpretaties en wat is hun relatie tot de situatie waarin ze geuit worden?
- Hoe vindt besluitvorming plaats?

Verder zal een keuze gemaakt moeten worden ten aanzien van het steekproefkader: de tijd zal over diverse waarnemingspunten verdeeld moeten worden. Welke locaties, op welke tijdstippen en van welke personen. Tot slot moet besloten worden hoe de opgedane informatie het best vastgelegd kan worden. Volgens Swanborn hoort de analyse van de gegevens niet uitgesteld te worden tot een tijdstip na het verzamelen van alle gegevens, maar dient deze tegelijkertijd met de dataverzameling al te beginnen. Dit pleit voor het gebruik van een notitiesysteem waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen waarnemings-, methodologische en theoretische notities.

Globale gedragscategorieën

Gedurende de participerende observaties is gelet op de volgende onderwerpen:

- Zijn de jongeren op de hoogte van het feit of hun groepsleden strafrechtelijk of civielrechtelijk geplaagd zijn? Zo ja, zeggen zij spontaan iets over hoe zij dit beoordelen?
- Hebben de jongeren last van / problemen met de samenplaatsing? Zo ja, waar blijkt dit uit?
- Wordt er door de instelling verschil gemaakt naar juridische status?
- Groep en subgroepjes:
 - Wie gaat met wie om en wat is daarin onderscheidend (bijvoorbeeld leeftijd, anciënniteit, etniciteit, juridische status plaatsing)?
 - Wat zijn de gespreksonderwerpen, zijn er in bepaalde subgroepjes specifieke gespreksonderwerpen, wordt er over gesproken over de status van

de plaatsing (civielrechtelijk-strafrechtelijk), zo ja, door wie, wanneer en is duidelijk met welk doel?

- Is er sprake van leiderschap, zo ja, hoe wordt dit uitgeoefend?
- Veilig voelen:
 - Is er sprake van (be)dreigend gedrag en zo ja, door wie, ten opzichte van wie; Gaat het om fysiek, verbaal of bedekt (houding, gebaren)
- De status van crimineel gedrag:
 - Wordt er in de gesprekken tussen de jongens en meisjes gerefereerd aan de status van de plaatsing en/of de reden dat men in de justitiële jeugdinstelling verblijft?
 - Geeft een strafrechtelijk verleden status en andersom wordt je als je vanwege problemen thuis geplaatst bent niet helemaal voor vol aangezien?
 - Is het 'cool' om te praten over crimineel gedrag? Zijn criminele vaardigheden gespreksonderwerpen?
 - Worden er pogingen gedaan om regels te overtreden op het gebied van geweld, intimidatie, bedreiging, druggebruik, binnensmokkelen? Wordt bepaald gedrag afgeschermd van de groepsleiding?

Bronnen

- De data zijn verzameld door middel van:
 - kijken
 - luisteren
 - praten
 - subgroepsgesprekjes

De aanvankelijke bedoeling om een spel te maken waarbij door het uitvoeren daarvan zicht gekregen zou kunnen worden op een sociogram van de groep is jammer genoeg niet haalbaar gebleken. De reden daarvoor is de te grote differentiatie in de groepssamenstelling. Er is niet alleen sprake van een zeer groot leeftijdsverschil (9 tot en met 22 jaar), maar ook van een te groot verschil in 'mentale toestand' van de kinderen / jongeren, wat het spelen van een dergelijk spel met de gehele groep onmogelijk maakt.

Steekproefkader

Groepen

Er is geobserveerd in twee inrichtingen op meerdere groepen, zowel bij jongens als meisjes en zowel op opvang- als behandelgroepen namelijk een opvanggroep voor meisjes, een opvanggroep voor jongens, twee behandelgroepen voor jongens.

Personen:

Zoveel mogelijk alle meisjes respectievelijk jongens die in de betreffende groep zitten.

Observatie-tijdstippen

Er is zoveel mogelijk geobserveerd op momenten dat de meeste groepsleden aanwezig zijn in de groep, dus tijdens de maaltijd en tijdens momenten dat de jongeren vrij zijn van school (woensdagmiddag en 's avonds) of dat er in ieder geval subgroepjes aanwezig zijn van substantiële grootte (bijvoorbeeld tijdens sportactiviteit).

Procedure voor het vastleggen van de gegevens

Er is gewerkt met zogenaamde beknopte dagboekantekeningen, gebaseerd op observaties van de hierboven genoemde gedragscategorieën. In de marge van deze aantekeningen is steeds aangegeven of het waarnemingsnotities (W), methodologische notities (M) of theoretische notities (T) betrof. Zo snel mogelijk na de observatiemomenten, bijvoorbeeld wanneer de jongeren voor een rustuurtje werden ingesloten op hun kamer of direct na thuiskomst, zijn de aantekeningen uitgewerkt.

Resultaten

Het doel van het verrichten van een aantal participerende observaties is het de beschikking hebben van een informatiebron die aanvullend is op de interviews met jongeren, groepsleiding en ouders. De leidende vraag hier was of de data die de observaties opleveren een bevestiging vormen voor (een deel van) de resultaten uit de interviews of juist niet. In principe kunnen de resultaten van de observaties drie richtingen opleveren:

- een resultaat uit de interviews wordt bevestigd door de observaties

- ten aanzien van een resultaat uit de interviews is niets waargenomen tijdens de observaties
- waarnemingen tijdens de observaties zijn in strijd met een resultaat van de interviews.

Er zijn geen waarnemingen geweest die in strijd zijn met de resultaten van de rest van het onderzoek. Verder zijn ook niet alle resultaten tijdens de participerende observaties waargenomen. Het observatiegedeelte van het onderzoek was ook beperkt van omvang. Een aantal belangrijke conclusies naar aanleiding van de interviews is wel bevestigd tijdens de observaties (we vermelden alleen die bevestigingen waarbij sprake was van intersubjectieve overeenstemming van observaties):

- 1. Een duidelijk resultaat uit de interviews is dat de jongeren goed op de hoogte zijn van de juridische titel waarop zijzelf en hun medegroepsgenoten geplaatst zijn. Onderling is bekend op welke titel men geplaatst is. Zowel uit de interviews met de jongeren als uit de interviews met de groepsbegeleiding kwam naar voren dat de jongeren uitstekend op de hoogte zijn van het fenomeen samenplaatsing.*

Dit resultaat wordt bevestigd door de observaties. Het blijkt dat de jongeren soms zelfs beter op de hoogte zijn van elkaars juridische status dan dat de groepsleiding dat is.

Een voorbeeld uit het observatieverslag opvanggroep meisjes:

<<Als ik aan kom zijn de meisjes buiten op de luchtplaats aan het sporten. Eén ervan (A) komt naar me toe en vraagt wat ik kom doen. De groepsleidster zegt dat ik dat zo binnen aan iedereen tegelijk uit ga leggen; de anderen horen dit ook. Ik vertel wel alvast dat ik een dagje kom meelopen en vraag even later de groepsleidster zachtjes of zij me kan vertellen wie wie is en vervolgens of ze een overzichtje heeft van wie er strafrechtelijk en wie er OTS zitten. De groepsleidster zegt dat ze dit echt niet weet, maar dat het wel ergens moet staan. A blijkt dit gehoord te hebben en begint mij meteen uit te leggen wie er in haar groep zitten en op wat voor titel.

Zijzelf zit strafrechtelijk. Ze zegt dat ze wel 12 jaar krijgt voor wat ze gedaan heeft. Ze zit er het kortst van allemaal. De groepsleidster zegt: "joh...ik wist niet eens dat je strafrechtelijk zat". A vertelt dat ze jongens kent die hier gezeten hebben. Ze vertelt verder wie wie is:

- B: strafrechtelijk
- C: strafrechtelijk
- D: OTS
- E: strafrechtelijk
- F: OTS
- G: strafrechtelijk; zij zit er het langst
- H: OTS
- I : OTS
- J: OTS>>

2. *Een andere conclusie uit de interviews is dat de jongeren, zowel civielrechtelijk als strafrechtelijk, het niet rechtvaardig vinden dat OTS-jongeren in de justitiële jeugdinrichting worden geplaatst. Dit gevoel van onrechtvaardigheid is gekoppeld aan de beleving van jongeren dat de justitiële jeugdinrichting een jeugdgevangenis is, waar jongeren zitten die gestraft worden voor hun criminele daden.*

3. *Op individueel niveau vinden de strafrechtelijk geplaatste jongeren het terecht dat zij binnen deze instelling zijn geplaatst. Alleen de jongeren met een PIJ-maatregel zijn het niet eens met de duur van de maatregel in relatie tot het gepleegde delict.*

Deze conclusies krijgen eveneens bevestiging tijdens de observaties. Opnieuw geven jongeren spontaan aan het niet rechtvaardig te vinden dat OTS-ers in de justitiële jeugdinrichtingen geplaatst worden.

Uit het observatieverslag opvang meisjes:

<<Ik raak met ze in gesprek over of ze hier al lang zitten en hoe ze het vinden dat ze met meiden met verschillende achtergronden zitten etc. G vertelt dat ze hier het langste zit en dat ze het niet terecht vindt dat meisjes die niks gedaan hebben hier ook zitten en zo lang moeten wachten tot ze duidelijkheid krijgen. Zelf zit ze strafrechtelijk.>>

<<De meiden vragen tig keer of het alweer tijd is om te roken. Na het brieven lezen ontstaat er een 'theekransje' van I, G, C en J (twee strafrechtelijk en twee civielrechtelijk geplaatste meisjes). Ik vraag hen hoe ze het hier vinden. Ze vertellen uitgebreid over hun beleving. Ze vinden het allemaal vreselijk dat OTS'ers hetzelfde behandeld worden als strafrechtelijk geplaatsten. Ook vinden ze het echt niet kunnen dat ze al zo lang in de opvang zitten. Er is niet eens plaats in de

behandelgroepen. G zit nu al 11 maanden in de opvang. Ze zeggen dat ze de behandeling van OTS'ers te hard vinden: "Als je een dag spijbelt, beland je gelijk in de iso waar het naar pis stinkt". G vindt zoiets okay als dit voor strafrechtelijken zoals zijzelf geldt, "maar er zitten ook meisjes die niks gedaan hebben." Ze vinden het nergens op slaan.>>

Uit het observatieverslag behandeling jongens 2:

<< Als we buiten op de luchtplaats in het zonnetje zitten komt K die in de keuken kaassoufflés had staan bakken de jongens buiten een glas cola brengen. Ik raak in gesprek met F over de reden waarom hij hier is en of hij weet hoe lang hij hier nog moet blijven. F vertelt dat hij een PIJ heeft die al eens verlengd is. Binnenkort moet er weer over beslist worden en misschien wordt de maatregel dan wel weer verlengd. "Die onzekerheid die is erg. Het maakt niets uit of je hier nu je best doet of niet, je hebt er zelf geen enkele invloed op. Je kunt beter gewoon een hele zware straf krijgen en twee jaar detentie hebben, dan weet je zeker dat je er daarna van af bent. Je hebt er niets aan dat je hier gevangen gezet wordt en ondertussen niet leert om in de maatschappij goed je best te doen. Als je gewoon je straf uitzit en daarna vrij komt heb je nooit zo lang binnen gezeten als met een PIJ en dan krijg je nog een reclasseringsambtenaar ook om je te begeleiden, nu heb je dat niet. Ik heb er niks aan om hier te zitten. Ik zit nu al zo lang vast. Ik weet gewoon niet meer hoe het er buiten aan toe gaat. Als ik straks weer buiten kom, is het allemaal gewoon vreemd voor me geworden, straks vliegen de auto's inmiddels, geintje hoor. Maar helemaal erg vind ik het voor OTS-ers om hier te zitten. Zij hebben helemaal niets gedaan en worden hier alleen maar slechter van. Ze zouden hen beter hier niet kunnen plaatsen, maar ik heb begrepen dat het er te weinig zijn om ze apart van ons te plaatsen. Dat het dan te duur wordt.">>

- 4. De instellingen maken in hun formele beleid in principe geen onderscheid naar juridische status, omdat dit als kunstmatig wordt ervaren. In de dagelijkse praktijk worden alle jongeren, strafrechtelijk of civielrechtelijk geplaatst, hetzelfde behandeld. Hetzelfde geldt voor de bejegening en sanctionering, civiel- en strafrechtelijk geplaatsten vallen onder hetzelfde regime.*

Dat de juridische titel van het verblijf niet onderscheidend is voor de groepsleiding voor de omgang met en bejegening van de jongeren te zien in de dagelijkse praktijk. Een duidelijke aanwijzing dat juridische titel voor hen niet speelt, is dat

de groepsleiding bij navraag ook even moet nadenken op wat voor titel de jongeren geplaatst zijn of dit soms ook niet uit het hoofd weet (zie ook hierboven).

5. *Als het gaat om het groepsproces en de manier van omgaan met elkaar benadrukken de jongeren dat de juridische achtergrond of reden voor plaatsing niet expliciet een rol speelt. De voorkeur voor jongeren wordt vooral bepaald door een gelijkgestemdheid in smaak, gedrag of etniciteit. Jongeren hebben niet vrijwillig gekozen voor degenen met wie ze wonen en leven. Dit betekent dat het merendeel van de jongeren geen echte vriendschappen aangaat. Van belang is wel dat je met iedereen kan opschieten en een plek hebt binnen de groepshierarchie. De juridische status is volgens de jongeren niet bepalend voor de wijze waarop jongeren onderling met elkaar omgaan. Subgroepen worden vooral gevormd door gelijkgestemden wat betreft uiterlijk, muziekvoorkeur en wijze van gedragen. Doordat jongeren altijd in een bestaande groep in de instelling komen moeten zij nog een plek veroveren. Stoer doen, je door niemand laten afschrikken, zijn medebepalend voor de acceptatie door de groep. Status wordt verkregen door leeftijd, de periode die men op de groep zit en het overwicht dat men op anderen heeft. Juridische status blijkt hierbij geen rol te spelen. Gedragsproblemen of afwijkend gedrag zijn belangrijke redenen voor sociale uitsluiting in de groep. Vooral de jongere jongens met ADHD problematiek worden in de praktijk buitengesloten. Alhoewel hun juridische status niet een bepalende factor is, zijn deze jongeren veelal civielrechtelijk geplaatst, en hebben ze in meerdere instellingen gezeten vanwege hun gedragsproblematiek.*

Wat de jongeren in de interviews vertelden over de (sub)groepsvorming zagen we terug tijdens de observaties. De subgroepjes die ontstaan zijn niet samengesteld naar juridische achtergrond. De subgroepjes blijken tijdens onze observaties ook niet steeds dezelfde samenstelling te hebben; ze zijn aan verandering onderhevig. In veel situaties is een bepaalde groepshierarchie zichtbaar. Vaak is degene die er al het langst is het hoogst of een van de hoogsten in rang. Stoer doen is heel belangrijk, zowel bij de jongens als bij de meisjes. Het verricht hebben van een gewelddadig delict dwingt gezag af. Soms wordt er ook opgescheept en overdreven over de reden waarom men in de justitiële jeugdinstelling verblijft. Jongens en meisjes met psychische problematiek worden nog al eens buiten gesloten of ze plaatsen zichzelf buiten de groep bijvoorbeeld door zich af te zonderen.

Uit het observatieverslag opvang jongens:

<<Na een poosje ontstaat tijdens het kaarten een kleine ruzie. Het gaat over de regels van het pesten. M en N worden heel fel tegen T. Hij moet zich wel aan de regels houden. Ze kijken erg boos. T wordt vaker fel aangevallen. Hij lijkt soms zelf niet te snappen waar het over gaat.>>

<< B is het langst van alle jongens op de groep (3 maanden) en gedraagt zich heel vreemd. Hij ziet er ook raar uit. Hij heeft een staart midden op zijn hoofd, die rechtopstaat. Hij draagt een grote slobbertrui, ziet er smoezelig en onverzorgd uit. Hij doet alsof hij gek is. Trekt gekke bekken, zit steeds met zijn vinger in de mond, loopt langzaam en met omlaaghangende schouders en armen, draait met zijn ogen en fluistert af en toe naar me 'ik ben gek'. De anderen lachen of giechelen vaak om hem. Hij zondert zich veel af.>>

6. De meeste jongeren vinden het niet alleen onrechtvaardig, maar hebben er ook problemen mee dat zij samen geplaatst zijn. Negatieve beïnvloeding, het overnemen van crimineel gedrag, angst voor jongeren die een ernstig delict gepleegd hebben en de onwenselijkheid van de confrontatie tussen slachtoffers en ouders ervaren zij als negatieve effecten van de samenplaatsing. De jongeren zelf vinden dat civielrechtelijk en strafrechtelijk geplaatste jongeren apart van elkaar geplaatst moeten worden. Vooral de OTS-geplaatste jongeren geven aan dat zij zich niet altijd veilig voelen op de groep.

Beiden vinden het niet rechtvaardig dat civielrechtelijke jongeren in een justitiële jeugdinstelling zijn geplaatst. Hierin is eveneens geen verschil tussen de opvang- of behandelgroepen, noch tussen jongens en meisjes.

Uit het observatieverslag behandeling jongens 2:

<< Ik vraag B of hij het eens is met wat M, die inmiddels naar binnen gelopen is, daarnet zei, namelijk dat het niet goed is voor sommige jongens om hier geplaatst te worden. "Ja", zegt hij, "neem nou die OTS-ers. Die leren hier toch alleen maar foute dingen." Ik vraag hem of ze hier dan leren inbreken of zo. "Nee, natuurlijk niet. Maar we praten hier wel gewoon met zijn allen over allerlei dingen. En die andere jongens die kennen dat helemaal nog niet, maar omdat wij het er over hebben wordt het voor hen ook allemaal heel gewoon. Dat is het meer. Dan is het voor hen ook heel normaal als ze hier weer weggaan."

Uit het observatieverslag opvang meisjes:

<<Ik raak in gesprek met T. Zij vertelt dat de samenplaatsing voor sommigen geen probleem is, maar dat het voor anderen hun gedrag kan beïnvloeden. "Strafrechtelijk geplaatsten zijn agressiever en doen stoerder over wat ze gedaan hebben; als OTS' er voel je je daardoor niet altijd veilig.">>

<<H zit weer wat apart van de anderen. Ik stel haar wat vragen. Ze vertelt dat ze zich in het begin helemaal niet veilig voelde vanwege het feit dat ze tussen criminelen zit. Ze was erg op haar hoede en sloot zich enorm af van de groep en ging vooral haar eigen gang. Dit was niet goed. Nu gaat het iets beter, ook al is ze nog steeds op haar hoede.>>

<<T. zegt dat ik een vertekend beeld van de inrichting krijg door vandaag te zijn gekomen; nu is het woensdag en is er iemand jarig en is iedereen redelijk blij, maar meestal hangt er een rotsfeer; die ontstaat door discussies die over niks gaan, dit loopt dan uit de hand (slaan, vechten) en dan moet er iemand naar de iso (de isoleercel). "Soms maakt iemand expres wat kwijt; die verpest het dan voor de groep, ze krijgen dan allemaal straf. Ik vind het nergens op slaan dat als je OTS-geplaatst bent je in een iso moet. Deze ervaringen zijn slecht voor mij".>>

Colofon

opdrachtgever	Ministerie van Justitie (WODC)
financier	Ministerie van Justitie
auteurs	Drs. M. Goderie; Dr. M. Steketeer; Drs. J. Mak , Drs. M. Wentink
wetenschappelijk adviseur	Prof. dr. M. de Winter
begeleidingscommissie	De heer dr. A.A. van den Hurk, Ministerie van Justitie; De heer dr. K. de Hoog, Wageningen Universiteit , mw. dr. M. Komen, Haagse Hogeschool; mw. drs. N. Key, J.J.I. Den Hey-Acker, mw. dr. M.M.J. van Ooyen-Houben, Ministerie van Justitie; mw. mr. I. Otting-Noordhoek, Ministerie van Justitie; mw. mr. M.J.T.M. Vijghen, Ministerie van Justitie; de heer dr. C.H.C.J. van Nijnatten ,Universiteit Utrecht.
omslag	Korteweg Communicatie, Eindhoven
basisontwerp binnenwerk	Gerda Mulder BNO, Oosterbeek
opmaak	M. de Bondt
uitgave	Verwey-Jonker Instituut

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2004

ISBN 90-5830-153-2